

КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА
РАДНИХ ТИЈЕЛА ПАРЛАМЕНТАРКИ
У ДРЖАВАМА ЧЛАНИЦАМА ОЕСС-а

KOMPARATIVNA STUDIJA
RADNIH TIJELA PARLAMENTARKI
U DRŽAVAMA ČLANICAMA OESS-A

Fotografija na naslovnici: Konferencija za tisak na temu: „Ravnopravnost u politici!” održana u svibnju, 2007. godine, ispred Državnog parlamenta (Jogorku Kenesh) u Biškeku, Kirgistan, organizirana od strane javnih udruga i skupine građana, koji su pokrenuli inicijativu.

Zasluge: Eric Gurlan/OESS

Ovu studiju naručio je Ured OESS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR). Mišljenja i informacije koje sadrži ne odražavaju neophodno politiku djelovanja i poziciju ODIHR-a.

Prijevod i prilagodbu na hrvatski jezik i tisak, omogućila je Misija OESS-a u BiH.

Tiskano: na engleskom jeziku, rujan 2013. godine;
na hrvatskom jeziku u ožujku 2014. godine

Dizajnirao *Homework*, Varšava, Poljska
Tiskano u Poljskoj: *AGENCIJA KARO*

Kazalo

Zahvale	5
Sažetak	6
1. Uvod: Izgradnja institucija kroz ravnopravnost spolova	9
Tijela parlamentarki: parametri istraživanja	10
Okvir istraživanja i metodologija	13
2. Definiranje radnih tijela parlamentarki	17
Prednosti postojanja radnih tijela parlamentarki	18
Prisustvo radnih tijela parlamentarki u regiji OESS-a	20
Jedna veličina ne pristaje svima:	
Dizajn radnih tijela parlamentarki	22
Tipologija radnih tijela parlamentarki	23
Zaključak	27
3. Faktori omogućavanja	28
Parlamentarni i politički sustavi u regiji OESS-a	28
Povećanje nazočnosti žena u parlamentu: specijalne mjere	29
Studija slučaja 1: albansko iskustvo s klubom zastupnica	31
Prisustvo ženskih pokreta	33
Pitanje tajminga	34
Studija slučaja 2:	
ka uspostavi radnih tijela parlamentarki u Srbiji	34
Zaključak	36
4. Organiziranje u interesu učinkovitosti	37
Način rada i interna organizacija	37
Studija slučaja 3: Klub zastupnica Skupštine Kosova	39
Radna tijela parlamentarki i njihov odnos s parlamentom	42
Članstvo	43
Studija slučaja 4: Skupina za jednake mogućnosti Parlamenta Ukrajine (Verkhovna Rada)	44

Rukovođenje, odlučivanje i proceduralna pitanja	47
Studija slučaja 5: Klub parlamentarki Skupštine Bivše Jugoslavanske Republike Makedonije	49
Zadaci i nadležnosti	51
Imaju li struktura i način organizacije utjecaja na učinkovitost?	52
Zaključak	53

5. Ostvarivanje pozitivnih rezultata **55**

Aktivnosti	55
Studija slučaja 6: Unija žena u Parlamentu Estonije	57
Uloga parlamentarnih sustava i sustava političkih stranaka	59
Osposobljavanje članica	61
Studija slučaja 7: Mreža zastupnica u Parlamentu Finske	62
Zaključak	63

6. Razvijanje snažnih odnosa **65**

Povezivanje s interesnim zajednicama	65
Studija slučaja 8: Skupina parlamentarki u Parlamentu Poljske	67
Izgradnja odnosa u cilju promocije ravnopravnosti spolova	69
Studija slučaja 9: Referentna skupina Parlamenta Švedske	71
Ozvaničenje odnosa s parlamentom	74
Studija slučaja 10: Klub parlamentarki na entitetskoj razini u Bosni i Hercegovini	76
Zaključak	77

7. Prepreke na putu ka napretku: Koji su preostali izazovi? **78**

Studija slučaja 11: Skupina zastupnica za parlamentarnu suradnju u Litvi	82
---	----

8. Zaključci i buduće aktivnosti **85**

Okvir od osam koraka za uspostavu radnih tijela parlamentarki	86
--	----

9. Preporuke **91**

Preporuke radnim tijelima parlamentarki	91
Preporuke parlamentima	93

Odabrana literatura **94**

Dodatak 1: Odluka Ministarskog vijeća OESS-a, br. 7/09 o suradnji žena u političkom i javnom životu, Atena, 2009.	97
Dodatak 2: Popis ispitanika	98
Dodatak 3: Upitnik	100

Zahvale

Ovu je studiju izradila dr. Sonia Palmieri, međunarodna stručnjakinja za pitanja zastupljenosti spolova i zastupljenosti žena u parlamentu. Studiju je naručio Ured OESS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), a informacije koje sadrži ne odražavaju neophodno politiku djelovanja i poziciju ODIHR-a.

Izradu Studije podržala je Parlamentarna skupština OESS-a i posebna povjerenica OESS-a za pitanja ravnopravnosti spolova, dr. Hedy Fry. Pomoć Parlamentarne skupštine OESS-a bila je izuzetno vrijedna u smislu dostavljanja posebno osmišljenog upitnika svim državama članicama OESS-a, te osiguranja komentara i ideja koje su uveliko doprinijele kvaliteti ove studije i promociji sudjelovanja žena u parlamentu u svim državama članicama OESS-a.

Kvaliteti studije također su doprinijeli svi koji su velikodušno izdvojili vrijeme i iznijeli svoja iskustva na polju uspostave i rukovođenja radnim tijelima parlamentarki (popis ovih osoba sadržan je u Dodatku 2.). Također smo zahvalni Nacionalnom demokratskom institutu u Ukrajini, Interparlamentarnoj uniji, te poznatim stručnjakinjama za pitanja ravnopravnosti spolova, kao što su: Lolita Cigane, Lenita Freidenvall, Sonja Lokar, Melanie Sully, Kristina Wilfore i Olena Yena. Posebnu zahvalnost dugujemo terenskim uredima OESS-a za neprocjenjivu podršku koju su nam pružili tijekom izrade studije, Parlamentu Austrije na podršci pruženoj Regionalnoj radionici ODIHR-a o strukturama i radnim tijelima parlamentarki u državama članicama OESS-a, održanoj u Beču u prosincu 2012. godine, te, naravno, sudionicima ove radionice.

Sažetak

Iako razmjernost u smislu zastupljenosti ženskoga spola u parlamentu još uvijek, općenito, nije u potpunosti postignuta, žene su ipak uspjele dati značajan doprinos političkom miljeu u svim državama članicama OESS-a. Promjene u politikama rada i zakonodavne promjene po pitanju ravnopravnosti spolova, primjerice, često su rezultat zajedničkog truda i aktivnosti žena, kako unutar, tako i izvan parlamenta.

Kao prva studija ove vrste koja je provedena u državama članicama OESS-a, ova studija opisuje prisustvo i rad tijela struktura žena u parlamentu (strukture i tijela parlamentarki) koja promoviraju ravnopravnost spolova i zastupljenost žena. Tijela radna i tijela parlamentarki predstavljaju poseban oblik uključivanja žena u rad parlamenta koji su osmislile i pokrenule parlamentarke kako bi istaknule solidarnost, povećale kapacitete parlamenta, te bolje zaštitile interese žena.¹ Tamo gdje su uspostavljena, radna tijela su parlamentarki prepoznata kao važni forumi za jačanje ravnopravnosti spolova, pružanje podrške međustranačkoj suradnji i dogovoru oko zakonodavnih prioriteta, te za utjecanje na političke programe iz kuta ravnopravnosti spolova unutar parlamenta.²

Ova studija nastala je kao rezultat istraživanja koje je naručio Ured Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS) za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) širom parlamenta u državama članicama OESS-a, u razdoblju između lipnja i prosinca 2012. godine, kako bi se utvrdili različiti postojeći tipovi radnih tijela parlamentarki. U sklopu projekta ODIHR-a pod nazivom: "Jačanje struktura radnih tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a", raščlanjene su dobre prakse parlamenta u uspostavi i rukovođenju ovim strukturama, te međunarodna podrška i podrška OESS-a po tom pitanju. Projekt je dio i izravno je povezan s širim programom ODIHR-a na temu sudjelovanja žena u politici i jačanja parlamenta.

Studijom su inicijalno utvrđena radna tijela parlamentarki uspostavljena

1 Sonia Palmieri, *Parlamenti čiji se rad zasniva na poštivanju ravnopravnosti spolova: Globalna raščlamba dobre prakse*, Izvješća i dokumenti, br. 65 (Ženeva: Interparlamentarna unija, 2011.).

2 Anna Mahoney, „Politika prisustva: Studija zakonodavnih klubova žena u 50 država članica“, Konferencija o državnoj politici i politici djelovanja, Dartmouth, Hannover, New Hampshire, 2011.

u državama članicama OESS-a. Studijom je posebno utvrđeno da među 36 država članica OESS-a, u kojima je izvršena raščlamba, trenutačno postoji 16 struktura parlamentarki koje su u funkciji.³ Njihova radna tijela su strukturirana i organizirana na razne načine u državama članicama OESS-a, što ukazuje na činjenicu da ne postoji samo jedan model koji jamči uspjeh.

Međutim, koji su uvjeti potrebni za uspostavu ovih parlamentarnih radnih tijela, u prvom redu? Postoje li neki faktori koji omogućavaju ženama u parlamentu da uspostave takvu strukturu? Iako se čini kako postojeći parlamentarni i politički sustavi ne utječu izravno na osnivanje radnih tijela parlamentarki, studija je pokazala da političko ozračje može utjecati na vrstu strukture koja se može uspostaviti. Isto tako se čini da postojanje zakonskih kvota spolne zastupljenosti ili dobrovoljnih mjera, koje mogu pomoći u izboru žena u parlament, nije izravni pokazatelj mogućnosti uspostave radnih tijela parlamentarki. Ipak, mnoga radna tijela parlamentarki imala su ključnu ulogu u zagovaranju uvođenja odredaba o kvotama spolne zastupljenosti u izborne zakone, u lobiranju za izmjene i dopune odredaba o kvotama spolne zastupljenosti, te u praćenju provedbe tih odredaba.

Glede potencijalnih faktora omogućavanja, studija pokazuje i naglašava važnu ulogu koju imaju ženski pokreti. Ženski pokreti i organizacije često doprinose uspostavi radnih tijela parlamentarki, pružajući tim ženama stručno znanje i znanje, iz prve ruke, o pitanjima koja se tiču ravnopravnosti spolova, te ih povezuju s izbornim tijelom. Pored toga, ženski pokreti često služe kao institucijska memorija proteklih postignuća, trenutačne situacije, te lekcija naučenih u borbi za ženska prava i ravnopravnost spolova.

Nakon utvrđivanja postojećih ženskih struktura u parlamentima država članica OESS-a, u okviru studije obavljen je pregled njihovih mandata, struktura, aktivnosti i članstva. Ono glavno što je utvrđeno jeste krajnje neformalna priroda ovih tijela u svim državama članicama OESS-a, sa sastancima koji se zakazuju samo po potrebi, te s ograničenim financijskim izdvajanjima i ograničenom logističkom podrškom ovim tijelima. Neovisno o njihovoj neformalnoj strukturi, njihov pristup rukovodstvu i procedurama se, općenito, promatra kao formaliziran. Dnevni red se obično distribuira prije sastanka, pisana pravila utvrđuju proceduru sastanka, te su uvjeti rukovodstva često fiksni. Opcije za članstvo veoma variraju: dok neka radna tijela uključuju i muškarce, druga preferiraju striktnu ograničenost na žene. U smislu njihovih ciljeva, utvrđeno je da su radna tijela parlamentarki daleko aktivnija kada je u pitanju utjecanje na donošenje politika rada utemeljenih na ravnopravnosti spolova, te kada je u pitanju lobiranje za ravnopravnost spolova.

Na temelju ovih nalaza, u sklopu studije ističu se dobre prakse, utvrđeni izazovi, te lekcije naučene o uspostavi i radu tijela parlamentarki. Studija je pokazala da *disciplina* političke stranke i dalje ostaje važan izazov za žene koje žele surađivati po stranačkoj liniji, ali da, sama po sebi, ne predstavlja nepremostivu prepreku. Tamo gdje se radna tijela parlamentarki usmjeravaju na konkretna pitanja

³ Slična struktura utvrđena je i u Skupštini Kosova, čime ukupan broj struktura iznosi 17. Svaku referencu na Kosovo, bilo da je u pitanju njegova teritorija, institucije ili stanovništvo u ovom tekstu treba promatrati potpuno sukladno Rezoluciji 1244 Sigurnosnog vijeća Ujedinjenih naroda.

ravnopravnosti spolova, često su u mogućnosti da djeluju u parlamentarnom okruženju koje karakterizira snažna stranačka disciplina. To je posebno vidljivo kad usmjeravaju aktivnosti na pitanja po kojima same stranke nemaju oprečna ideološka ili politička uvjerenja. Nasuprot tome, pokazalo se kako je u parlamentarnim okruženjima koje karakterizira snažna politička *polarizacija* izuzetno teško ostvariti međustranačku komunikaciju i suradnju.

Studija se završava predstavljanjem okvira koji obuhvata osam koraka koje treba poduzeti i izvjestan broj preporuka koje imaju za cilj jačanje radnih tijela parlamentarki i poboljšanje odnosa parlamenata prema njima. Posebno se preporučuje radnim tijelima parlamentarki da rade na postizanju konsenzusa po pitanjima koja mogu dobiti podršku većine političkih aktera, te na razvoju i održavanju snažnih veza, kako unutar parlamenta, tako i izvan njega, naročito s drugim organizacijama koje rade na ravnopravnosti spolova. Parlamentima se, s druge strane, preporučuje da podržavaju rad ovih parlamentarnih tijela, primjerice, provedbom proaktivnih politika rada u smislu povećanja broja parlamentarki i promicanja na rukovodeće pozicije u parlamentu. Isto tako, parlamenti bi trebali osigurati adekvatne resurse za rad ovih tijela. Kada resursi nisu dostupni, trebali bi pružiti pomoć u organizaciji sastanaka radnih tijela parlamentarki, te uspostavi snažnijih veza među ovim tijelima i sa tijelima u parlamentu poput povjerenstava za ravnopravnost spolova, socijalnu politiku ili ljudska prava, te s drugim institucijama vodstva u parlamentu.

Sve u svemu, studija ima za cilj pomoći parlamentarkama u državama članicama OEES-a u jačanju njihove uloge u parlamentima kroz mehanizme, kao što su radna tijela i strukture parlamentarki, te u promociji boljeg razumijevanja vrijednosti i rada ovih tijela. Ovo bi trebao biti prvi korak ka provedbi budućih projekata i istraživanja na ovu temu, ka povećanju sudjelovanja žena u politici i njihove zastupljenosti u državnim parlamentima u značajnom broju.

Uvod: Izgradnja institucija kroz ravnopravnost spolova

Žene su, tijekom 2013. godine, zauzimale preko 20 posto mjesta u državnim parlamentima širom svijeta. U državama članicama OESS-a, ova brojka trenutačno iznosi 24,4 posto u donjim domovima parlamenata.⁴ Dok se napredak na polju ravnopravnosti spolova u politici nastavlja, ove brojke dokazuju da je mjesto žena u politici postalo neizbrisivo. Kao izraz podrške ovom trendu, države su članice OESS-a preuzele niz obveza na polju „poticanja i promocije jednakih prilika za sve u smislu punog sudjelovanja žena u svim aspektima političkog i javnog života, u procesima odlučivanja, te, općenito, na polju međunarodne suradnje“.⁵

Ipak, postoji prostor za još većim promjenama unutar sustava u kojem su same parlamentarne institucije strukturirane i predvođene. Rezultati istraživanja o ženama u parlamentu pokazuju da breme odgovornosti za uvođenje stalnih promjena, u smislu povećanja broja izabranih žena, iskorjenjivanja kulture dominacije „muškog roda“ u parlamentu, te uvođenja suštinskih izmjena i dopuna u zakonodavstvo u korist ravnopravnosti spolova, leži na ženama.⁶ U parlamentima koraci koji su učinjeni ka postizanju ovih ciljeva, češće su rezultat neumornog i upornog rada parlamentarki.

Kako tvrde Childs, Lovenduski i Campbell, stavljanje odgovornosti za ovakve promjene samo u ruke žena uzrokuje „nezdrava očekivanja“ od parlamentarki.⁷ Kada se ova očekivanja ne ispune, dovodi se u pitanje doprinos žena političkom životu: „zašto su nam potrebne žene u parlamentu?“⁸

4 Interparlamentarna unija, *Žene u državnim parlamentima*, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, srpanj 2013.

5 Dokument s moskovske Konferencije o ljudskoj dimenziji CSCE-a, 1991., čl. 40.8.

6 Julie Ballington, *Ravnopravnost u politici: Raščlamba rada muškaraca i žena u parlamentima*, Izvješća i dokumenti, br. 54 (Ženeva: Interparlamentarna unija, 2008.).

7 Surah Childs, Joni Lovenduski i Rosie Campbell, *Žene na vrhu: 2005.- nove brojke, nove politike?* (London: *Hansard Society*, 2005.).

8 Vidi debatu iz 2012. o suradnji žena u parlamentu, iniciranu od strane Joshue Foust i Melinde Haring: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/22/who_cares_how_many_women_are_in_parliament, te odgovor Susan Markham, ravnateljice Državnog demokratskog instituta: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/29/the_missing_50_percent.

Za neke istraživače, udio žena u parlamentu pravi značajnu razliku. Prema riječima Kantera, ciljna „kritična masa“ ima potencijala da napravi veliku razliku (primjerice, žene će promijeniti instituciju, uvesti će zakone utemeljene na ravnopravnosti spolova, zauzimat će liderske pozicije u parlamentu i politici) kada njihova zastupljenost bude iznosila najmanje 30 posto zakonodavne vlasti.⁹ Ovu teoriju, međutim, ugrožava činjenica da parlamentarke ne djeluju u izolaciji i odvojeno od institucija u kojima rade, te da su parlamenti „rodno dominantne institucije“. To znači da su parlamenti, u kojima od njihovog postanka dominiraju muškarci, kroz povijest imali tendenciju da se odupiru ravnopravnoj suradnji žena, te da su se često vodili ustaljenim normama o tome što je posao žene, a što muškarca.¹⁰

Međutim, jedno sveobuhvatnije ispitivanje usmjereno je na ulogu samog parlamenta na polju ravnopravnosti spolova. Ne samo da je pokazalo kako se teret odgovornosti za uvođenje promjena pomjera sa žena i prebacuje na instituciju kao cjelinu, već se time stvara prilika za uvođenje sustava i održive promjene. Pitanje sada glasi koje su to okolnosti koje omogućavaju instituciji da uvede promjene, a ne koliko je žena potrebno da bi se to postiglo. Parlamentarne institucije i procedure, te razina njihove utemeljenosti na ravnopravnosti spolova, mogu imati važnu ulogu u pružanju podrške članovima parlamenta u obavljanju zadataka, koje su im povjerali birači. Jedan od najboljih načina da to postignu jeste uspostava mehanizama ili infrastrukture, koja će omogućiti svim članovima parlamenta, kako muškarcima, tako i ženama, da rade na postizanju ravnopravnosti spolova. Ta se infrastruktura može pojaviti u obliku klubova zastupnica, povjerenstava za ravnopravnost spolova ili savjetodavnih tijela za pitanja ravnopravnosti spolova. S tim u svezi, ovom studijom je detaljno raščlanjen jedan vid strukture, koja uzima u obzir pitanje ravnopravnosti spolova, a to je parlamentarno radno tijelo žena. Raščlanjen je i način na koji ove strukture mogu doprinijeti višoj razini svijesti parlamenata o značaju ravnopravnosti spolova, te na koji način mogu značajno povećati zastupljenost žena u zakonodavnim tijelima.

Radna tijela parlamentarki: parametri istraživanja

Uspostava struktura unutar parlamenta, čije su članice zastupnice, nije potpuno nov fenomen. Zaista, mehanizmi povećanja utjecaja žena u politici uspostavljeni su i postavljeni kao prioritet u mnogim parlamentima u Africi, Latenskoj Americi i Aziji.¹¹ Uz veliku podršku međunarodnih aktera, obavljena su mnoga istraživanja

9 Rose Kanter, „Određeni učinci omjera na skupni život: Nerazmjerna spolna zastupljenost i odgovori na simboličnu nazočnost žena“, *Američki bilten o sociologiji*, tom 82., br. 5, 1977., str. 965.–990.

10 Drude Dahlerup, „Od male do velike većine: žene u skandinavskoj politici“, *Studije politike Skandinavije*, tom 11., br. 4, 1988., str. 275.–298.; Georgia Duerst-Lahti i Rita Mae Kelly (urednice) *Spol i snaga, vodstvo i upravljanje* (Ann Arbor: Nakladništvo Sveučilišta u Michiganu, 1996.); Janice Yoder, „Ponovno razmatranje simbolizma: više od brojki“, *Spol i društvo*, tom 5., br. 2, 1991., str. 178.–192. Yoderova kritika Kantera zasniva se na argumentu da teza o kritičnoj masi pravi zabunu oko četiri faktora: „brojčana neuravnoteženost, rodni status, neprimjerenost zanimanju i nametljivost“. Odnosno, „povećanje broja članova s nižim statusom ugrožava one koji dominiraju, čime se povećava diskriminacija spolova u obliku uznemiravanja, razlika u plaćama i ograničenim mogućnostima za promicanje“ (str. 178.–180.).

11 Keila Gonzalez i Kristen Sample, *Jedna veličina ne pristaje svima: Lekcije naučene od povjerenstva za ravnopravnost spolova i klubova zastupnica* (Lima: Međunarodni institut za demokraciju i pomoć u izborima (IDEA) i Nacionalni demokratski institut (NDI) za međunarodne poslove, 2010.); Claire McLoughlin i Seema Khan, „*Helpdesk* Izvješće: Klubovi iz raznih stranaka“, Resursni centar za upravljanje i društveni razvoj, 2009.

i otkrivene dobre prakse rada unutar struktura uspostavljenih u ovim dijelovima svijeta. U ovim regijama uspostavljena su međustranačka tijela parlamentarki, kako bi utjecala na procese donošenja politika rada, posebno kroz utjecaj na političke programe i utvrđivanje prioriteta, čime se interesi žena obuhvataju procesima zakonodavne reforme i čime se pruža podrška razvoju kapaciteta parlamentarki.

Međutim, do danas nije obavljena nijedna sustavna raščlamba ženskih struktura u parlamentima država članica OESS-a.¹² Nedovoljno je informacija u državama članicama OESS-a o stvarnom utjecaju radnih tijela parlamentarki na ishode politika djelovanja, te još manje o povezanosti tog utjecaja sa strukturom, mandatom i aktivnostima. Cilj ove studije jeste da se počne popunjavati ta praznina.

Ova studija nudi komparativan pristup radnim tijelima parlamentarki. Namjera je utvrditi čitav niz radnih tijela parlamentarki koja su formirana, okolnosti u kojima su formirana, te mjere do koje su ta tijela postala učinkoviti mehanizmi promocije ravnopravnosti spolova i jačanja parlamentarki u državama članicama OESS-a. Sljedeća raščlamba, posebno, ima za cilj sljedeće:

- utvrditi parlamente u državama članicama OESS-a koji sadrže takve strukture, koji su uspostavili ili pokušali uspostaviti takve strukture u prošlosti ili planiraju njihovu uspostavu;
- sačiniti pregled mandata, strukture, članstva i aktivnosti ovih struktura;
- raščlaniti prikupljene podatke kako bi se istaknule dobre prakse, uspjesi, izazovi i naučene lekcije; te
- ponuditi okvir od osam koraka za aktivnosti na podršci uspostave ili obnove radnih tijela parlamentarki, te predstaviti izvjestan broj preporuka prilagođenih radnim tijelima parlamentarki i parlamentima u širem smislu.

Ova je studija utemeljena na podacima prikupljenim iz posebno osmišljenih upitnika dostavljenih u 55 parlamenata¹³ u državama članicama OESS-a, uz podršku Parlamentarne skupštine OESS-a, njene posebne povjerenice za pitanja ravnopravnosti spolova, dr. Hedy Fry, te tajnika delegacija, u razdoblju između lipnja i studenoga 2012. godine. Odgovori su zaprimljeni od 36 parlamenata,¹⁴ plus odgovor iz Skupštine Kosova (čime odziv iznosi 66 posto).¹⁵

Kao što će studija pokazati, postoji velika raznolikost radnih tijela parlamentarki uspostavljenih u državama članicama OESS-a. Od svih ispitanih država, 16 država članica OESS-a odgovorilo je da u njihovim parlamentima postoje radna tijela koja 'okupljaju žene'.¹⁶

12 U 57 država članica OESS-a spadaju države iz Europe, Srednje Azije i Sjeverne Amerike, te zajedno predstavljaju najveću regionalnu sigurnosnu organizaciju na svijetu. Budući da se Mongolija službeno pridružila OESS-u u studenom 2012. godine, njen parlament nije bio predmetom ankete u sklopu ovog projekta.

13 Upitnici su dostavljeni svim državama članicama OESS-a, s izuzetkom Svete stolice i Mongolije. Pored toga, upitnik je dostavljen i Skupštini na Kosovu.

14 Kirgistan i Armenija su dostavili zasebne odgovore.

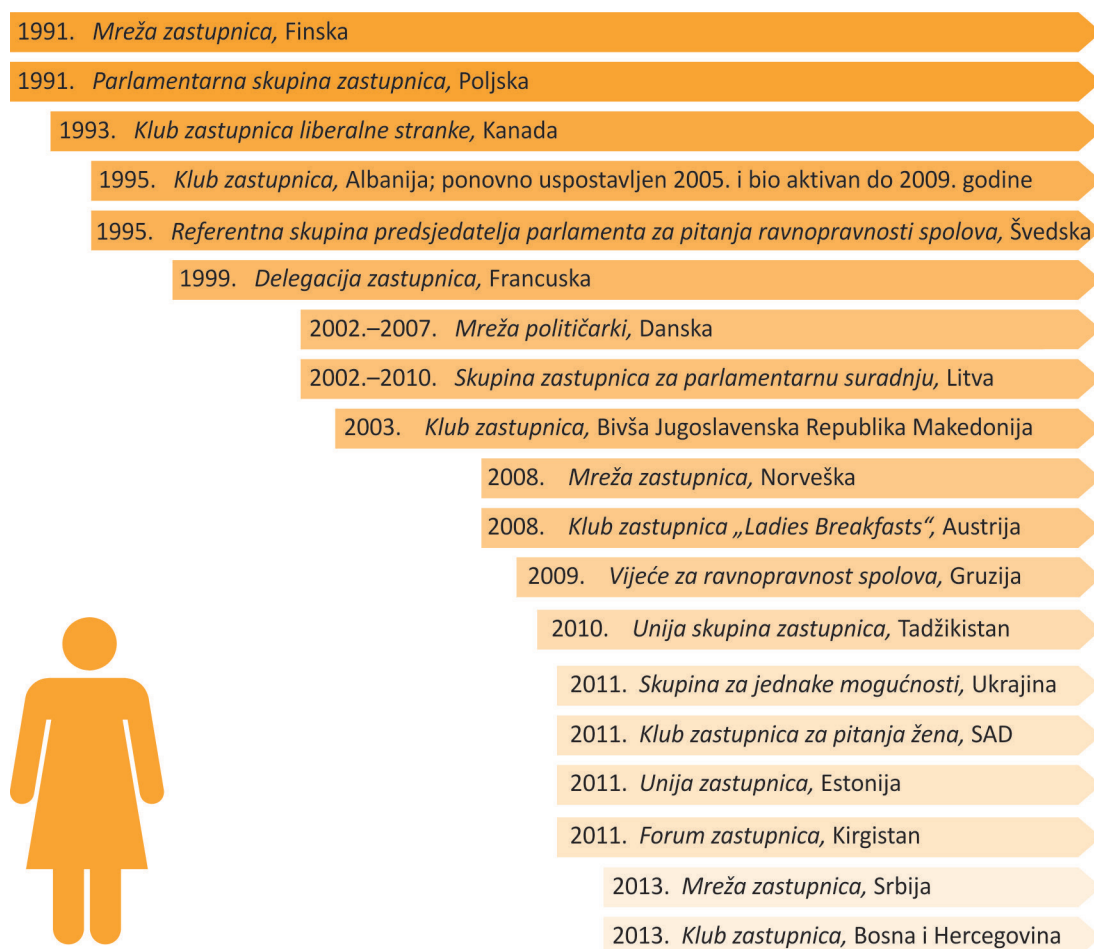
15 Vidi Dodatak 2. radi potpune liste ispitanika koji su dostavili odgovore.

16 Skupština Kosova je, također, zaprimila upitnik, na temelju čega je zaključeno da postoji ukupno 17 ovih struktura.

Imajući u vidu da je 11 od 16 radnih tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a, koje su ispitane, formirano počev od 2008. godine, ova studija može dati samo naznake utjecaja kojeg ove strukture mogu imati i raščlaniti utjecaj političke sredine na njihov rad. Sukladno tomu, cilj studije nije raščlaniti međusobne veze ili uzročno-posljedične veze između radnih tijela parlamentarki i šireg političkog i parlamentarnog konteksta.

Isto tako, cilj studije nije sastaviti zaključke po pitanju regionalnih trendova nastajanja takvih struktura niti predvidjeti najbolji ambijent za uspješan rad ovih tijela. Potrebno je obaviti daljnja istraživanja kako bi se bolje shvatile političke pretpostavke, obrasci i regionalni trendovi.

Slika 1.1 Kronološki pregled ‘tijela koja okupljaju žene’ na temelju ispitanih država članica OESS-a

Ono što je važno jeste da se u sklopu ove studije ne zastupa ideja o tome da ‘jedna veličina odgovara svima’. Na rad radnih tijela parlamentarki utječu različiti vanjski faktori. Zaista, radna tijela parlamentarki oblikuju jedinstveni politički i parlamentarni konteksti na državnoj razini, prisustvo ženskih pokreta ili drugih organizacija građanskog društva, te utjecaj međunarodnih organizacija.¹⁷ U tom

¹⁷ Vidi Gonzalez i Sample.

smislu, ovom studijom se ne želi zagovarati jedan tip strukture naspram drugih. Parlamentarke i njihove pristalice najbolje mogu prosuditi kakav je politički ili parlamentarni kontekst u kojem djeluju, te kakve strukture su najbolje za njihovo okruženje.

Cilj studije jeste utvrditi zajedničke faktore koji omogućavaju uspostavu i rad ovih tijela, te dobre prakse koje bi se mogle primijeniti u drugim parlamentarnim okruženjima. U tom smislu, studija pruža analitički okvir parlamentarnih struktura zastupnica u državama članicama OESS-a, te 'pogodno okruženje' u kojem ove strukture ispunjavaju svoje mandate i obavljaju rad na najučinkovitiji način.

Nakon pregleda okvira istraživanja i korištene metodologije, studija daje raščlambu onoga što definira strukture parlamentarki u državama članicama OESS-a.

Potom opisuje niz faktora koji omogućavaju uspostavu takvih struktura, nakon čega je data detaljnija raščlamba radnih tijela parlamentarki, u smislu strukture, aktivnosti i odnosa. Nakon toga, predstavljeni su neki od izazova na koje se nailazilo prilikom osnivanja i funkcioniranja ovih radnih tijela, te pregled koji sadrži okvir od osam koraka potrebnih za osnivanje ili ponovnu uspostavu radnih tijela parlamentarki, kao i preporuke za promicanje rada postojećih struktura unutar zajednice država OESS-a.

Okvir istraživanja i korištena metodologija

Tijekom svog djelovanja, ODIHR je podržao inicijative za povećanje sudjelovanja žena u političkim i izbornim procesima, članstva u političkim strankama, žena kao lidera političkih stranaka, te kandidatkinja za javne funkcije. ODIHR, također, pruža pomoć i programima podrške parlamentima koji se provode širom misija OESS-a. Ustvari, podrška strukturama parlamentarki predstavlja važnu sastavnicu programa podrške parlamentima u raznim državama članicama OESS-a, kao primjerice, državama Zapadnoga Balkana. ODIHR već dugo vremena djeluje u sklopu ovih programa kao središnje radno tijelo za razmjenu znanja i dobre prakse, koordinirajući regionalne zajedničke konferencije i pružajući stručnu pomoć i savjete u sklopu projekta. Ova studija osmišljena je s namjerom da se prikupe informacije i primjeri dobre prakse, te da se dostave svim misijama OESS-a, članovima i članicama parlamenta i drugim akterima u svim državama članicama OESS-a.

Istraživanje obavljeno proteklih godina¹⁸ pokazuje da su uspostavljena brojna radna tijela parlamentarki, te da uveliko variraju u konceptu, strukturi, aktivnostima i razini formalnog rada. Iz ove raznolikosti proizilaze sljedeća pitanja:

- 1) Koji parlamenti, unutar zajednice OESS-a, trenutačno imaju ova tijela ili su uspostavili ili pokušali uspostaviti ova tijela u prošlosti ili planiraju njihovu uspostavu?

¹⁸ Vidi, primjerice, Gonzalez i Sample i McLoughlin i Khan. Više literature možete naći u dijelu pod nazivom: „Odabrana literatura“ pri kraju studije.

- 2) Kako su ta tijela organizirana u smislu mandata, strukture i odnosa?
- 3) Kojim se aktivnostima ova tijela općenito bave?
- 4) Kakve odnose grade, kako interno tako i izvan parlamenta?
- 5) Na koji način parlamentarni režim rada i razina razvijenosti parlamenta utječu na uspostavu i učinkovitost ovih tijela?
- 6) Postoje li dobre prakse ili uspjesi koji bi mogli biti preuzeti iz rada ovih tijela?
- 7) Koji su to izazovi i koje lekcije možemo preuzeti iz primjera njihovog rada?

U svrhu ove studije, radnih tijela parlamentarki definirana su sugladno tri glavna kriterija: organizacija, aktivnosti i odnosi. Svi ovi kriteriji mogu se razmatrati unutar sljedećih uvjeta:

Organizacija:

- Način rada i interna struktura, u što spada format, status i učestalost sastanaka, osoblje i resursi;
- Članstvo, vodstvo i procedure, u što spada regrutiranje članova (nominiranih, imenovanih, *ex officio*), rukovodstvene strukture, uspostavljene procedure (dnevni red, proces odlučivanja), dokumentacija potrebna za uspostavu ili ponovnu uspostavu; te
- Mandat i ciljevi tijela.

Aktivnosti:

- Glavne aktivnosti parlamentarnog tijela, sposobnost tijela da provodi te aktivnosti u smislu političke realnosti, te zabilježeni utjecaj tih aktivnosti.

Odnosi:

- Odnosi unutar parlamenta s drugim tijelima koja se bave pitanjem ravnopravnosti spolova (primjerice povjerenstva ili tijela Tajništva), s drugim tijelima parlamenta općenito, s političkim vodstvom i administracijom parlamenta; te
- Odnosi s vanjskim akterima, kao što su građansko društvo, akademski svijet, mediji, izvršna vlast, strukture na polju ravnopravnosti spolova, međunarodni donatori i međunarodne organizacije.

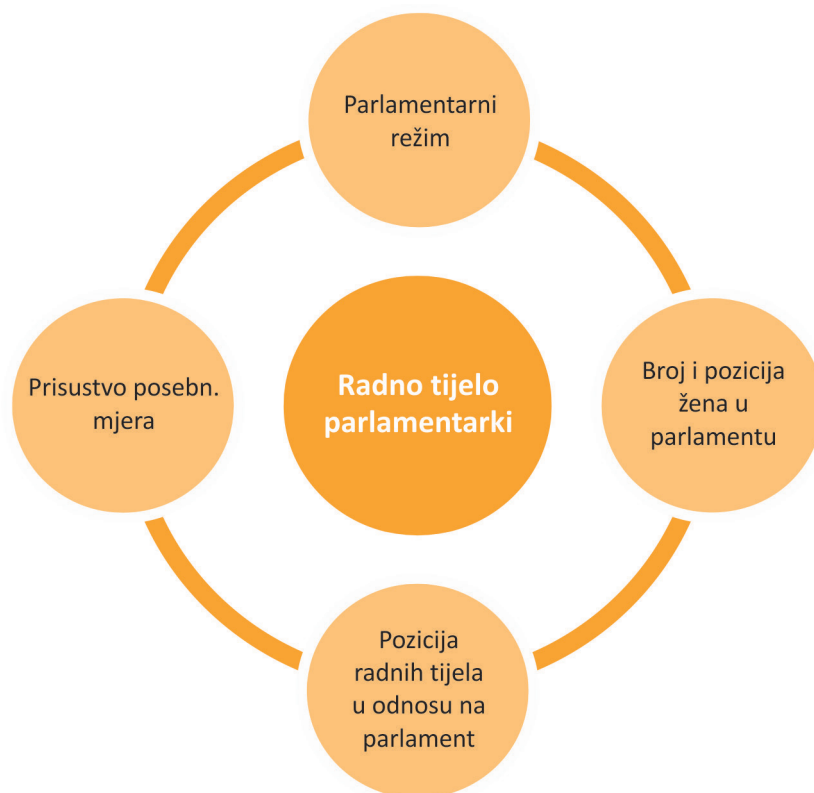
Slika 1.2 Kriteriji koji definiraju radna tijela parlamentarki

Imajući u vidu da članovi parlamenta rade u ograničenom parlamentarnom okruženju unutar svoje institucije, također je važno raščlaniti i širu okolinu koja omogućava učinkovit rad ovih struktura. U sklopu studije raščlanjeni su sljedeći mogući faktori:

- **Parlamentarni režim:** Utvrđene su razlike između predsjedničkih i parlamentarnih sustava, dvodomnih ili jednodomnih parlamenata, slabih i snažnih sustava političkih stranaka, te mješovitih izbornih sustava, sustava razmjerne zastupljenosti ili sustava većine;
- **Broj i pozicija zastupnica u parlamentu:** Razmotren je odnos između 'kritične mase' zastupnica (primjerice 30 posto) i učinkovitosti i održivosti radnih tijela parlamentarki. Također je uzeta u obzir pozicija ključnih zastupnica ili žena – boraca za ravnopravnost spolova u parlamentu (primjerice u izvršnoj vlasti ili kao predsjedateljica povjerenstava).
- **Posebne mjere promocije sudjelovanja žena u politici:** Zabilježena je prevalenca postojećih posebnih mjera promocije sudjelovanja žena u politici, s težištem na zakonski propisanoj kvoti i dobrovoljnom suradnji.
- **Pozicija tijela u odnosu na parlament u cjelini:** Razmotrena je učinkovitost tijela i njegova sposobnost da utječe na glavne procese u parlamentu, u smislu njegovog odnosa s ostatkom parlamenta (primjerice je li tijelo marginalizirana struktura ili je dijelom širih procesa koji se odvijaju u parlamentu ili ga podržava rukovodstvo parlamenta).

Slika 1.3 Okolina koja omogućava učinkovit rad tijela parlamentarki

Kako bi se utvrdio broj radnih tijela parlamentarki, koja trenutačno postoje u državama članicama OEES-a, dostavljeni su upitnici na temelju raščlanjene literature. Upitnici sadrže i pitanja koja su ranije korištena u sličnim istraživanjima od strane ODIHR-a i drugih organizacija (upitnik je sadržan u Dodatku 3.).

Podaci prikupljeni u upitnicima dopunjeni su podacima iz dodatnih istraživanja obavljenih u državama članicama OEES-a. Istraživanje je počelo raščlambom postojeće literature o radnim tijelima parlamentarki (vidi dio pod nazivom „Odabrana literatura“ pri kraju ove studije). Kontaktirani su parlamenti, koji u svom sastavu obuhvataju radna tijela parlamentarki ili su obuhvatali, kako bi se prikupile dodatne informacije, što je stvorilo osnovu za detaljnije studije slučaja. Ove studije slučaja, obuhvaćene ovo studijom, služe za isticanje aspekata koji su doprinijeli uspjehu radnih tijela parlamentarki, te za ukazivanje na izazove na koje se nailazilo pri uspostavi i pri rukovođenju ovim strukturama.

2. Definiranje tijela parlamentarki

U ovom poglavlju opisani su različiti tipovi radnih tijela parlamentarki uspostavljenih u državama članicama OESS-a, te različite definicije kojima se ova tijela opisuju kako bi se razlikovala od drugih tipova parlamentarnih struktura. Potom je ponuđen popis mogućih prednosti uspostave i prisustva radnih tijela parlamentarki.

U cilju sustavnog pristupa raščlambi radnih tijela parlamentarki u sklopu ove studije, u ovom dijelu opisan je i novi okvir ili tipologija ovih tijela. U sklopu ispitivanja, od parlamenata je zatraženo da navedu radna tijela parlamentarki unutar svoga sustava, te je na osnovu tih rezultata utvrđena tipologija.

Definiranje radnih tijela parlamentarki

Reflektirajući raznolika iskustva širom svijeta, postojeća literatura nudi raznovrsne definicije o tome što predstavlja radno tijelo parlamentarki. Ono se često definira na sljedeće načine:

- „dobrovoljne udruge [...] koja žele imati ulogu u politici djelovanja. Ove skupine imaju standardne strukturalne atribute: naziv, popis članova, rukovodstvo, te politiku zapošljavanja“;¹⁹
- „[tijelo] koje se sastaje na tjednoj ili mjesečnoj osnovi tijekom razdoblja zasjedanja, upošljava radnike, provodi svoju politiku djelovanja ili se financira prikupljanjem članarine“;²⁰ i
- „institucionalizirana, dvostranačka udruga koja se sastoji samo od zastupnica, a koje se sastaje nekoliko puta tijekom razdoblja zasjedanja“.²¹

¹⁹ Susan Webb Hammond, Daniel P. Mulholland i Arthur G. Stevens, ml., „Neformalni kongresni klubovi i programi rada“, *Western Political Science Quarterly*, tom 38, br. 4, 1985., str. 583.–605.

²⁰ See Leah Olivier, „Klubovi zastupnica“, Nacionalna konferencija o državnom zakonodavstvu, Informacija o važnim pitanjima dana, tom 13, br. 29, 2005.

²¹ Mahoney, *op. cit.*

To znači da je za neke stručnjake radno tijelo parlamentarki dobrovoljna udruga, za druge je više institucionalizirano. Za neke je usmjereno na provedbu politike rada, dok za druge ne navode aktivnosti kojima se bave. Za rad nekih tijela sredstva izdvaja parlament, dok se ostala održavaju prikupljanjem članarine ili ih djelomično financira nevladina ili međunarodna organizacija.

Dakle, ne postoji jedinstven model organizacije i, kako su utvrdili Gonzalez i Sample, 'jedna veličina ne odgovara svima'.²² Zaista, radna tijela parlamentarki čini se da odražavaju potrebe zastupnica i političko sredstvo utjecaja ili moći, te parlamentarni sustav i političku kulturu određene države. O njihovoj svrsi, mehanizmima odlučivanja, atributima, aktivnostima i područjima aktivnosti obično odlučuju oni koji uspostavljaju strukturu.²³ Strukture zastupnica razvile su se tijekom vremena, primjerice, u smislu donošenja pravila o izboru rukovodstva, uvođenju formalnog dnevnog reda koji prethodno nije postojao ili čak u smislu institucionalizacije u obliku povjerenstva za ravnopravnost spolova.²⁴

Nasuprot stalnim parlamentarnim povjerenstvima, specijaliziranim za pitanja ravnopravnosti spolova, ove strukture imaju tendenciju da ostaju izvan formalnih tijela parlamenta i često bolje funkcioniraju na takvoj višoj razini fleksibilnosti. U nekim slučajevima, oba tipa struktura pronalaze načine za suradnju i udružuju snage u pokretanju inicijativa za izmjene politika rada i zakona u cilju njihova poboljšanja.

Ono što je važno jeste da radna tijela parlamentarki ne ograničavaju uvijek svoje članstvo samo na zastupnice. Neka od ovih radnih tijela primaju u članstvo i zastupnike, kako bi se osiguralo da se za ravnopravnost spolova ne bore isključivo žene. Ostala radna tijela obuhvataju i pripadnike organizacija građanskog društva ili međunarodnih organizacija.

Zbog različitih iskustava na ovom polju, stručnjaci su se fokusirali ili na formalne/neformalne aspekte radnih tijela parlamentarki²⁵ ili su usvojili restriktivnije definicije koje odražavaju specifične okolnosti pojedinih država.²⁶ Međutim, ova studija pokazuje da je proces utvrđivanja različitih faktora koji utječu na uspostavu i rad tijela parlamentarki važniji od definiranja ovih tijela.

Prednosti postojanja radnih tijela parlamentarki

Nevisno o načinu strukturiranja ili organiziranja radnih tijela parlamentarki, nalazi ove studije i drugih studija²⁷ sugeriraju kako ova tijela imaju svoje svrhe i funkcije. Prednosti uspostave ovakvih tijela su sljedeće:

22 Gonzalez i Sample, *op. cit.*

23 Nacionalni demokratski institut, „Osnovne informacije o klubovima zastupnica” (Washington: NDI, 2008.).

24 Mahoney, *op. cit.*

25 Vidi Kristin Kanthak i George Krause, „Mogu li klubovi zastupnica riješiti problem koordinacije zastupnica? Logika, lekcije i dokazi iz američke zakonodavne vlasti”, rad predstavljen na Godišnjem sastanku američke politološke udruge, Washington DC; 2010., i Palmieri, *op. cit.*

26 Vidi Mahoney, *op. cit.*

27 Vidi Gonzalez i Sample, *op. cit.*; Mahoney, *op. cit.*; McLoughlin i Khan, *op. cit.*; i Palmieri, *op. cit.*

- **Promoviraju brojčanu i suštinsku zastupljenost žena.** Kako je detaljnije opisano u poglavlju 3, radna tijela parlamentarki često zagovaraju uvođenje zakonski propisanih kvota ili dobrovoljnog članstva i drugih posebnih mjera, kako bi se povećalo sudjelovanje zastupnica u parlamentima. Primjerice, Klub zastupnica u Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, osnovan 2003. godine, izborio se za uvođenje niza izmjena i dopuna Izbornog zakona, čime se osiguralo da je svako treće mjesto na kandidatskoj listi dodijeljeno manje zastupljenom spolu. Ovom mjerom je omogućen izbor od 28 posto zastupnica u 2006. godini.²⁸ (Vidi dolje Studiju slučaja 5)
- **Ističu značaj pitanja ravnopravnosti spolova u radu parlamenta.** Kanada je dobar primjer ovoga. Članak iz 2001. godine o učinkovitosti Kluba zastupnica liberalne stranke potvrđuje kako mnoge zastupnice priznaju da prosto postavljanje pitanja (primjerice, o utjecaju smanjenja proračuna na djevojke i mladiće, žene i muškarce), prije nego prihvatanje predloženog rješenja, doprinosi značajnim promjenama u političkoj kulturi njihovog parlamenta.²⁹
- **Osiguravaju ugradnju pitanja ravnopravnosti spolova u procese donošenja zakona i politika rada.** Ova tijela mogu imati utjecaja na izradu zakona i politika rada sukladno standardima ravnopravnosti spolova, te pratiti njihovu provedbu. Pored toga, ova tijela mogu i lobirati za uvođenje postupaka revizije zakona i politika rada iz perspektive ravnopravnosti spolova.³⁰
- **Mogu lobirati za izradu i usvajanje zakona o ravnopravnosti spolova.** Iako mnoga radna tijela parlamentarki nemaju moć da iniciraju izradu zakona, ipak mogu pružiti podršku izradi zakona o pitanjima koja se tiču samog tijela, u koja spada i ravnopravnost spolova. U Ukrajini je, primjerice, parlamentarna Skupina za jednake mogućnosti, osnovana 2011. godine, naznačila da će rad usmjeriti na usklađivanje ukrajinskog zakona o jednakim pravima i prilikama s europskim standardima, te na izradu izmjena i dopuna zakona koji se tiče nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (vidi dolje Studiju slučaja 4).
- **Utječu na politike rada i zakonodavstvo, a ponekad ih i oblikuju, kroz međustranačku suradnju.** U nekim sustavima, parlamentarne strukture žena mogu vršiti utjecaj okupljanjem žena (i muškaraca istomišljenika) iz raznih stranaka u obliku biračkog bloka. Birački blok može koristiti snagu svoje brojnosti kako bi se zakon usvojio ili odbio. Kad stranačka disciplina onemogućava osnivanje formalnih međustranačkih biračkih blokova, radna tijela parlamentarki mogu i dalje okupljati žene (i muškarce) kako bi formirali mišljenja o pitanjima od posebnog interesa, kojima se može utjecati na ishod glasovanja u parlamentu.

28 Nacionalni demokratski institut, „Osnovne informacije o klubovima zastupnica” (Washington: NDI, 2008.); Cvetanka Ivanova, „Klub zastupnica u Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije”, *iKNOW Politics*, 2007.

29 Jackie Steele, „Djelotvoran igrač u parlamentarnom procesu: Klub zastupnica liberalne stranke 1993.–2001.”, (Ottawa: Institut za upravljanje, 2011.), www.iog.ca/publications/alfhales2001.pdf.

30 Primjerice, struktura zastupnica osnovana u Skupštini Kosova, Klub zastupnica, među konkretnim ciljevima ima i cilj „usklađivanja, uvođenja izmjena i dopuna i izrade nacrtu zakona iz perspektive ravnopravnosti spolova”. Ova se skupina uspješno izborila za to da prije usvajanja politike rada, što zatijeva da sve nacрте zakona razmotri Skupština Kosova, svaki nacrt prethodno pregleda Klub zastupnica iz perspektive ravnopravnosti spolova i razmjerne zastupljenosti (vidi dolje Studiju slučaja 3).

- **Pružaju podršku komunikaciji i dijalogu unutar stranaka i među strankama.** Sukladno tomu, radna tijela parlamentarki mogu osigurati forum za okupljanje predstavnika raznih stranaka u neformalnoj, neutralnoj sredini, gdje mogu razgovarati o pitanjima od zajedničkog interesa. Kada politička polarizacija otežava međustranačku suradnju, radna tijela parlamentarki mogu osigurati platformu za razgovor o temama o kojima stranački lideri nemaju formirano mišljenje. Takve teme mogu podrazumijevati nasilje izazvano spolnim razlikama, nediskriminaciju, zdravstvenu njegu i dječja prava.
- **Pružaju informacije svojim članicama i bave se zagovaranjem.** Ovakva tijela mogu se baviti istraživanjem ili zagovaranjem po pitanjima koja su od interesa svim zastupnicama, mogu pružati podršku, primjerice, pojedinačno zastupnicama koje su uključene u izradu nacрта ili izmjena i dopuna pojedinih zakona. Također, mogu širiti svijest o važnosti pitanja ravnopravnosti spolova uključujući se u dijalog o određenim pitanjima između predstavnika vlasti i građanskog društva. Primjerice, radna tijela parlamentarki se mogu povezati s nevladinim organizacijama i pripadnicama ženskih pokreta, kako bi osigurala informiranost parlamenta o prioritetnim pitanjima građanskoga društva, posebno ženskih pokreta. Zastupnice u Poljskoj, primjerice, surađivale su s predstavnicima građanskog društva kako bi proširile svijest o značaju pitanja ravnopravnosti spolova. Članice Parlamentarne skupine zastupnica u Skupštini Poljske (Poljski Sejm) redovito sudjeluju na Godišnjem poljskom kongresu zastupnica, koji okuplja na tisuće žena (i muškaraca) iz svih sektora poljskog društva i gdje se razgovara o pitanjima od značaja za žene širom države (vidi dolje Studiju slučaja 8).
- **Pružaju obuku i podršku svojim članicama** u obliku mentorstva, izgradnje kapaciteta, umrežavanja, diskusije i razmjene informacija. Ovo pomaže zastupnicama i parlamentima da institucionaliziraju stalnu edukaciju o ravnopravnosti spolova, te da potaknu oživljavanje prethodno uspostavljenih struktura zastupnica kad god je moguće. U ovom smislu, Mreža zastupnica finskog parlamenta organizira seminare i neformalna okupljanja na kojima sudjeluju zastupnice. Ovakve obuke i razmjene znanja mogu utjecati na poboljšanje individualnih sposobnosti zastupnica (vidi dolje Studiju slučaja 7).³¹

Prisustvo radnih tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a

Studijom je utvrđeno da izvjestan broj parlamenata država članica OESS-a u svom sastavu ima radnih tijela parlamentarki. Tabela 2.1 pokazuje da je od 36 ispitanika ankete, njih 16, odnosno nešto više od 40 posto, prijavilo prisustvo tijela koje 'okuplja žene'. Strukture zastupnica nekad su postojale u šest država članica OESS-a, a u druge dvije države članice OESS-a zastupnice su izrazile želju da osnuju takvo jedno tijelo u bliskoj budućnosti. Dvanaest država članica OESS-a odgovorilo je da nemaju takvih struktura.

31 Nacionalni demokratski institut, „Osnovne informacije o klubovima zastupnica“ (Washington: NDI, 2008.).

Tabela 2.1 Prisustvo radnih tijela koja okupljaju zastupnice u državama članicama OEES-a (36)		
Da, trenutno postoji jedno (ili više)	16	<i>Austrija, Bosna i Hercegovina, Kanada, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Kirgistan, Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija, Norveška, Poljska, Srbija, Švedska, Tadžikistan, Ukrajina, Sjedinjene Američke Države³²</i>
Da, postojalo je jedno	6	<i>Albanija, Andora, Armenija, Danska, Litva, Slovačka Republika</i>
Ne, ali planira se osnivanje	2	<i>Mađarska, Moldavija</i>
Ne, ne postoji	12	<i>Belgija, Bugarska, Češka Republika, Njemačka, Italija, Kazahstan, Lihtenštajn*, Nizozemska, Portugal, Rumunija, Slovenija, Španija</i>

* U odgovoru Lihtenštajna naznačeno je da nemaju 'tijelo koje okuplja žene', ali su detaljno opisane aktivnosti sličnih struktura.

Sukladno prikazanim brojkama, radnih tijela parlamentarki uspostavljena su širom država članica OEES-a. Štoviše, broj parlamenata koji trenutno imaju ova tijela (16), imali su ovakva tijela u prošlosti (šest) ili ih namjeravaju osnovati u budućnosti (dva) ukupno iznosi 24, što je duplo više od broja parlamenata koji su naznačili u svojim odgovorima da nemaju takvih tijela u svom sastavu (12).

Važno je utvrditi različite razloge zbog kojih radna tijela parlamentarki nisu uspostavljena ili više ne funkcioniraju. U kontekstu onih koja više ne funkcioniraju, raščlamba koja će otkriti zašto je to tako može biti od koristi drugim radnim tijelima parlamentarki. U Armeniji, Litvi i Sloveniji, parlamenti su izjavili da mandat tijela jednostavno nije bio obnovljen. Ponekad je razlog bio što na izborima nije bio izabran dovoljan broj žena, koji bi opravdao nastavak rada tijela, a ponekad je prenizak broj žena bio zainteresiran za ponovnu uspostavu tijela. Ovo predstavlja poseban problem kada žene, koje su osnovale tijelo, ne budu ponovno izabrane, kao što je to slučaj u Danskoj. U Armeniji, radno tijelo parlamentarki je bilo vrlo blizu osnivanja, ali zbog poteškoća oko pitanja rukovodstva to se nije desilo. U drugim slučajevima, obnova ove strukture nije zaživjela zbog nedostatka resursa, nedovoljne podrške političkih stranaka ili promjena u parlamentarnoj sredini zbog kojih su radna tijela parlamentarki postala manje relevantna. Još jedan razlog otkriven je u Andori, gdje su nadležnosti ovog tijela formalno prenesene na povjerenstvo za socijalna pitanja.

Razumijevanje mogućih poteškoća pri uspostavi ili obnovi mandata ovih tijela može pomoći zastupnicama da se bolje pripreme za rješavanje tih mogućih prepreka.

32 Slična struktura utvrđena je i u Skupštini Kosova, čime ukupan broj struktura iznosi 17.

Jedna veličina ne pristaje svima: Dizajn radnih tijela parlamentarki

Iako postoji mnoštvo *tipova* ovih tijela koja spadaju u kategoriju radnih tijela parlamentarki, razlike se, u suštini, javljaju kada je u pitanju njihova organizacijska *struktura*.

U težištu ovih tijela je njihova želja da okupe zastupnice (i ponekad zastupnike) u parlamentu s općenitim ciljem razvoja diskusije o pitanjima od zajedničkog interesa. Međutim, načini na koje je skupina formirana mogu uveliko varirati. Prema Tabeli 2.2 dolje, razlike se uglavnom vezuju za sedam kriterija: mandat, formalnost, struktura (ili način rada), rukovodstvo, resursi, članstvo i aktivnosti.

Tabela 2.2 Razlike u strukturi radnih tijela parlamentarki	
Kriterij	Alternative
<i>Mandat</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Formalna razina zagovaranja i širenja svijesti • Neformalni forum za raspravu • Mehanizam prikupljanja informacija • Mehanizam revizije politike rada i zakona • Inicijative za izmjene i nacрте zakona • Rad na jačanju uloge zastupnica i izgradnja njihovog kapaciteta • Tijelo za istraživački rad
<i>Formalnost</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Formalno tijelo parlamenta, poštuje pravila parlamenta, ima konkretne ovlasti i privilegije • Formalno parlamentarno povjerenstvo ili potpovjerenstvo (nije težište ove studije) • Neformalna skupina koju priznaje parlament • Neformalna skupina koju ne priznaje parlament
<i>Način rada</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Prihvaćen plan aktivnosti • Redoviti sastanci (preko tri godišnje) • Povremeni sastanci 'po potrebi' (manje od tri godišnje) • Zapisnici sa sastanaka • Odluke donesene konsenzusom • Odluke donesene glasovanjem
<i>Rukovodstvo</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Rukovodeće pozicije se daju članovima vladajuće stranke • Rukovodeće pozicije rotiraju po strankama • Rukovodstvo u formi mehanizma supredsjedanja • Ne postoji rukovodna pozicija (nehijerarhijska struktura rukovodstva) • Rukovodne pozicije se obnašaju na određeno vrijeme
<i>Resursi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Osoblje, proračun i sale za sastanke osigurava parlament • Osoblje i proračun djelomično osigurava Parlament, a drugim dijelom druge organizacije • Osoblje i proračun u potpunosti osiguravaju druge organizacije • Proračun se izdvaja iz članarine • Sastanci se održavaju izvan parlamenta

<i>Članstvo</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Isključivo žene • Primaju i muškarce • Žene (i muškarci) iz svih stranaka • Žene (i muškarci) iz samo jedne stranke ili samo iz većinske koalicije • Obuhvaćeno građansko društvo i međunarodne organizacije • Obuhvaćeni i bivši članovi parlamenta
<i>Aktivnosti</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Pisanje službenih dopisa, opće zagovaranje • Raščlamba zakona ili politika rada • Sastavljanje ili predlaganje zakona o ravnopravnosti spolova • Praćenje provedbe zakona i međunarodnih obveza iz kuta ravnopravnosti spolova • Organiziranje društvenih okupljanja • Mentorstvo sadašnjih i budućih parlamentaraca • Zagovaranje veće otvorenosti parlamenata prema pitanjima ravnopravnosti spolova

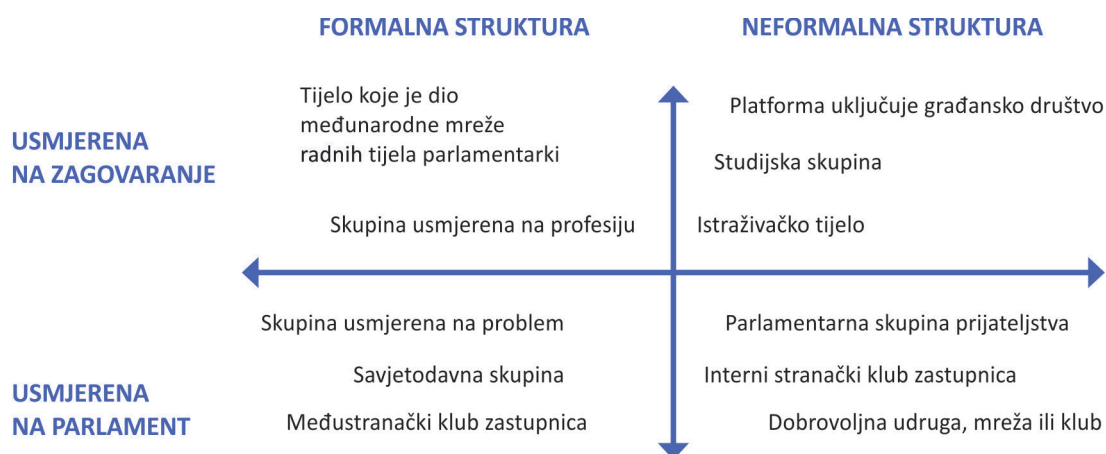
Tipologija radnih tijela parlamentarki

S obzirom na mnogostrukost načina na koje se radna tijela parlamentarki mogu organizirati i strukturirati, odabrati najbolji način može predstavljati izazov. Zato je, samo u svrhu ove studije, sedam kriterija opisanih u Tabeli 2.2 – mandat, formalnost, struktura (ili načini rada), rukovodstvo, resursi, članstvo i aktivnosti – svrstano u dvije skupine koje formiraju dvije kontinuirane ose. *Struktura* podrazumijeva formalnost, način rada, rukovodstvo, članstvo i resurse. Na ovoj osi, tijela mogu biti klasificirana kao pretežno formalna ili pretežno neformalna. Na jednom kraju spektra, formalno tijelo je tijelo koje se redovito sastaje s prethodno utvrđenim dnevnim redom, sukladno prethodno definiranim pravilima vođenja sastanka i podržava ga parlament (i moguće da izdvaja sredstva). Može imati hijerarhijsku rukovodnu strukturu i jasne procedure primanja u članstvo. Na drugom kraju ovog kontinuuma, neformalno tijelo se sastaje po potrebi, nema pomoćnog osoblja ili resursa koje izdvaja parlament, te nema striktnih pravila o prijemu članstva.

Druga osa ocrtava *težište rada* parlamentarnog tijela, koje podrazumijeva mandat i aktivnosti opisane u Tabeli 2.2. Na jednom kraju ovog spektra, tijela usmjerena na rad parlamenta su tijela koja kao glavni cilj imaju kontrolu rada parlamenta i utjecaj na zakone koje donosi parlament predlaganjem izmjena i dopuna ili zagovaranjem pitanja koja se tiču ravnopravnosti u smislu rada parlamenta. Na drugom kraju spektra, tijelo čiji je rad utemeljen na zagovaranju, težište rada usmjerava na lobiranje za odabrane politike rada, te na širenje svijesti o ravnopravnosti spolova u širem smislu.

Pregled raznih tipova radnih tijela parlamentarki sukladno ovoj tipologiji predstavljen je na Slici 2.1 dolje, te detaljnije objašnjen.

Slika 2.1 Tipologija radnih tijela parlamentarki*

* Radi detaljnog opisa raznih tipova radnih tijela parlamentarki vidi Dodatak 3.

Formalne skupine usmjerene na rad parlamenta kao što su međustranački klubovi zastupnica, savjetodavne skupine ili skupine usmjerene na određeno pitanje, uspostavljene su i priznate od strane parlamenta, te im mogu biti osigurana sredstva za rad (osoblje, proračun i sale za sastanke). Prvenstveno se bave revizijama politike rada i zakona iz perspektive ravnopravnosti spolova, zagovaranjem uvođenja izmjena i dopuna tih zakona, te zagovaranjem značajne zastupljenosti žena u parlamentu. Ovakve skupine imaju tendenciju da ograničavaju članstvo isključivo na žene.

Formalne skupine usmjerene na zagovaranje su skupine za koje jednako tako parlament može izdvajati resurse (iako ne u onoj mjeri koliko izdvaja za skupine usmjerene na rad parlamenta) i kojima se može rukovoditi kao formalnim skupinama s jasnim rukovodnim strukturama i pravilima održavanja sastanaka. Više su usmjerene na zagovaranje određenog pitanja ili profesije ili na suradnju sa sličnim parlamentarnim skupinama u drugim državama (primjerice s međunarodnom mrežom radnih tijela parlamentarki). Ova tijela mogu u članstvo primati i muškarce.

Neformalne skupine usmjerene na rad parlamenta kao što su dobrovoljne udruge, klubovi ili mreže ili parlamentarne skupine prijateljstva, općenito financira parlament (ali mogu privući i financijska izdvajanja od strane međunarodnih ili nevladinih organizacija). Imaju manje striktna pravila održavanja sastanaka i manje krutu rukovodnu strukturu (primjerice rukovodne pozicije mogu rotirati), ali su i dalje usmjerene na aktivnosti parlamenta, kao što su revizije zakona. Ova tijela mogu u članstvo primati i muškarce.

Neformalne skupine usmjerene na zagovaranje obično u sastav primaju i žene i muškarce, imaju nehijerarhijsku rukovodnu strukturu, sastaju se povremeno i to po potrebi, te ne primaju sredstva od parlamenta. Prvenstveno su usmjerene na prikupljanje informacija, pisanje dopisa i zagovaranje općenito. Platforme koje

uključuju građansko društvo, te istraživačke ili studijske skupine, obično su veoma dobro povezane s organizacijama građanskoga društva i drugim organizacijama izvan parlamenta.

Vrste radnih tijela parlamentarki predstavljena su ispitanicima u sklopu upitnika. Od svakog ispitanika je zatraženo da u svom parlamentu utvrdi jedan od tipova radnih tijela parlamentarki opisanih na Slici 2.1 (rezultati predstavljeni na Slici 2.2).

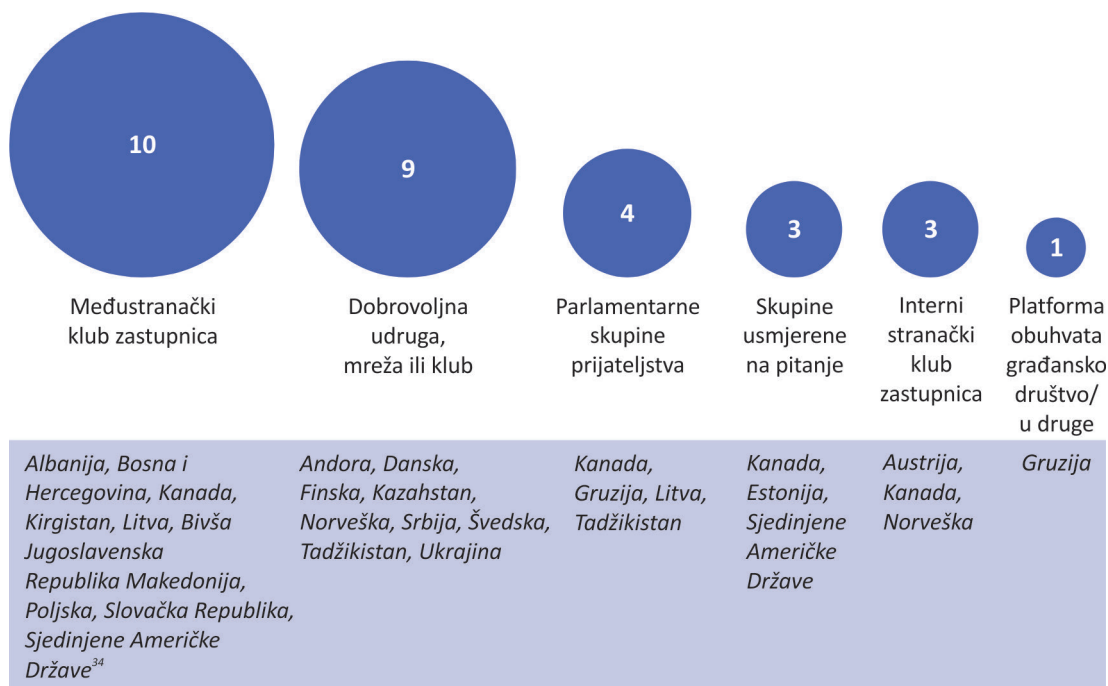
Većina ispitanika označili su tijela u svojim parlamentima kao međustranačke klubove zastupnica, nakon čega odmah slijede dobrovoljne udruge, klubovi ili mreže. Međustranački klubovi posebno prevladavaju u državama Zapadnoga Balkana. S izuzetkom Kanade, može se reći kako parlamenti s međustranačkim klubovima zastupnica općenito imaju manje disciplinirane stranačke strukture od onih u kojima je utvrđen interni stranački klub. Međutim, slučaj Kanade je zanimljiv. U praksi, kanadski međustranački klub općenito nije toliko aktivan koliko neki interni stranački klub zastupnica, i to upravo zbog krute stranačke discipline koja vlada u tom (vestminsterskom) parlamentarnom sustavu.³³

Prevalenca dobrovoljnih udruga, klubova ili mreža, također je vrijedna pozornosti. Ova tijela, po definiciji, manje se oslanjaju na parlament kada su u pitanju resursi i podrška, ali je njihova prednost izvjestan stupanj fleksibilnosti koji posjeduju u rješavanju pitanja, koja su od interesa njihovim članovima, (kao što je to slučaj s Referentnom skupinom za ravnopravnost spolova Švedskog parlamenta. Vidi dolje Studiju slučaja 9).

Odgovori otkrivaju da među ispitanim parlamentima postoje i formalna i neformalna tijela čiji je rad usmjeren na aktivnosti parlamenta (revizija zakona i politika rada), te neformalna tijela koja se bave zagovaranjem (širenjem svijesti o konkretnim pitanjima i uključivanje zajednice i izbornog tijela u ove aktivnosti).

33 Vidi Jackie Steele, „Klub zastupnica liberalne stranke“, *Revizija kanadskog parlamenta*, ljeta, 2002., str. 13.–19.

Slika 2.2 Kategorizacija struktura radnih tijela zastupnica u državama članicama OESS-a*

Napomena: *Ukupan broj struktura opisanih u Tabeli 2.1 veći je od 16 jer obuhvata postojeća, bivša i planirana parlamentarna tijela. Odgovori su dozvoljavali i više vrsta tijela.

U odgovorima na ovo istraživanje, nije bilo navedenih tijela koja su prvenstveno formalne strukture i usmjerena na zagovaranje ili tijela, koja čine dio veće međunarodne mreže zastupnica. To ne znači da takva tijela uopće ne postoje ili da se takvim aktivnostima u izvjesnoj mjeri ne bavi neko tijelo neke od ispitanih država članica OESS-a. To sugerira da kada se osnuje neko tijelo u parlamentu u ovoj regiji ono je više usmjereno na aktivnosti parlamenta ili je više neformalnog karaktera i bavi se zagovaranjem.

Na kraju, zanimljivo je da su neki parlamenti prijavili postojanje više od jednog tipa radnih tijela parlamentarki. Slučaj Sjedinjenih Država je veoma ilustrativan, gdje postoje i međustranački klubovi zastupnica i klubovi zastupnica s težištem rada na jednom konkretnom pitanju. Ovo znači da tamo gdje jedan tip tijela (primjerice, Međustranački klub zastupnica u Kongresu) ne zadovoljava konkretne potrebe i ciljeve jedne podskupine žena, ta podskupina jednostavno osnuje drugi klub (primjerice, Klub zastupnica „Pro-Life“ (borba protiv abortusa). Ovo ukazuje na to da je osnivanje klubova zastupnica prihvatljivije u ovakvom parlamentarnom okruženju.

34 Slika (10) obuhvata sličnu strukturu radnih tijela parlamentarki onoj uspostavljenoj u Skupštini Kosova.

Zaključak

U državama članicama OESS-a uspostavljen je određen broj radnih tijela parlamentarki. Oko 68 posto ispitanih parlamenata naznačilo je da su njihova radna tijela parlamentarki trenutačno u funkciji ili su ranije postojala ili se planira njihovo osnivanje. Nasuprot tome, 32 posto ispitanih parlamenata odgovorilo je da nemaju takvih tijela ili da ne planiraju njihovo osnivanje. Pokazalo se kako su ova tijela strukturirana i organizirana na razne načine širom država članica OESS-a. Ova studija otkriva da se razlikuju unutar sedam kriterija (mandat, formalnost, struktura, rukovodstvo, resursi, članstvo i aktivnosti), koji se mogu dalje klasificirati u sklopu dvije osi prema strukturi i težištu rada.

Nakon predstavljanja opisa ovakve tipologije parlamentima u državama članicama OESS-a, studija je otkrila dominantnost radnih tijela parlamentarki, čiji je rad usmjeren na aktivnosti parlamenta, kao što su međustranački klubovi zastupnica, te dobrovoljne udruge ili mreže. Međutim, u isto vrijeme, širok spektar tijela uspostavljenih i u funkciji u državama članicama OESS-a ukazuje na to da ne postoji samo jedan model koji jamči uspješan rad. Potrebe i preference potencijalnih članova su najbolja vodilja kada je u pitanju odluka o vrsti tijela koja su najpodobnija za određeno parlamentarno okruženje, te za postizanje određenih ciljeva u svezi s osnivanjem.

Neovisno o tome kako su strukturirana, radna tijela parlamentarki mogu osigurati čitav niz prednosti svojim članicama i članovima parlamenta u širem smislu. Ove prednosti opisane su detaljnije u primjerima studija slučaja predstavljenih u sljedećim poglavljima.

3. Faktori omogućavanja

Radna tijela parlamentarki ne egzistiraju unutar vakuuma. Izdvojena i izolirana ne mogu postići uspješne rezultate s obzirom na njihovu internu organizaciju i aktivnosti. Zbog toga je važno razmotriti imaju li i do koje mjere politički i parlamentarni sustavi, institucijski aranžmani, kao i aktivnosti šireg građanskog društva, ulogu u kreiranju uvjeta za osnivanje i mogući rad struktura parlamentarki. Drugim riječima, koji faktori dozvoljavaju ili ometaju osnivanje i rad struktura parlamentarki u državama članicama OESS-a?

U ovom poglavlju detaljnije su opisani „faktori omogućavanja“ koji mogu imati pozitivan utjecaj na to jesu li, u prvom redu, uspostavljena radna tijela parlamentarki i koju vrste strukture i kakvo težište rada ova tijela mogu imati. Sadržaj ovog poglavlja odnosi se na vanjske faktore, dok sljedeća poglavlja govore o internim dimenzijama funkcioniranja radnih tijela parlamentarki.

Parlamentarni i politički sustavi u državama članicama OESS-a

Države članice OESS-a odlikuju različiti parlamentarni sustavi, definirani izbornim sustavima, parlamentarnim sustavima i sastavima političkih stranaka. Trideset tri parlamenta država članica OESS su jednodomni. Dvadeset dva su dvodomna. Svi donji domovi i jednodomni sustavi se biraju izravno. Gornji domovi Njemačke, Nizozemske, Slovenije, Kanade i Tadžikistana biraju se neizravno ili se imenuju.

Od 36 ispitanih parlamenta država članica OESS-a, 23 parlamenta koriste razmjernu zastupljenost u biranju najmanje jednog doma. Deset parlamenta primjenjuje mješovite izborne sustave (uključuju elemente razmjerne zastupljenosti i pluralitet ili većinske sustave)³⁵, dok se većinski sustavi primjenjuju u četiri ispitana parlamenta. Parlamentarni sustavi prevladavaju među onim državama koje su odgovorile na upitnik. Samo četiri ispitana parlamenta su odgovorila da imaju predsjednički sustav, a još tri spolupredsjednički sustav. Većina ovih država definirane su kao višestranački sustavi.

³⁵ Louis Massicotte i André Balais, „Mješoviti izborni sustavi: konceptualno i empirijsko istraživanje“, *Izborne studije*, tom 18, br. 3, 1999., str. 341.–366.

Dvije su definirane kao interparlamentarna unija jer koriste sustav „dominantnih“ stranaka.³⁶

Rezultati istraživanja pokazuju kako su radna tijela parlamentarki osnovana u parlamentima sukladno sva tri tipa izbornih sustava (razmjerna zastupljenost, mješoviti sustav, sustav većine). Pored toga, osnivaju se unutar parlamentarnih i predsjedničkih sustava, te u sustavima u kojima određene stranke dugo vremena dominiraju političkom scenom. Na temelju toga moguće je zaključiti kako postojeći parlamentarni režim i izborni sustav ne određuju neophodno hoće li radno tijelo parlamentarki biti osnovano ili ne, te ne utječu na njegovu učinkovitost.

Nasuprot tome, neki ispitanici naznačili su kako politički *kontekst*, primjerice, stupanj međustranačke suradnje i dijalog koji se općenito vodi, stupanj polariziranosti, koji definira političko okruženje i striktnost discipline političke stranke, može potencijalno imati veći utjecaj na osnivanje i učinkovit rad radnih tijela parlamentarki prije nego li politički *sustav*.³⁷ Tamo gdje politička polarizacija uzrokuje takvu stranačku disciplinu koja otežava ili ometa uspostavu tijela zastupnica, uspostava međustranačkih radnih tijela parlamentarki može se pokazati izuzetno teška. To ne znači da se međustranačka tijela ne osnivaju u takvim okolnostima, već da se osnivaju u drugoj formi, primjerice, kao neformalne mreže. U ovakvim slučajevima, međustranački dijalog može biti potpomognut izvana, od strane nepolitičkih aktera, kao što su međunarodne organizacije ili građansko društvo.

Povećanje prisustva žena u parlamentu: posebne mjere

Od srpnja 2013. godine, zastupljenost žena u parlamentu u državama članicama OESS-a dostigla je prosjek od 24,4 posto u jednodomnim parlamentima ili donjim domovima parlamenta, te 22,6 posto u gornjim domovima. Iako postoje izvjesne razlike u razmjeru zastupljenosti žena u parlamentu u državama članicama OESS-a, ovi postotci su sasvim sukladni svjetskom prosjeku od 21,3 posto u jednodomnim parlamentima ili donjim domovima parlamenta, te 18,8 posto u gornjim domovima.³⁸ Međutim, ipak su ispod prosjeka od 30 posto koliko preporučuju Ujedinjeni narodi.³⁹

36 Interparlamentarna unija, *PARLINE - Baza podataka o državnim parlamentima*, <http://www.ipu.org/parline/>, pregledano u ožujku, 2013.

37 Razgovori sa sudionicima obavljani tijekom OESS/ODIHR Regionalne radionice o strukturama tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a, održane 11. i 12. prosinca 2012. godine u Beču, u sklopu projekta ODIHR-a pod nazivom „Jačanje struktura tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a“.

38 Interparlamentarna unija, *Žene u državnim parlamentima*, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, pregledano u srpnju 2013. godine.

39 Ekonomsko i socijalno vijeće UN-a predložilo je prag od 30 posto koji treba dostići do 1995. godine. Na sastanku u Pekingu, 1995. godine (Platforma za akciju), Ujedinjeni narodi upozorili su da je samo mali broj država postigao tu razinu, te urgirali na države članice da poduzmu mjere kako bi postigli preporučenu razinu na temelju koje se gradi 'kritična masa' zastupnica na političkoj sceni i u javnom životu. Vidi: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDFPA%20E.pdf>.

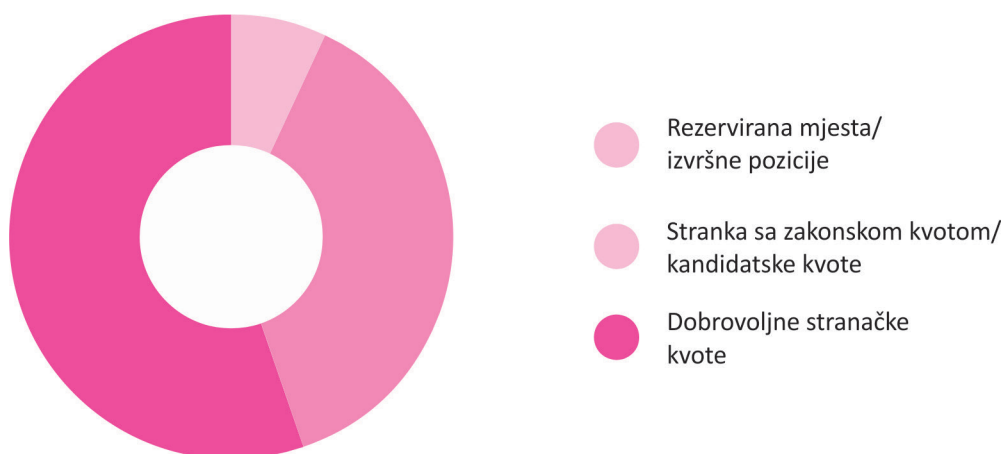
Regija	Donji dom ili jednodomni sustav (%)	Gornji dom (%)
OEES	24,4	22,6
Sjeverna Europa	42,0	--
Europa i Sjeverna Amerika (bez sjeverne Europe)	22,7	22,6
Zapadni Balkan	20,4	5,8
Zajednica neovisnih država	15,5	12,3

Izvor: IPU (2013.) <http://www.ipu.org/parline/>

Veliki broj žena u parlamentu često se povezuje s prisustvom posebnih mjera promoviranja sudjelovanja žena u političkom životu države. Odlukom Ministarskog vijeća OEES-a, br. 7/09 o suradnji žena u političkom i javnom životu, usvojenom na Ministarskom vijeću OEES-a održanom u Ateni, 2009. godine, države članice pozvane su da „razmotre moguće zakonske mjere kako bi se postigla bolja ravnoteža sudjelovanja žena i muškaraca u političkom i javnom životu, posebno na polju odlučivanja“ (vidi Dodatak 1 radi ključnih odredbi ove Odluke). Od 18 ispitanih država članica, jedan parlament ima 25 posto zastupljenosti žena, a posebne mjere (najčešće zakonski utvrđene kvote zastupljenosti spolova) primjenjuju se u njih deset. Nasuprot tome, u državama u kojima su žene najmanje zastupljene, zakonske kvote se ne primjenjuju, iako su neke od njih uvele dobrovoljne stranačke kvote.

Rezervirana mjesta ili kvote utvrđene ustavom ili izbornim zakonom o broju ili postotku žena koje moraju biti među izabranima, koriste se rijetko od strane država članica OEES-a, te se i dalje vežu za neke kontroverze. Političke stranke češće koriste dobrovoljne stranačke kvote, tj. kvote koje utvrđuju same političke stranke (vidi Sliku 3.1). U 23 ispitane države članice, jedna ili dvije političke stranke utvrdile su ciljni broj (ili postotak) žena ili manje zastupljenog spola koji se obuhvata kandidatskom listom stranke.

Slika 3.1 Prisustvo posebnih mjera u državama članicama OEES-a

Izvor: Projekt utvrđivanja kvote (2012.) <http://www.quotaproject.org>

Podaci sugeriraju da ne postoji izravna korelacija između postotka zastupnica i postojanja zakonskih ili dobrovoljnih kvota koje promiču zastupljenost žena, s jedne strane, te prisustva radnih tijela zastupnica u državama članicama OESS-a, s druge strane. Radna tijela zastupnica uspostavljena su, kako u državama s visokim postotkom, tako i u državama s niskim postotkom zastupljenosti žena u parlamentu, u državama koje su usvojile zakonske kvote (Poljska, Kirgistan i Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija), u državama gdje su određene političke stranke usvojile dobrovoljne kvote ili druge mjere (Austrija, Kanada, Finska, Francuska, Gruzija, Norveška, Švedska i Ukrajina), te u državama koje nisu uvele zakonske ili dobrovoljne kvote kao način povećanja zastupljenosti određenog spola u parlamentarnoj strukturi ili političkoj stranci, već su uvele druge tipove posebnih mjera u obliku politike rada i pravnih instrumenata i programa, kako bi poticale ravnopravnost spolova i sudjelovanje žena u političkom i javnom životu.

Ipak, vrijedi navesti da se nekoliko radnih tijela zastupnica aktivno bavi zagovaranjem uvođenja predmetnih posebnih mjera i praćenjem njihove provedbe. Primjerice, Skupšina zastupnica u Poljskom parlamentu zagovarala je, zajedno s građanskim društvom i organizacijama za ravnopravnost spolova, uvođenje izborne kvote za kandidatske liste pred održavanje parlamentarnih izbora u Poljskoj, 2011. godine. Isto tako, Klub zastupnica u Albanskom parlamentu (vidi Studiju slučaja 1 dolje), koji je bio aktivan u razdoblju između 2005. i 2009. godine, zagovarao je zajedno sa građanskim društvom uvođenje zakonske kvote za manje zastupljen spol, što je konačno postignuto 2008. godine. Alternativno, tamo gdje su već uvedene izborne kvote, žene su se obično okupljale, kako bi u praksi osigurale stvarno povećanje zastupljenosti i sudjelovanja žena u radu parlamenta ili kako bi utjecale na usvajanje izmjena i dopuna postojećih posebnih mjera, kao što je to bio slučaj s Klubom zastupnica Skupštine Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije.

Zato možemo zaključiti kako, iako postojanje posebnih mjera (zakonski propisanih ili na dobrovoljnoj osnovi) nije preduvjet za uspostavu ili uspješan rad radnih tijela parlamentarki, takve mjere mogu dovesti do kreiranja zajedničkog cilja ili pokretanja pitanja u svezi s kojim se zastupnice, a posebno radnih tijela zastupnica, mogu organizirati i djelovati.

Studija slučaja 1: albansko iskustvo s klubom zastupnica

Albanske su zastupnice osnovale svoj Klub zastupnica 1995. godine. Uz podršku OESS-a, Klub je obnovljen 2005. godine, okupivši deset zastupnica iz vodećih političkih stranaka. Klub je ostvario učinkovit i kooperativan odnos s Potpovjerenstvom za maloljetnike i jednake mogućnosti pri Povjerenstvu za zdravstvo, rad i socijalna pitanja. U razdoblju od 2007. do 2009. godine, Klub je svoje aktivnosti usmjeravao na zagovaranje usvajanja Zakona o ravnopravnosti spolova u albanskom društvu, koji je donesen 2008. godine uz podršku državnoga ženskog pokreta, kao i na reformu Izbornog zakona, zagovarajući uvođenje praga od 30 posto zakonske stranačke kvote u stranačke liste za manje zastupljen spol.

Izborni zakon uspješno je izmijenjen i dopunjen 2008. godine i propisuje da „za svaku izbornu razinu, najmanje trideset posto stranačke kandidatske liste ili jedno od prva tri imena na stranačkoj kandidatskoj listi mora pripadati manje zastupljenom spolu“. Na parlamentarnim izborima održanim 2009. godine, 23 žene su izabrane, čime je zastupljenost žena povećana sa 7 posto na 16,4 posto. Pretpostavlja se da jedan od razloga zašto nije bilo izabrano više žena predstavlja različitost u tumačenju izbornog zakona sa „slabim formulacijama pravnih odredbi što je ugrozilo cilj postizanja kvote“.⁴⁰

Pored izmjena u svezi s kvotom, uvedene su i izmjene i dopune izbornog zakona, 2008. godine, kako bi se uveo sustav razmjerne zastupljenosti na listama, čime se 140 članova parlamenta bira iz 12 izbornih tijela koja odražavaju 12 administrativnih regija. Prema ovakvom izbornom sustavu, kandidatske liste pripremaju političke stranke. Postoje tvrdnje da su promjene unutar izbornog sustava rezultirale većom lojalnošću parlamentaraca političkim strankama, a manjom sposobnošću bavljenja politikom izvan svojih stranaka. Tenzije među političkim strankama, nakon izbora 2009. godine, na kraju su kulminirale šestomjesečnim bojkotom rada parlamenta od strane Socijalističke stranke.

U ovom kontekstu, zastupnicama je veoma teško odvojiti se od politike djelovanja svojih stranaka. Žene koje su po prvi put izabrane 2009. godine, koje su aktivno vodile kampanje o pitanjima ravnopravnosti spolova dok su radile u građanskom sektoru i koje su veoma strastveno radile na ovim pitanjima, nisu bile sposobne ostaviti po strani stranačku lojalnost i pronaći prostor za međustranački dijalog. Pokazalo se kako je u ovakvom stranačkom ozračju veoma teško ponovno uspostaviti klub zastupnica. Ipak, jasno je da je klub zastupnica, koji je prethodno postojao, imao ključnu ulogu u uvođenju posebnih mjera zagovaranja sudjelovanja žena u političkom životu Albanije.

Dok je zastupnicama na državnoj razini bilo teško podići razinu političke zastupljenosti žena, na lokalnoj razini nekoliko mreža žena imalo je više uspjeha. Državna platforma za žene (NPfW), mreža od 1500 političarki aktivnih na lokalnoj i državnoj razini, uz podršku Misije OESS-a u Albaniji, uspješno radi na širenju svijesti o pitanju ravnopravnosti spolova posljednjih nekoliko godina. Pored toga, vodeće političke stranke formirale su vlastite interne stranačke lige zastupnica, odnosno, forume na lokalnoj razini, koji lobiraju za povećanje sudjelovanja žena i njihovo jačanje u sklopu samih stranačkih struktura.

Izborni je zakon 2012. godine bio predmetom daljnje reforme.⁴¹ Uz podršku nekoliko međunarodnih organizacija, nekoliko ženskih mreža se udružilo kako bi zagovarale povećanje kvote i snažnije mjere potrebne za primjenu kvote. Međutim, zbog nedostatka političke volje glavnih političkih stranaka i zbog podjela unutar samih skupina žena i njihove nesposobnosti da nađu zajednički jezik, niti jedna suštinska izmjena i dopuna nije usvojena. Kao posljedica toga, javili su se strahovi da izborna tijela neće podržati ostvarenje kvote tijekom parlamentarnih izbora

40 OESS/ODIHR izborna promatračka misija u Republici Albaniji, 14. rujna 2009., str. 18. Dostupno na: <http://www.OSCE.org/odhr/elections/albania/38598>

41 Izborni zakon Republike Albanije, 2012., čl. 67, str. 57. Dostupno na: <http://www.OSCE.org/albania/14464>.

u lipnju 2013. godine, te da će to ponovno utjecati na broj izabranih žena u Parlamentu Albanije. U ovakvom okruženju, zastupnice nastavljaju tražiti načine za ostvarenje međustranačke suradnje, imajući u vidu ulogu ranijeg saziva kluba zastupnica u lobiranju za povećanje sudjelovanja žena.

Prisustvo ženskih pokreta

Prisustvo ženskih pokreta i ženskih organizacija građanskoga društva, te podrška radu radnih tijela zastupnica, posebno u fazama prije i neposredno nakon uspostave, mogu predstavljati važan faktor omogućavanja njihovog rada. Iako cilj upitnika nije bio istražiti prisustvo ženskih pokreta u državama članicama OESS-a kao mehanizama promocije sudjelovanja žena, nekoliko ispitanika napomenulo je kako je u njihovim državama prisustvo ženskih pokreta utjecalo na formiranje radnih tijela zastupnica u parlamentu.

Na Zapadnom Balkanu, primjerice, snažni ženski pokreti djelovali su i ranije, tijekom i nakon razdoblja prelaza na demokratski sustav. U stvari, mnoge žene koje su na kraju izabrane u parlament u ovoj regiji bile su liderice ili članice ženskih pokreta unutar građanskoga društva. Nekoliko članica radnih tijela zastupnica u državama zapadnog Balkana napomenulo je kako radna tijela zastupnica imaju više izgleda za uspjeh ako održavaju snažne veze i bliske odnose sa ženskim pokretima u širem smislu⁴² jer ženski pokreti često predstavljaju „institucijsku memoriju“ potrebnu za borbu za ženska prava i ravnopravnost spolova u jednoj državi ili regiji, te, kao takva, uživaju više podrške od društva u širem smislu. Radna tijela zastupnica koja rad temelje na takvim znanjima i iskustvima imaju više izgleda da budu prihvaćena kao legitimna tijela od strane izbornoga tijela. Klub zastupnica Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije je primjer parlamentarnog tijela koje je održalo snažne veze s aktivisticama građanskog društva. Ovaj Klub često uključuje aktivistice u svoj rad i komunikaciju s parlamentom. Sličan odnos s ženskim pokretom naveo je i Klub zastupnica Skupštine Kosova.

Isto tako, postignuti su značajni rezultati na polju ravnopravnosti spolova u Sloveniji, u velikoj mjeri zahvaljujući radu koalicije žena unutar i izvan parlamenta. U stvari, kada su stranačka natjecanja i osobne podjele među zastupnicama počele ometati rad kluba, formirana je Paritetna koalicija na širokoj osnovi na državnoj razini, koja je sastavom obuhvatila liderice ženskih organizacija, sindikata, stručnjakinja i liderica ženskih organizacija stranaka ljevice, centra i desnice. Koalicija je u članstvo primila i tri istaknuta muška člana. Ova Koalicija je uspješno provela kampanju zagovaranja uvođenja kvote zastupljenosti spolova u zakon o imenovanju članova u Europski parlament, zahtijevajući kvotu od najmanje 40 posto zastupljenosti manje zastupljenog spola na stranačkim listama. Kao rezultat toga, prva delegacija članova Slovenskog parlamenta u Europski parlament obuhvatala je 42 posto žena.

⁴² Razgovori sa sudionicima obavljani tijekom OESS/ODIHR Regionalne radionice o strukturama radnih tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a, održane 11. i 12. prosinca 2012. godine u Beču, u sklopu projekta ODIHR-a pod nazivom: „Jačanje struktura radnih tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a“.

Koalicija je, također, vršila pritisak na političke stranke tijekom izbora 2011. godine da rade na povećanju broja izabranih kandidatkinja. Dvije stranke koje su kolektivno osvojile 35 posto glasova na ovim izborima, kandidirale su žene u 50 posto svojih izbornih tijela.

Pitanje tajminga

Tajming, sam po sebi, može biti važan faktor omogućavanja formiranja radnih tijela zastupnica. Iako radno tijelo zastupnica može biti osnovano u bilo kojem trenutku tijekom razdoblja zasjedanja parlamenta, moramo priznati da postoji „trenutak za priliku“ kada udarni trenutak za formaliziranje međustranačkih odnosa u interesu značajnog povećanja zastupljenosti žena dostiže svoj vrhunac. Primjerice, odmah nakon okončanja parlamentarnih izbora, zastupnice mogu iskoristiti trenutak i formalizirati povećanje zastupljenosti žena tako što će osnovati tijela unutar kojih mogu nastaviti aktivno djelovati na polju ravnopravnosti spolova.

Srbija može ponuditi ilustrativan primjer u ovom smislu. Parlamentarni izbori u Srbiji, održani 2012. godine, rezultirali su čistom dobiti u smislu zastupljenosti žena u zakonodavnoj vlasti, kada je ostvareno povećanje s 22 posto na 33 posto. Rekordan broj novih zastupnica osvojio je mandat u parlamentu nakon ovih izbora, a veliki broj njih je bio motiviran da osnuje mehanizme međustranačke suradnje na polju ravnopravnosti spolova.

U ovom slučaju, izborna atmosfera, povećanje zastupljenosti žena i visok broj žena koje po prvi put ulaze u parlament bili su faktori koji su zajedno stvorili pravi trenutak za osnivanje međustranačke mreže. Uspostava međustranačke mreže u Srbiji detaljnije je opisana u Studiji slučaja 2 u daljem tekstu.

Studija slučaja 2: ka uspostavi radnih tijela parlamentarki u Srbiji

Nakon parlamentarnih izbora održanih 6. svibnja 2012. godine, omjer izabranih žena u Narodnoj skupštini Srbije dostigao je 33 posto, što predstavlja porast s 54 na 82 predstavnice. Taj porast se djelomično pripisuje izmijenjenoj zakonskoj kvoti zastupljenosti spolova, koja sada zahtijeva da liste političkih stranaka sadrže najmanje jednog predstavnika manje zastupljenog spola na svaka tri kandidata (prethodna kvota je propisivala najmanje jednog predstavnika spola na svaka četiri kandidata). Iskoristivši trenutak stvoren ostvarenjem pozitivnih rezultata na izborima 2012. godine, žene izabrane u parlamentu pokrenule su razgovore o mogućnosti osnivanja radnih tijela zastupnica.

Visok broj žena koje su po prvi put osvojile zastupničke mandate u parlamentu ponovno je potaknuo interes za uspostavu međustranačkog radnog tijela zastupnica, uglavnom u svrhu zagovaranja zakonskog reguliranja ravnopravnosti spolova i prava žena. Tijekom preliminarnih razgovora među zainteresiranim zastupnicama zaključeno je kako postoji ograničena podrška stranačkih lidera u smislu političkog kandidiranja žena, te slab odziv među biračicama. Zastupnice

su prepoznale vrijednost međustranačkog dijaloga u izradi strategija kojima bi se rješavala ova pitanja.

Stupanj podrške uspostavi međustranačkog tijela koju pružaju srbijanske političarke varira, ne samo među članicama različitih političkih stranaka, nego i među ženama s različitim godinama iskustva u politici, te među ženama članicama ženskog pokreta u širem smislu. Kako bi otkrile koja vrsta strukture najbolje odgovara kontekstu Srbijanskog parlamenta, zastupnice su konzultirale međunarodne i nevladine organizacije posvećene jačanju uloge žena unutar političkih stranaka i parlamenata. Uz podršku beogradskog Fonda za političku izuzetnost (BFPE) i Misije OESS-a u Srbiji, zastupnice su organizirale i sudjelovale na seminarima, te na razmjenama iskustava među kolegicama zastupnicama parlamenata iz drugih država. Kolege članovi parlamenta, kao što je predsjedatelj Povjerenstva za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost spolova, nazočili su ovim okupljanjima i time demonstrirali širu parlamentarnu podršku ovoj inicijativi.

Ovim aktivnostima omogućena je razmjena iskustava između manje iskusnih i iskusnijih srbijanskih političarki, koje na taj način mogu postići međugeneracijsku solidarnost i razumijevanje. Pored toga, zastupnice su imale priliku upoznati se s različitim modelima tijela parlamenta (od krajnje formalnih do krajnje neformalnih struktura), te s dobrim primjerima iz prakse u uspostavi radnih tijela zastupnica u parlamentima drugih država. Upoznavanje s ovako širokom paletom modela pomoglo je zastupnicama da postignu konsenzus o tome na koji način žele nastaviti i koju vrstu strukture u parlamentu žele uspostaviti.

Do sada su postigle dobre rezultate imajući u vidu da su sve 82. zastupnice uspostavile međustranačku Mrežu u veljači 2013. godine. Odlučile su da će Mreža biti neformalnog karaktera, bez rukovodne strukture, same po sebi. Umjesto toga, članice su odlučile uvesti sustav koordinacije po modelu „troika“, na temelju kojeg se članice rotiraju iz političkih stranaka zastupljenih u Mreži, počevši od stranke s najvećim brojem osvojenih mjesta u parlamentu. Pored toga, članice će izraditi Opis poslova za koordinatore Mreže, te će svaka stranka imenovati „službenika za vezu“ s koordinatorima.

Iako je otvorena za sve (82.) zastupnice u Srbijanskom parlamentu, Mreža toplo pozdravlja i suradnju s kolegama zastupnicima.

Tijekom sastanka na kojem je osnovano ovo tijelo, članice su dogovorile četiri glavna cilja na koja će Mreža usmjeriti svoje aktivnosti. To su:

- Utjecanje na zakone i promocija ravnopravnosti spolova
- Praćenje provedbe zakona relevantnog za žene u društvu
- Promocija obrazovanja žena
- Promocija ženske solidarnosti i jačanja uloge žena na svim razinama vlastima

Zastupnice Srbijanskog parlamenta odlučile su raditi na razvoju međustranačke suradnje u sklopu manje formalne strukture i sustava zajedničkog rukovodstva uz

podršku većine članica, umjesto osnivanja formalnog međustranačkog kluba kojeg je zagovarala manja skupina. U ovom smislu, dobile su podršku i stručnu pomoć od građanskog društva i međunarodnih organizacija u početnoj fazi kreiranja i uspostave strukture. Upoznavanje s dobrim iskustvima i raznim modelima koji su u funkciji u drugim državama omogućilo je praktičnu razmjenu primjera iz dobre prakse i znanja kojima raspolažu. Istodobno, definirajući odabrane i politički nekontroverzne ciljeve od interesa za sve članice, Mreža je bila u mogućnosti veoma brzo postići dogovor o programskim ciljevima i aktivnostima. Svi ovi elementi bi trebali stvoriti solidan temelj za buduće aktivnosti Mreže.

Zaključak

U ovom poglavlju data je raščlamba mogućeg utjecaja političkih sustava i posebnih mjera na uspostavu radnih tijela parlamentarki, te je naglašeno nekoliko vanjskih faktora koji bi mogli omogućiti uspostavu ovakvih tijela.

Čini se kako, iako postojeći režim parlamenta i politički sustav ne utječu izravno na pojavu radnih tijela zastupnica, politički kontekst može utjecati na pojavu i definiranje strukture zastupnica. Isto tako, iako postojanje zakonskih utvrđenih ili dobrovoljnih mjera može utjecati na broj izabраниh zastupnica u parlamentu, takve mjere ne ukazuju izravno na vjerojatnoću pojave radnih tijela parlamentarki. Ipak, studija je pokazala kako radna tijela parlamentarki imaju ključnu ulogu u zagovaranju uvođenja zakonskih odredbi u izborne zakone koje propisuju kvote zastupljenosti spolova, u lobiranju za uvođenje izmjena i dopuna ovih zakona, te u praćenju primjene tih kvota. Pored toga, instrumenti poput posebnih mjera mogu okupiti žene (i muškarce) iz različitih stranaka i stvoriti podlogu za uspostavu međustranačkog dijaloga po pitanjima od zajedničkog interesa.

Ženski pokreti, također, mogu predstavljati faktor koji omogućava uspostavu radnih tijela parlamentarki, pružajući parlamentarkama stručnu pomoć i povezujući ih s izbornim tijelom. Ženski pokreti često služe i kao institucijska memorija ostvarenih postignuća i lekcija naučenih na polju borbe za ženska prava i ravnopravnost spolova. Još jedan faktor koji utječe na trenutak uspostave radnih tijela parlamentarki je: *tajming*. Zastupnice mogu biti motivirane da uspostave tijelo odmah nakon parlamentarnih izbora, primjerice, kako bi iskoristile prisustvo povećanog broja izabраниh zastupnica ili, alternativno, kako bi se okupile i zajednički radile na povećanju broja izabраниh zastupnica u parlamentu na sljedećim parlamentarnim izborima.

4. Organiziranje u interesu učinkovitosti

Kako je to nagoviješteno u Poglavlju 2, način organizacije bio je ključni aspekt raščlanjen u procesu izrade raščlambe rada parlamentarnih tijela popunjenih parlamentarnim zastupnicama, posebno u smislu interne organizacije, članstva i načina rukovođenja. Način na koji je određeno tijelo organizirano često doprinosi sposobnosti tog tijela da ostvari vlastite ciljeve. Isto su tako i izazovi sa kojima se suočavaju parlamentarna tijela popunjena ženama često posljedica strukture i organizacije tih tijela. Drugi, ne manje važan aspekt, bili su zadaci tijela; drugim riječima, ono što tijelo nastoji postići nakon osnivanja.

U ovom Poglavlju, bit će prezentirani rezultati ispitivanja u smislu *organizacije* parlamentarnih tijela žena. U sklopu ovog Poglavlja, također ćemo sugledati i pitanje imaju li organizacijski faktori, konkretno, način rada, članstvo, rukovodstvo i ciljevi rada, utjecaja na sveukupnu učinkovitost parlamentarnih tijela žena.

Način rada i interna organizacija

Rezultati ispitivanja sugeriraju da su parlamentarna tijela žena, tamo gdje takva tijela postoje, organizirana neformalno (vidi Tabelu 4.1). 11 od ukupno 17 takvih tijela sastanke zakazuje kada se za tim ukaže potreba, dok službene zapisnike vodi samo polovica takvih tijela. Čini se da to ukazuje na činjenicu da ovakva tijela djeluju kada se za tim ukaže potreba, te da ne postoji formalni raspored njihovog rada.

Tabela 4.1 Organizacija rada tijela parlamentarki: sastanci, osoblje i resursi

<i>Sastanci (n=17)</i>	
Sastanci koji se zakazuju samo u slučaju potrebe	11
Redoviti sastanci koji se zakazuju za vrijeme svake sjednice parlamenta	8
Vođenje službenog zapisnika sa sastanaka	6

<i>Osoblje (n=17)</i>	
Administrativno osoblje koje parlament stavlja na raspolaganje	7
Tijelo ne raspolaže stalno zaposlenim osobljem	6
Osoblje koje parlament stavlja na raspolaganje za obavljanje poslova istraživanja	3
Pomoćno osoblje koje na raspolaganje stavljaju građansko društvo/ međunarodne org.	3
<i>Resursi (n=17)</i>	
Parlament je dodijelio tijelu prostoriju za održavanje sastanaka	11
Parlament je dodijelio tijelu financijska sredstva	7
Tijelo prima podršku od građanskog društva/međunarodnih organizacija	5
Članovi plaćaju financijski doprinos	1

Napomena: Ukupni broj za svaku skupinu odgovora može biti veći od vrijednosti 'n', jer su ispitanici imali mogućnost da navedu više mogućih odgovora za svako pitanje.

Skoro polovica tijela obuhvaćenih Studijom imala su na raspolaganju podršku administrativnog osoblja, koje im je na raspolaganje stavio parlament, no samo tri tijela imala su i podršku osoblja zaduženog za poslove istraživanja. U šest tijela (Albanija, Armenija, Estonija, Finska, Kirgistan i Ukrajina), parlament nije rasporedio nikakvo pomoćno osoblje. U slučaju Estonije, to je bilo uzrokovano ograničenošću kapaciteta parlamenta:

Parlament Estonije je mali i raspolaže ograničenim resursima. Ne postoji mogućnost izdvajanja značajnih financijskih sredstava za potrebe sindikalnih organizacija i udruga. Osim toga, u slučajevima kada je za tim postojala potreba, sveučilišta i istraživački centri dostavljali su dodatne informacije o pitanjima od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova i podatke prikupljene istraživanjem (Estonija).

Parlamenti su osigurali resurse za polovicu radnih tijela parlamentarki koja su bila obuhvaćena Studijom, iako je uočeno da su u većini slučajeva pruženi resursi bili ograničeni samo za osiguranje prostorije za održavanje sastanaka. Klub parlamentarki pri Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije napravio je vlastitu web-stranicu u sastavu web-stranice Skupštine, što se može smatrati vrstom nenovčanog doprinosa zakonodavnog tijela. Još jedan primjer pružanja nenovčane podrške parlamenta za potrebe rada tijela ogleda se u angažmanu pripravnika za potrebe rada parlamentarnog tijela, za potrebe pružanja pomoći u organiziranju sastanaka, provedbi aktivnosti ili vođenja zapisnika.

Konačno, samo je u jednom tijelu obuhvaćenom Studijom, od članova traženo da plaćaju financijski doprinos (Sjedinjene Američke Države), a niti jedno tijelo nije financirano sredstvima političkih stranaka. Brojna radna tijela parlamentarki u državama Zapadnog Balkana zajednički su financirana sredstvima parlamenta i međunarodnih organizacija. U većini tih slučajeva, aktivnosti tijela ne bi mogle biti organizirane bez financijskog doprinosa međunarodnih organizacija.

Klub parlamentarki Skupštine Kosova primjer je tijela koje je posvetilo posebnu pozornost načinima rada i internoj organizaciji. Aktivnosti tijela veoma su dobro organizirane, u interesu ostvarenja maksimalnog utjecaja, kao što je to prikazano u Studiji slučaja broj 3, u nastavku teksta.

Studija slučaja 3: Klub zastupnica Skupštine Kosova

Osnovan 2005. godine, Klub parlamentarki čini 40 parlamentarki, zastupnica u jednodomnoj Skupštini Kosova. Članice Kluba pripadnice su svih političkih stranaka i svih nacionalnosti koje su zastupljene u Skupštini. Zahvaljujući kvoti koja propisuje minimalnu stopu zastupljenosti manje zastupljenog spola (33%), Klub je iskoristio priliku da na učinkovit način iskoristi svoje članice za potrebe jačanja ugleda zastupnica u parlamentu u političkoj i društvenoj sferi, promoviranja ravnopravnosti spolova i osposobljavanja žena u različitim oblastima (kao što su ulazak žena u Skupštinu i njihovo sudjelovanje u radu Skupštine, kao i sudjelovanje žena u gospodarskom sektoru, sektoru zaštite okoliša i sektoru zdravstvene zaštite). Interna organizacija Kluba, kao i angažman i posvećenost njegovih članica, predstavljaju ključ njegovog uspjeha.

Iako nije službeno priznat od strane Skupštine, Klub funkcionira na veoma strukturiran način. Klub je osnovao odbor od sedam članica – sa po jednom članicom iz svake političke skupine zastupljene u Skupštini, a predsjednica se bira tajnim glasovanjem na početku svakog novog skupštinskog mandata. Klub je donio svoj interni Poslovnik o radu. Sastanci Kluba održavaju se najmanje dva puta mjesečno, a radu Kluba doprinosi pomoćnik iz sastava službe Skupštine, koji je zadužen za distribuciju dnevnog reda i vođenje zapisnika.

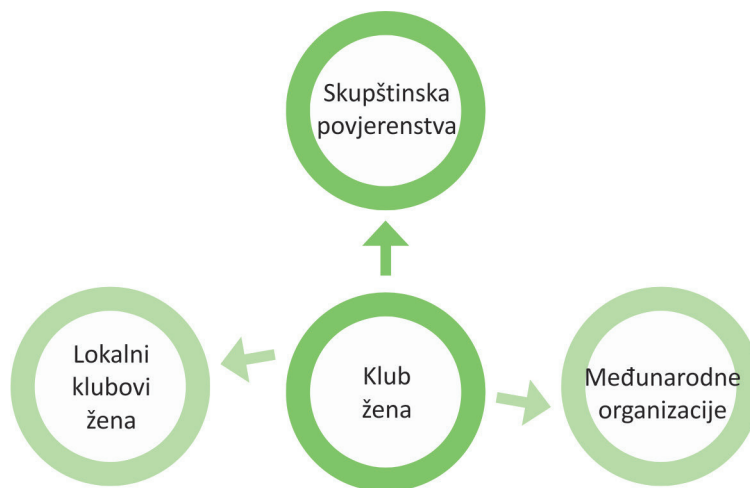
Čini se da ovakvoj razini organizacije doprinose dva najvažnija faktora, i to: prvo – političke stranke podržavaju rad Kluba, ili mu se barem ne protive; i drugo – Klub je uspostavio snažnu suradnju sa svim skupštinskim povjerenstvima (posebno sa Povjerenstvom za ravnopravnost spolova) i sa predsjedateljem Skupštine.

Uvažavanje i posvećivanje pozornosti aktivnostima Kluba zaslužno je, ne samo zahvaljujući organiziranju veoma učinkovitih aktivnosti, koje su doprinijele demonstriranju utjecaja, koji Klub može ostvariti. Primjerice, demonstrirajući jedinstvo među pripadnicama svih političkih stranaka, svih 40 zastupnica u parlamentu napustilo je salu, čime je blokirano glasovanje na plenarnoj sjednici Skupštine, zbog činjenice da njihovo mišljenje nije uzeto u obzir. Kao što je gospođa Teuta Sahatqija, predsjedateljica Kluba objasnila: *„Kada se od njih zatraži mišljenje unutar političkih stranaka kojima pripadaju, žene uviđaju da su, bez obzira na stranačku pripadnost, uvijek nedovoljno zastupljene u sferi odlučivanja. Naš zajednički interes da promijenimo tu situaciju ono je što nas ujedinjuje i što doprinosi uspješnom radu Kluba“*

Klub je, također, svoju pozornost usmjerio na formaliziranje svojih aktivnosti usvajanjem strateškog akcijskoga plana, te izradom godišnjeg plana rada. Navedeni planovi izrađeni su uz aktivno sudjelovanje organizacija građanskog društva i

međunarodnih organizacija, u cilju utvrđivanja prioriternih ciljeva i pronalaženja najučinkovitijih načina za njihovo ostvarenje. Suradnja s partnerima održana je zahvaljujući zajedničkom angažmanu u realizaciji aktivnosti Kluba.

Kako brojke u produžetku teksta pokazuju, akcijski planovi Kluba izrađeni su uz uvažavanje nekoliko različitih razina: ulazne informacije dolaze s lokalne razine, skupštine i vlade koje predstavljaju razinu države, te međunarodne razine, zahvaljujući suradnji međunarodnih organizacija.

Na *lokalnoj razini*, Klub je osnovao „ogranke“ lokalnih klubova parlamentarki. Aktivnosti tih klubova obuhvataju organiziranje edukativnih aktivnosti i okruglih stolova o pitanjima od značaja za ravnopravnost spolova, uključivanje pitanja ostvarenja ravnopravnosti spolova u sve društvene tjemove, izradu proračuna uz uvažavanje potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova, kao i o drugim pitanjima i inicijativama od značaja za žene u zajednici i žene u ulozi političkih lidera na lokalnoj razini. Zahvaljujući ovim aktivnostima, parlamentarke državne Skupštine raspolažu informacijama o političkim pitanjima koja imaju utjecaja na lokalne zajednice, a o kojima bi trebalo raspravljati u Skupštini Kosova. Na *nacionalnoj razini*, Klub se bavi lobiranjem u cilju veće zastupljenosti žena, artikuliranja interesa žena i ostvarenja ravnopravnosti spolova u svim povjerenstvima Skupštine. Primjerice, članice Kluba u svojstvu promatračica, nazoče sastancima povjerenstava u kojima nisu zastupljene žene, i izražavaju svoja mišljenja o propisima, sa stanovišta ostvarenja ravnopravnosti spolova. Klub je, također, implementirao strategiju o medijima, koja obuhvata i sporazum sa državnom televizijom o redovitom emitiranju programa koji se bave temom ostvarenja ravnopravnosti spolova, čime je Klub ostvario značajnu prisutnost u medijima. Osim toga, ostvarenje aktivnosti Kluba uživa podršku na *međunarodnoj razini*, jer Klub često surađuje s ostalim skupinama zastupnica iz parlamenata država regije, te sudjeluje u aktivnostima razmjene znanja i iskustava sa sličnim klubovima u Europi.

Imajući u vidu neformalni karakter Kluba, financiranje njegovog rada i dalje je ozbiljan problem sa stanovišta realizacije njegovih aktivnosti. U tom smislu, suradnja s partnerima poput OESS-a, Razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP), organizacije UN Women, Nacionalnog demokratskog instituta (NDI) i drugih organizacija, od izuzetnog je značaja. Takva suradnja može ojačati legitimitet tijela, demonstrirati da tijelo poštuje međunarodne standarde u oblasti ravnopravnosti spolova, kao i dovesti do pružanja financijske ili tehničke pomoći od strane međunarodnih aktera. Primjerice, Misija OESS-a na Kosovu trenutačno, za potrebe djelovanja Kluba, snosi troškove angažmana eksperta / savjetnika za pitanje ravnopravnosti spolova (nekadašnji zastupnik u Skupštini), koji djeluje kao veza između klubova žena na lokalnoj razini i Kluba žena na razini državne Skupštine.

Najvažnija nedavno ostvarena postignuća Kluba su:

- Tijekom 2012. godine, Klub je usmjerio svoje aktivnosti na reformu Poslovnika Skupštine. Za potrebe izrade četiri amandmana, zatražena je podrška nekoliko skupštinskih povjerenstava, i to:
 - 1) Izrada amandmana o upotrebi primjerenog načina izražavanja kojim se uvažava potreba ostvarenja ravnopravnosti spolova („rodno osjetljivi jezik“) u svim skupštinskim dokumentima, uključujući tu i Poslovnik, kao i u skupštinskoj raspravi;
 - 2) Izrada amandmana kojim bi se propisalo da će predsjedatelj Skupštine od Kluba parlamentarki zatražiti da predloži kandidatkinje za funkciju zamjenice predsjedatelja Skupštine;
 - 3) Izrada amandmana kojim bi se propisalo da predsjedatelj i zamjenik predsjedatelja svakog skupštinskog povjerenstva ne mogu biti pripadnici istog spola;
 - 4) Izrada amandmana kojim bi se propisalo da će sastav svih skupštinskih povjerenstava odražavati političku snagu političkih skupina i ravnopravnost spolova.
- Klub je izrazio svoju zabrinutost zbog popisa kandidata za poziciju veleposlanika koji je dostavljen Povjerenstvu za vanjske poslove, a koji je sadržao samo kandidate muškog spola. Klub je stoga pozvao na razmjerniju zastupljenost oba spola, što bi dovelo do imenovanja nekoliko kvalificiranih kandidatkinja, na pozicije veleposlanica.
- U suradnji s lokalnim klubovima i općinama, izrađen je nacionalni program informiranja žena o prevenciji raka dojke, koji je realiziran u suradnji sa lokalnim ustanovama za zaštitu zdravlja.

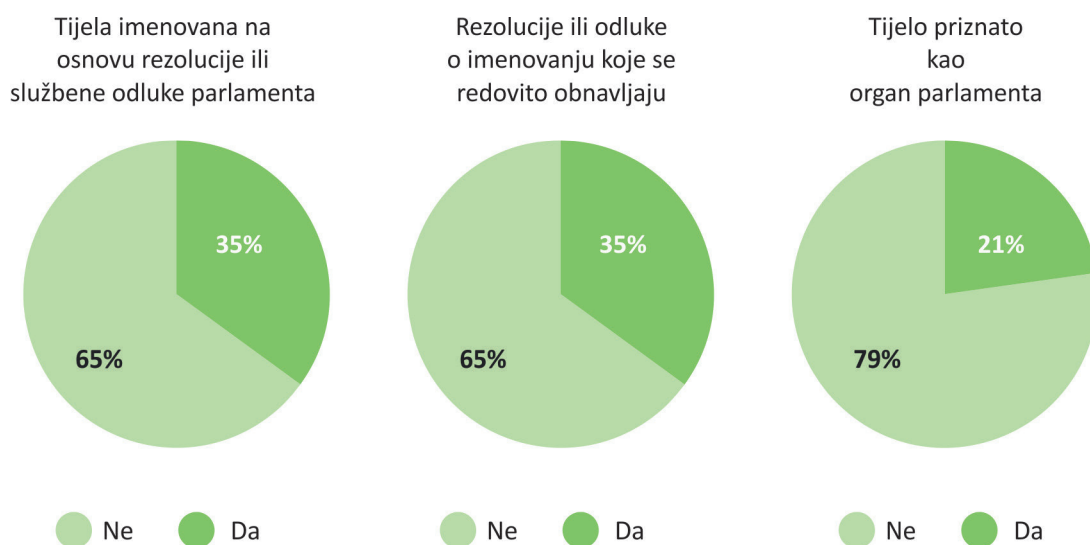
Iskustvo Kluba parlamentarki Skupštine Kosova upućuje na zaključak da radno tijelo zastupnica u parlamentu može imati 'neformalni' karakter, a pri tome i dalje djelovati unutar Skupštine na veoma organiziran i učinkovit način. U ovom slučaju, sastav rukovodstva ovog tijela odražava stranački sastav Skupštine, s Odborom koji broji sedam članica. Službeni sastanci tijela, kojima nazoči jedan

uposlenik Skupštine, zakazuju se redovito (dva puta mjesečno), a njihov tijek bilježi se u zapisniku. Također postoji visoki stupanj suradnje sa skupštinskim povjerenstvima i predsjedateljem Skupštine. Ovaj visokostrukturirani karakter Kluba također znači da je Klub izradio detaljan strateški plan, te zajednički realizirao godišnji plan rada, uz pomoć partnerskih organizacija.

Radna tijela parlamentarki i njihov odnos s parlamentom

Institucija parlamenta može imati određenog utjecaja na sposobnost žena da dovedu do promjena, kako unutar parlamenta, tako i do promjena propisa. Ispitanicima je postavljeno pitanje o načinu na koji je parlament u svom radu prepoznao ulogu radnih tijela parlamentarki (vidi Sliku 4.1.). Prepoznavanje uloge ovakvog tijela može se manifestirati donošenjem formalne odluke koja je predmet rasprave ili usvajanja na plenarnoj sjednici ili propisivanjem djelokruga rada tijela u internim pravilima rada parlamenta. Isto tako, ispitanicima je postavljeno pitanje o tome vrši li se imenovanje članica parlamentarnog tijela žena zastupnica u parlamentu sa svakim novim sazivom, ili pak postoji obveza redovitog obnavljanja mandata (primjerice, svake godine ili pri imenovanju novog saziva).

Slika 4.1 Odnos između radnih tijela parlamentarki i parlamenta na teritoriju država članica OESS-a

Zanimljivo je da u 65% slučajeva parlament nije donio formalnu odluku o osnivanju parlamentarnog tijela žena zastupnica, niti odluku o redovitom obnavljanju mandata tijela. Nadalje, parlamenti u rijetkim slučajevima povjeravaju ovim tijelima ovlasti za provedbu istražnog postupka ili pravne raščlambe zakona, kakve uživaju parlamentarna povjerenstva, što ukazuje na zaključak da ova tijela nisu općepriznata kao „organ“ parlamenta.

U većini slučajeva, parlamenti ne nameću obvezu dostavljanja iscrpnih informacija ili pojedinosti za potrebe registracije parlamentarnih tijela zastupnica. (Vidi Tabelu 4.2.). U većini parlamenata, međutim, postoji obveza utvrđivanja naziva

tijela. U Austriji, Estoniji, Gruziji i SAD, očekuje se dostavljanje liste članova i grafičkog prikaza organizacijske strukture, tzv. organigrama, dok u Finskoj i Francuskoj, također, postoji obveza dostavljanja internog pravilnika o radu.⁴³ Niti jedno od tijela nije imalo obvezu dostavljanja izvješća o imovinskom stanju zastupnika u parlamentu, uključujući tu i SAD, gdje članovi tijela imaju obvezu plaćanja članarine. U parlamentima Bivše Jugoslavanske Republike Makedonije i Kirgistana, tijela parlamentarki nisu formalno priznata.

Tabela 4.2 Uvjeti za registraciju

Naziv	6	<i>Austrija, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, SAD⁴⁴</i>
Popis članova i organigram	5	<i>Austrija, Estonija, Francuska, Gruzija, SAD</i>
Interni pravilnik	3	<i>Finska, Francuska, Gruzija⁴⁵</i>
Svrha osnivanja u pisanoj formi	3	<i>Francuska, Gruzija, SAD</i>
Potrebno osoblje	2	<i>Francuska, Gruzija⁴⁶</i>
Strateški plan	2	<i>Finska, Gruzija⁴⁷</i>

Članstvo

U devet parlamentarnih tijela obuhvaćenih Studijom tijelo je popunjeno svim zastupnicama u parlamentu, dok je u drugih devet tijela, članstvo u tijelu bilo zasnovano na načelu dobrovoljnosti, te stoga članstvo u tim tijelima nije obuhvatalo sve zastupnice u parlamentu. Prema navodima ispitanika, nije uobičajena praksa da tijela imaju formalnu ili pisanu proceduru za prijem u članstvo (u 25% slučajeva navedeno je da postoji takva procedura, dok je u 75% slučajeva navedeno da takva procedura ne postoji). Slučaj Švedske predstavlja primjer postojanja skupine koja raspolaže formalnim mehanizmom za imenovanje članova. Referentnom skupinom za pitanje ravnopravnosti spolova predsjedateljica Parlamenta Švedske (Riksdag), a skupina broji osam članica, po jedna iz svake stranke zastupljene u parlamentu. Političke stranke nominiraju kandidatkinje za članice u skupini, a njihov mandat u skupini traje koliko i njihov mandat u parlamentu. Sve članice referentne skupine iz aktualnog saziva 2010. – 2014. godine, su žene. U cilju promoviranja bolje uravnoteženosti sastava skupine glede spolne pripadnosti njenih članova, od svake stranke se traži da nominira dva člana, jednog koji će biti redoviti član skupine, dok je drugi član njegov zamjenik, pri čemu se ponekad dešava da je zamjenik muškarac. Stoga aktualni saziv ovog tijela danas broji osam redovitih članica i osam zamjenika (od kojih su tri muškarci, a pet žene). Prema tome, s obzirom na spolnu pripadnost, tijelo je trenutačno popunjeno sa 100% redovitih članica ženskoga spola, dok su među zamjenicima 62,5% žene, a 37,5% muškarci.

43 Slična pravila također se primjenjuju u Skupštini Kosova.

44 Postojanje naziva uvjet je za formiranje tijela i u Skupštini Kosova.

45 Postojanje internog pravilnika rada uvjet je za formiranje tijela i u Skupštini Kosova.

46 Postojanje osoblja uvjet je za formiranje tijela i u Skupštini Kosova.

47 Postojanje strateškog plana uvjet je za formiranje tijela i u Skupštini Kosova.

U Bivšoj Jugoslavanskoj Republici Makedoniji, oni predstavnici političkih stranaka koji nisu izabrani u parlament, imaju pravo postati članovi radnih tijela parlamentarki. U Gruziji, radno tijelo parlamentarki u svom sastavu ima i predstavnike građanskog društva, dok predstavnici međunarodnih organizacija, također, imaju pravo pristupiti u članstvo tijela.

Skoro polovici tijela obuhvaćenih studijom i muškarci mogu pristupiti u svojstvu članova (Armenija, Austrija, Kanada, Francuska, Gruzija, Kirgistan i Ukrajina). Broj muškaraca zastupljenih u radu takvih tijela kreće se od jedan do deset (u Ukrajini). Kako to pokazuje studija slučaja iz Ukrajine, prezentirana u nastavku teksta, sudjelovanje muškaraca u radu tijela može imati presudan značaj i doprinijeti učinkovitosti tijela u lobiranju za bolje razumijevanje za potrebu ostvarenja ravnopravnosti spolova i bolje upoznavanje svih u parlamentu s ovom temom. Nisu se sva tijela suglasila s potrebom uključivanja muškaraca u njihov rad. Klub žena Skupštine Kosova, primjerice, osnovan je u namjeri stvaranja prostora za okupljanje žena i njihovo udruživanje u cilju usuglašavanja prioriteta i vođenja razgovora o pojavama koje pobuđuju zabrinutost, u sigurnom okruženju, u interesu jačanja samopouzdanja i njihovog osposobljavanja za artikuliranje tih prioriteta pred cjelokupnim parlamentom. U nekim slučajevima, ograničavanje članstva samo na žene rezultat je planirane i promišljene odluke.

Studija slučaja 4: Skupina za jednake mogućnosti Parlamenta Ukrajine

Krajem 2011. godine, predsjedatelj Lytvyn službeno je najavio početak rada udruge zastupnica pod nazivom „Jednake mogućnosti“, poznate i pod nazivom Skupina za jednake mogućnosti pri Parlamentu Ukrajine. Najava je dočekan s izvjesnim skepticizmom. Naime, Parlament je doživio nekoliko pokušaja osnivanja skupine popunjene predstavnicima različitih političkih stranaka, u cilju promoviranja pitanja od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova. Neke od prepreka bile su duboko ukorijenjene podjele među političkim strankama u Ukrajini, niska razina zastupljenosti žena u Parlamentu Ukrajine (8% u razdoblju od 2009. do 2012. godine), te slabo razvijena kultura solidarnosti među ženama.

Članovi Skupine smatraju da je za uspjeh aktualne *inkarnacije* skupine zaslužno nekoliko faktora. Kao prvo, svi članovi Skupine za jednake mogućnosti, bez obzira na njihovu stranačku pripadnost, izrazili su suglasnost s potrebom zaštite beneficija za samohrane majke, koje su trebale biti ukinute, prema odredbama nacрта zakona koji je pripremio ured. Solidarnost nastala zajedničkim zalaganjem za rješavanje ovog pitanja bila je ključna za osporavanje predloženog zakona o ukidanju beneficija. Kao drugo, svijest javnosti o neravnopravnosti muškaraca i žena u Ukrajini je sve razvijenija. U isto vrijeme, približavanje parlamentarnih izbora 2012. godine dovelo je do stvaranja prilike za udruživanje udruga žena, političara i stručnjaka za pitanja ravnopravnosti spolova, u cilju isticanja loše prakse prisutne u Ukrajini kada je u pitanju zastupljenost žena u javnim institucijama.

Skupina za jednake mogućnosti službeno je registrirana u Parlamentu kao „udruga kojoj se pristupa na dobrovoljnoj osnovi“, 6. prosinca 2011. godine. Status udruge znači da Skupina ne raspolaže ovlastima za vršenje utjecaja ili izjašnjavanje glasovanjem o zakonodavnim inicijativama, niti ima pravo na proračunska izdvajanja sredstava Parlamenta. Unatoč tome, Skupina je odigrala svoju ulogu u izradi nacrtu zakona o izmjenama i dopunama zakona o prekršajima, u dijelu koji se odnosi na rješavanje pitanja odgovornosti za nasilje u obitelji, te je također organizirala okrugli stol na temu reproduktivnih prava. Skupina ima pravo predlagati nacрте zakona ili amandmane zakona, koje potom zastupnici u Parlamentu, kao pojedinci, mogu staviti u parlamentarnu proceduru. Nadalje, članovi Skupine zalažu se za određena pitanja unutar svojih političkih stranaka, uključujući tu i pitanje aktivnog uključivanja žena u politički život, te uvođenje dobrovoljnih kvota za stranačke liste. Suradnja između Skupine i Potpovjerenstva za ravnopravnost spolova (Potpovjerenstvo djeluje u sastavu Povjerenstva za ljudska prava i nacionalne manjine) je ograničenog obujma, što je djelomično uzrokovano činjenicom da dva tijela imaju različite nadležnosti, ciljeve i djelokrug rada.

Kada je tek osnovana, Skupina za jednake mogućnosti uvela je inovativan sustav rukovođenja. Sve donedavno, radom Skupine zajednički je predsjedalo troje zastupnika iz tri različite političke stranke, u cilju stvaranja osjećaja zajedničkog sudjelovanja i odgovornosti među svim političkim strankama, te stvaranja konsenzusa među političkim strankama o pitanju ravnopravnosti spolova. Nažalost, nedavno se desilo da Skupina nije uspjela prevazići ideološke razlike između političkih stranaka kada su u pitanju ključni problemi, što je dovelo do opoziva članstva svih članova Skupine iz reda jedne političke stranke.

U Ukrajini je borba protiv stereotipa zasnovanih na spolnoj pripadnosti ključna za jačanje uloge žena u političkom životu i odlučivanju, zbog čega zalaganje za veće političko sudjelovanje žena predstavlja okosnicu aktivnosti Skupine. Primjerice, u svibnju 2012. godine, Skupina je organizirala konferenciju na visokoj razini, pod nazivom: „Sudjelovanje žena na parlamentarnim izborima 2012. godine u Ukrajini“, u suradnji s OESS-om/ODIHR-om i uredom NDI u Ukrajini, a uz podršku Kanadske agencije za međunarodni razvoj (CIDA). U tom smislu, sudjelovanje muškaraca u radu skupine bilo je od presudnog značaja; muškarci su se aktivno zalagali za promoviranje ravnopravnosti spolova i borbu protiv stereotipa zasnovanih na spolnoj pripadnosti.

Skupina je, također, nastojala uspostaviti partnerske odnose i savezništvo s eksternim akterima, poput predstavnika građanskog društva. Mediji su bili veoma važni glede aktivnosti Skupine, ali su bili i ključni partneri Skupine. Primjerice, Skupina redovito piše kolumnu u publikaciji pod nazivom: „Poslovna Ukrajina“, o pitanjima kojima se Skupina bavi. Ovo partnerstvo ima dvojaki cilj: stvaranje imidža Skupine u javnosti, te upoznavanje javnosti s aktivnostima Skupine, ali i razvijanje svijesti među građanima o ključnim problemima na polju ravnopravnosti spolova koji su značajni za građane – i muškarce i žene. Važno je istaknuti da je Skupina za jednake mogućnosti osnovana uz podršku Ureda NDI

u Ukrajini, koji i dalje pruža pomoć Skupini u razvoju njenih strateških zadataka i aktivnosti.

Skupina se i dalje suočava s nekoliko izazova, neki od njih nalikuju preprekama s kojima su bile suočene druge slične skupine u državama članicama OESS-a, dok su ostali odraz specifične političke kulture Ukrajine. Tu se ubrajaju: visoka razina političke polarizacije, ograničeni resursi, održavanje stereotipa zasnovanih na spolnoj pripadnosti kada su u pitanju žene u politici, ograničena razina suradnje među različitim političkim strankama u Parlamentu i nedovoljno razvijena kultura solidarnosti među ženama u Ukrajini.

Nakon parlamentarnih izbora održanih u listopadu 2012. godine (koji su doveli do povećanja zastupljenosti žena od 2%), Skupina za jednake mogućnosti, kao dio novog saziva Parlamenta, službeno je ponovno formirana 25. prosinca 2012. godine. Skupina sada ima 28 članova iz tri različite političke struje, a među članovima je i 10 muškaraca. Skupina je izradila plan aktivnosti u cilju ostvarenja dva zadatka, i to: promoviranja ravnopravnosti spolova, uključujući tu i sudjelovanje žena u svim sferama političkog i društvenog života, te izradu nove i/ili reformu postojeće zakonske regulative u oblasti nasilja u obitelji, zaštite prava žena i djece, te stvaranja jednakih mogućnosti za muškarce i žene u svim sferama života. U cilju ostvarenja navedenih zadataka, Skupina je već izradila tri nacrtu zakona u oblasti sprečavanja nasilja u obitelji, zabrane trgovine djecom i pružanja istog obujma socijalne zaštite za samohrane majke i očeve. Između siječnja i ožujka 2013. godine, Skupina je održala nekoliko sastanaka s brojnim nevladinim organizacijama, u cilju usuglašavanja memoranduma kojim bi bila ozvaničena suradnja u budućnosti.

Kao što je navedeno u gornjem tekstu, iako sama Skupina, kao udruga zastupnika u Parlamentu, nema nadležnost za pokretanje zakonodavnog procesa, prema odredbama Poslovnika Parlamenta, Skupina može pisati nacрте novih ili amandmane postojećih zakona, koje potom može proslijediti pojedinačnim zastupnicima u Parlamentu radi pokretanja daljnje procedure. Nadalje, članovi Skupine se u okviru svojih političkih stranaka zalažu za aktivno sudjelovanje žena u političkom životu, te pružaju podršku uvođenju dobrovoljnih kvota u rad političkih stranaka.

Kako je to navedeno u Studiji slučaja br. 4 u gornjem tekstu, sudjelovanje muškaraca u radu Skupine za jednake mogućnosti u Ukrajini na poseban način doprinijelo je uvažavanju i isticanju doprinosa muškaraca ostvarenju ravnopravnosti spolova. Broj muškaraca, članova skupine, povećao se (sa tri na deset) u novom sazivu Parlamenta, nakon izbora održanih u listopadu 2012. godine, čime je dokazan sve veći utjecaj Skupine. Važno je istaknuti da muškarci pomažu u borbi protiv negativnih stereotipa, kakvi su prisutni u zajednicama, kada je u pitanju sudjelovanje žena u političkom životu i šira uloga žena u javnom životu.

U konačnici bi, bez obzira na gore navedeno, članstvo i sastav radnih tijela zastupnica u parlamentu trebali biti povezani s mandatom i zadacima tijela. Sudjelovanje muškaraca i/ili eksternih aktera, poput predstavnika građanskog

društva, akademske zajednice ili međunarodnih organizacija, može pomoći u ostvarenju različitih zadataka u domeni zagovaranja, razvijanja svijesti ili stvaranja partnerstva u pokretanju ključnih zakonodavnih inicijativa ili reformi, dok popunjenost takvog tijela isključivo ženama, može imati prednost, ukoliko neki od ciljeva tijela podrazumijevaju stvaranje sigurnog okruženja u kojem žene imaju mogućnost iskazati svoje potrebe i ukazati na pojave koje ih zabrinjavaju.

Rukovođenje, odlučivanje i proceduralna pitanja

Dok se interni način rada u tijelima obuhvaćenim Studijom razlikuje glede stupnja formalnosti, pristup rukovođenju, izgleda prilično formalno. Rasprostranjenija je praksa da se predsjedatelj i njihovi zamjenici biraju na određeno vremensko razdoblje, nego da se osobe na tim funkcijama rotiraju među zastupnicima iz različitih stranaka ili domova. U Ukrajini se nazire i treći pristup rukovođenju, budući da osnivački akti Skupine za jednake mogućnosti propisuju da bi rukovodstvo trebalo biti podijeljeno između tri političke struje, kako bi se razvila solidarnost među različitim političkim strankama.

Trajanje mandata rukovodstva međusobno se razlikuje u različitim tijelima. Ispitanici su istaknuli da se omogućavanjem jednoj osobi da obnaša dužnosti predsjedatelja tijela tijekom cjelokupnog trajanja mandata stvara stabilnost i strateški usmjerava tijelo. To je svakako slučaj u onim tijelima u kojima radom tijela rukovode osobe, koje zauzimaju rukovodeće pozicije unutar parlamenta, primjerice u slučaju Referentne skupine predsjedatelja Parlamenta Švedske za pitanje ravnopravnosti spolova i Vijeća za ravnopravnost spolova Gruzije, kojim predsjeda prvi zamjenik predsjedatelja Parlamenta Gruzije. Na drugom kraju spektra, članovi Unije žena Estonije rotiraju se na pozicijama predsjedatelja i zamjenika predsjedatelja svaka dva mjeseca. Ovakav pristup omogućava svakom članu Unije da rukovodi radom Unije. Negdje na spola puta između ova dva modela nalazi se Klub parlamentarki pri Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, koji imenuje predsjedatelja na mandat od godinu dana, iz redova članova koordinacijskog tijela, čime je očuvan i strateški pravac djelovanja, ali i stvorena prilika da više od jednog člana rukovodi radom Kluba. U Srbiji, članovi Mreže osnovane u veljači 2013. godine izjasnili su se protiv uspostave fiksnog mehanizma rukovođenjem radom Mreže. Umjesto toga, radom Mreže koordinira rotirajuća trojka (jedan predstavnik svake političke struje u parlamentu, počev od najveće), koja se mijenja svaka dva mjeseca. Svaka politička stranka imenuje službenike za vezu, koji pružaju podršku radu trojke.

Ostala radna tijela parlamentarki osnovala su izvršna tijela ili tijela za donošenje odluka, u cilju pružanja podrške strateškom razvoju tijela. U Kirgistanu, sam proces odlučivanja zasnovan je na načelu konsenzusa među svim članovima. Klub parlamentarki pri Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije osnovao je koordinacijsko tijelo zamjenika predsjedatelja, s jednim predstavnikom iz svake političke skupine. Predsjedatelj kluba bira se iz redova članova koordinacijske skupine, koja se sastaje redovito. Slično tome, Klub žena Skupštine Kosova u svom sastavu ima odbor od sedam članova koji ima ovlasti da bira predsjednika tajnim glasovanjem, te daje upute i strateški usmjerava Klub kao cjelinu.

Također treba navesti da u Finskoj, Francuskoj i Poljskoj postoje i pozicije blagajnika, tajnika i službenika za odnose s javnošću, u sastavu ovih tijela.

Upravo kako je to slučaj i sa samim parlamentima, i radna tijela parlamentarki koja djeluju u državama članicama OESS-a uglavnom imaju interna pravila rada, distribuiraju dnevni red prije sastanaka i zahtijevaju da se donošenje odluka vrši glasovanjem, prije nego konsenzusom. Za razliku od drugih parlamentarnih tijela, međutim, ova tijela uglavnom ne uživaju ovlasti koje bi im omogućile preispitivanje politika rada i propisa, izradu vlastitih nacrti propisa, ili podnošenje izvješća parlamentu. Odgovori parlamenata o rukovodnoj strukturi ovih tijela i o postojanju konkretnih ovlasti tijela, navedeni su u Tabeli 4.3.

Tabela 4.3 Organizacija radnih tijela parlamentarki: rukovodstvo i ovlasti	
Rukovodstvo i procedure (n=17)	
<i>Tijelo bira nositelje rukovodećih pozicija (predsjedatelj, zamjenik)</i>	10
<i>Rukovodeće pozicije rotiraju se među različitim strankama, različitim domovina starim/novim zastupnicima</i>	7
<i>Fiksno utvrđeno trajanje mandata predsjedatelja (primjerice 1 godina)</i>	7
<i>Tijelo je imenovalo nositelje različitih dužnosti (primjerice blagajnik, tajnik, službenik za odnose s javnošću)</i>	3
<i>Tijelo ima interna pravila i procedure</i>	8
<i>Tijelo je osnovalo rukovodni organ</i>	6
<i>Postoji mogućnost osnivanja potpovjerenstva</i>	3
<i>Dnevni red pripremljen i distribuiran svim članovima prije svakog sastanka</i>	11
<i>Ne postoji praksa distribuiranja dnevnog reda</i>	2
<i>Odluke se donose glasovanjem</i>	10
<i>Odluke se donose konsenzusom</i>	8
Pravila i funkcije propisani Poslovníkom (n=17)	
<i>Tijelo može podnositi izvješće parlamentu</i>	5
<i>Tijelo može vršiti preispitivanje politike rada ili propisa, te može pozivati svjedoke i tražiti mišljenja eksperata</i>	5
<i>Tijelo može praviti nacrt zakona</i>	4

Napomena: Ukupni broj za svaku skupinu odgovora može biti veći od vrijednosti 'n', jer su ispitanici imali mogućnost da navedu više mogućih odgovora za svako pitanje.

Studija slučaja broj 5 detaljno opisuje procedure rukovođenja i odlučivanja u Klubu parlamentarki pri Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije.

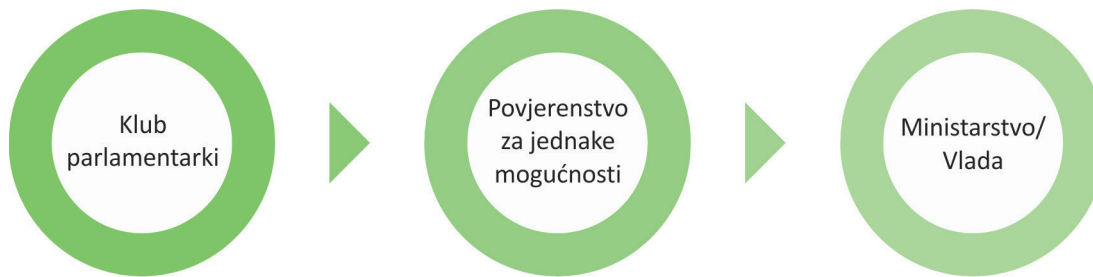
Studija slučaja broj 5: Klub parlamentarki pri Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije

Osnovan uz podršku ženskih organizacija građanskog društva u okviru programa Pakta stabilnost – Radne skupine za ravnopravnost spolova u Jugoistočnoj Europi 2003. godine, Klub parlamentarki pri Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije uspio se nametnuti kao utjecajna skupina u ovom jednodomnom Parlamentu. Sve žene zastupnice u Parlamentu članice su Kluba.

Klub je uspostavio veoma razvijene strukture rukovođenja i odlučivanja, uz koordinacijsko tijelo koje se sastoji od predstavnika svake političke stranke (zamjenici predsjedatelja), iz čijih se redova bira predsjedatelj, po načelu rotacije, na razdoblje od jedne godine. Sastanci koordinacijskog tijela održavaju se često, dva do tri puta mjesečno, dok se cijeli Klub sastaje nekoliko puta tijekom godine. Klub je usvojio i svoje interne procedure s kojima su se suglasili svi članovi Kluba. Strateški plan usvaja se konsenzusom, nakon što je svaki član na temu strateškog plana obavio konzultacije i dobio suglasnost svoje političke stranke. Na kraju svake godine, Klub vrši raščlambu aktivnosti preciziranih planom. Klub ima i vlastitu web-stranicu, u sastavu službene stranice Parlamenta, putem koje Klub informira parlamentarce i građane o aktivnostima Kluba i ostvarenim rezultatima.

Ovakva razina organizacije Kluba zahtijeva visok stupanj suradnje među članovima Kluba u borbi za ostvarenje ravnopravnosti spolova, bez obzira na stranačku pripadnost. Većina članova Kluba predstavlja političku većinu zastupljenu u Parlamentu, zbog čega su ostvarili zapažen uspjeh u pridobijanju Vlade i osiguranju njene podrške. Međutim, u nekoliko prilika desilo se da su zbog konsenzusa postignutog unutar Kluba, neki članovi Kluba o određenim pitanjima morali zauzeti stavove koji se razlikuju od stavova članova njihovih političkih stranaka.

Klub je uspostavio tijesnu suradnju s Povjerenstvom za jednake mogućnosti za žene i muškarce. Predsjednik Povjerenstva istodobno je i član Koordinacijskog tijela Kluba. Odnos dva tijela je uzajaman. Predsjedatelj Kluba dobija službeni poziv za svaku sjednicu Povjerenstva. Ovaj snažan odnos doveo je do ostvarenja strateške suradnje između dva tijela. Klub služi kao neformalni forum za razgovor i usuglašavanje mišljenja različitih stranaka o politikama rada od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova. O tim politikama potom se vodi formalna rasprava unutar Povjerenstva, čime im se daje institucionalni karakter, te se stvara mogućnost za predočenje tih politika rada na uvid nadležnom ministru/Vladi (vidi sliku u produžetku teksta). Ovakav proces formuliranja politika rada pokazao se kao uspješan: primjerice, Povjerenstvo je prihvatilo brojne amandmane koje je predložio Klub, a koji su potom bili prezentirani na ministarskoj razini. Zakon o jednakim mogućnostima za žene i muškarce (iz 2012. godine) i Zakon o porodiljnom odsustvu, usvojeni su nakon realizacije ovog procesa razmjene i usuglašavanja mišljenja.

Suradnja između Kluba i nevladinih organizacija i organizacija građanskog društva također je uspješna. Nevladine organizacije pomažu Klubu pri organiziranju edukativnih aktivnosti, rasprava i projekata, a doprinijele su i izradi prvobitnog nacrtu strateškog plana Kluba, čime su stvorene pretpostavke da se glas građanskog društva čuje u Parlamentu. Lokalna povjerenstva za jednake mogućnosti, koja djeluju u sastavu svake općinske administracije, također su pozvana da se uključe u raspravu o njihovim prioritetima u oblasti ostvarenja ravnopravnosti spolova. Kroz te rasprave, nevladine organizacije i lokalna povjerenstva za jednake mogućnosti imaju mogućnost uvrstiti pitanja, koja su za njih prioritetna, u strateški plan Kluba. U ostvarenju ove političke strategije, kojom se nastoje promovirati politike rada od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova, sudjeluju i koordinatori za ravnopravnost spolova, koji rade u sastavu svih ureda ministarstava.

Najnovije aktivnosti Kluba obuhvatile su promoviranje triju nacionalnih strateških planova u oblastima: (i) izrade proračuna uz uvažavanje potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova, nakon implementacije projekta Vijeća Europe u ovoj oblasti 2006. godine; (ii) nasilja u obitelji i nasilja nad ženama; i (iii) implementacije Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a broj 1325 o ženama, miru i sigurnosti.

Jasno je da se među radnim tijelima parlamentarki obuhvaćenim ovom Studijom primjenjuju različiti modeli rukovođenja i odlučivanja. U slučajevima gdje postoji naglasak na strateškom planiranju, usmjeravanju i koordinaciji, postojanje mehanizama odlučivanja, koje se očituje kroz postojanje odbora ili povjerenstava osnovanih u tu svrhu, može pomoći pravilnom usmjeravanju tog procesa. Način rukovođenja tijelom može biti određen na osnovu različitih formula; dok se procedure rukovođenja, ili barem mehanizmi koordinacije uvode u primjenu, ne samo u svrhu usmjeravanja, već i kao sredstvo za izgradnju međustranačkog povjerenja, suradnje i dijaloga.

Zadaci i nadležnosti

Ispitanicima je predočena lista mogućih zadataka koji usmjeravaju rad njihovih parlamentarnih tijela, te je od njih zatraženo da te zadatke vrednuju po važnosti (na skali od jedan do deset, deset označava najvažniji zadatak). Nalazi su prikazani u Tabeli 4.4., u nastavku teksta. Rezultati pokazuju da su skoro svi ispitanici zadatku ostvarivanja utjecaja na izradu politika rada i propisa sa stanovišta potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova pripisali najveću važnost. Ta činjenica upućuje na zaključak da su parlamentarna tijela zastupnica na teritoriju država članica OESS-a formirana iz razloga što parlamenti imaju posebno mjesto i ulogu u procesu integracije pitanja od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova u sve društvene tjeckove. Samo se u Finskoj ovo tijelo bavilo i izradom proračuna uz uvažavanje potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova, gdje je tom zadatku pripisan visok stupanj važnosti.

Tabela 4.4 Zadaci i nadležnosti radnih tijela parlamentarki

9.9	<i>Ostvariti utjecaj na izradu politika rada i propisa sa stanovišta ostvarenja ravnopravnosti spolova (n=14)</i>
9	<i>Implementirati i/ili pratiti izradu proračuna uz uvažavanje potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova (n=1)</i>
8.2	<i>Lobirati u cilju dobijanja podrške za rad na pitanjima od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova (n=12)</i>
8.1	<i>Uvrstiti nova pitanja u parlamentarnu raspravu (n=9)</i>
7.7	<i>Raditi na izradi nacrtu zakona i uvesti ih u parlamentarnu proceduru (n=8)</i>
7.2	<i>Raditi na razvijanju svijesti o pitanjima ravnopravnosti spolova, kako unutar parlamenta, tako i izvan njega (n=11)</i>
7	<i>Raščlaniti postojeće propise (n=3)</i>
7	<i>Provoditi aktivnosti zagovaranja, u suradnji s organizacijama građanskog društva (n=5)</i>
6.5	<i>Osigurati da parlament poštuje međunarodne obveze, poput obveza proisteklih iz CEDAW konvencije (n=10)</i>
6	<i>Jačati kapacitete i osposobljavati žene (n=5)</i>
5.6	<i>Stvoriti društveni prostor za zastupnice i zastupnike u parlamentu i razviti osjećaj međusobne solidarnosti (n=6)</i>
5.5	<i>Razmotriti mišljenja relevantnih aktera o pitanjima od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova (n=6)</i>
5.2	<i>Pratiti implementaciju politika rada (n=8)</i>
5.5	<i>Provoditi istraživanja ili angažirati vanjske pružatelje usluga za potrebu provedbe istraživanja (n=4)</i>

Skala: Na osnovu gornje tabele utvrđen je indeks vrednovanja, prema kojem viši rezultat (na skali od 1 do 10) označava veću važnost određenog zadatka.

Sljedeća skupina zadataka vezana je za lobiranje i zagovaranje u oblasti ostvarenja ravnopravnosti spolova (lobiranje u cilju pružanja podrške ravnopravnosti spolova, uvrštavanje novih pitanja u parlamentarnu raspravu, razvijanja svijesti

javnosti o pitanju ravnopravnosti spolova, itd.). Ne samo da je veliki broj tijela prepoznao ovu aktivnost kao važan element svog rada, već je ova aktivnost također označena kao jedna od najvažnijih (ocjena 8 ili 7).

Zanimljivo je da je relativno mali broj tijela pripisao visoki prioritet osnaživanju i osposobljavanju svojih članica, iako bi upravo to mogao biti krajnji cilj njihovih aktivnosti. Bez obzira na konkretne zadatke i nadležnosti parlamentarnog tijela, jasno je da se tijela parlamentarki osnivaju u cilju ispunjenja zajedničkog cilja njihovih članova. Postojanje tog ujedinjujućeg cilja ili svrhe rada, služi ne samo strateškom usmjeravanju tijela, već je važno zbog uspostave povjerenja i partnerstva između različitih političkih stranaka.

Imaju li struktura i način organizacije utjecaja na učinkovitost?

Na pitanje imaju li struktura i način organizacije tijela utjecaja na učinkovitost tijela, članovi nekih radnih tijela zastupnica odgovorili su da postoji pozitivna povezanost:

Struktura i način organizacije foruma omogućili su visoku razinu učinkovitosti, jer su zastupnice u parlamentu utvrdile pravila i propise. Budući da se odluke donose konsenzusom, sve predložene izmjene mogu utjecati na proces odlučivanja (Kirgistan).

Da, struktura i organizacije Mreže žena zastupnica u Parlamentu Finske razlog su zbog kojeg tijelo može raditi veoma učinkovito. Kao dokaz te tvrdnje, mogli bismo navesti da je Mreža ostvarila utjecaj na izradu politika rada i propisa uz uvažavanje perspektive ostvarenja ravnopravnosti spolova (Finska).

U Kirgistanu, struktura i odlučivanje konsenzusom omogućili su osnaživanje žena. U Finskoj, i u određenoj mjeri u Švedskoj, neformalna priroda Mreže smatra se jednim od najvažnijih razloga uspjeha. Slično tome, u Skupštini Kosova, formalna struktura Kluba žena, koji ima Izvršni odbor i koji održava redovite, unaprijed planirane sastanke, smatra se faktorom koji je znatno doprinio učinkovitosti rada Kluba.

Ostali ispitanici, koji su ispunili upitnik ODIHR-a, međutim, naveli su da struktura i organizacija rada nisu imali presudan značaj za učinkovitost rada tijela. Umjesto toga, razlozi institucionalne prirode, poput stranačkog sastava parlamenta, imali su veći značaj.

Klub osnovan prema ranijem modelu bio je učinkovit u radu, jer se donošenju odluka pristupalo sa stanovišta postizanja konsenzusa. Za stjecanje iskustva i postizanje učinkovitosti bilo je potrebno duže razdoblje, isto se odnosi i na jačanje tijela i stvaranje tradicije. Što se tiče parlamentarnog saziva iz 2009. godine, sve do danas, nije stvorena dobra klima za postojanje i održivost Kluba. Neke zastupnice poduzimale su određene korake, ali njihov ishod nije bio uspješan (Albanija).

U manjinskoj vladi, sve se politizira, a ni u većinskoj vladi stanje se ne razlikuje u velikoj mjeri. Glavna prepreka u pokretanju značajnih aktivnosti u Klubu zastupnica popunjenom pripadnicama svih političkih stranaka, kako se čini, bilo je nedovoljno sudjelovanje parlamentaraca iz vladajuće stranke. U isto vrijeme, posvećenost žena zajedničkom radu nije dovoljno razvijena. U pitanjima od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova, zastupnice iz vladajuće stranke obično se izjašnjavaju sukladno stavovima svoje stranke. Ponekad će ministrica za prava žena zatražiti izradu konkretne studije od članova svoje stranke. Tražena studija, bit će urađena, jer vladajuća stranka ima većinu. To može dovesti do usvajanja zakona. Naravno, budući da su dva predstavnika vlade članovi Upravnog odbora, Vlada ima kontrolu nad popisom eksperata obuhvaćenih studijom. To ima utjecaja na činjenice navedene u studiji. Dakle, u ovom slučaju, posvećenost i odanost pripadaju stranci, a ne ženama kao skupini (Kanada).

Zanimljivo je istaknuti da je i u slučaju Albanije i u slučaju Kirgistana, načelo donošenja odluka konsenzusom istaknuto kao razlog koji je doprinio učinkovitosti rada tijela. U drugim slučajevima, međutim, radna tijela parlamentarki mogu poželjeti stvoriti mehanizme koji bi omogućili izražavanje suprotnih mišljenja ili mogu smatrati da je postizanje konsenzusa preteško.

Druga dva faktora također su važna za utvrđivanje stupnja učinkovitosti rada radnih tijela parlamentarki. Prvi je spremnost članova da rade zajedno bez obzira na njihovu pripadnost različitim političkim strankama, te dovedu do izmjene zakona ili politike rada na osnovu konsenzusa u oblasti koja je za njih veoma važna; a drugi je odnos koji se na taj način stvori, kako unutar parlamenta, tako i izvan njega. Ova dva faktora, bit će obrađena u sljedeća dva poglavlja ove studije.

Zaključak

U ovom Poglavlju bilo je riječi o nalazima i zapažanjima o organizaciji rada i strukturi radnih tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a. U najvećem broju slučajeva, navedena radna tijela neformalnog su karaktera, slabo povezana s parlamentom, i samo u rijetkim slučajevima osnovana formalnom odlukom. Radna tijela se obično sastaju po potrebi. Dok polovica radnih tijela obuhvaćenih studijom raspolaže administrativnim osobljem, koje im je dodijelio parlament, veoma je malom broju radnih tijela dodijeljeno i osoblje za obavljanje poslova istraživanja, a u nekim slučajevima ta funkcija povjerena je parlamentu, u sastavu općih poslova koje obavljaju službe parlamenta. Imajući u vidu da su među najvećim izazovima osnivanju i ostvarenju održivosti ovih radnih tijela istaknuti nedostatak financijskih sredstava i logističke podrške, ova vrsta podrške mora se osigurati iz pouzdanog izvora. Nije iznenađujuće, stoga, da međunarodne organizacije često daju podršku radu radnih tijela parlamentarki.

Bez obzira na neformalni karakter ovih radnih tijela, njihov pristup rukovođenju i procedurama može se okarakterizirati kao prilično formalan. To ne treba smatrati iznenađujućim, imajući u vidu činjenicu da su navedena radna tijela

nastala unutar parlamenata. Uobičajeno je da se dnevni red distribuiraju prije sastanka, da je procedura vođenja sastanaka propisana pravilima, te da su mandati rukovoditelja često fiksnog trajanja. Što je organiziranije parlamentarno tijelo, veća je vjerojatnoća da takvo tijelo ima strateški plan rada, i/ili planove za pojedine aktivnosti.

Studije slučaja prezentirane u ovom Poglavlju pokazuju značaj raspodjele rukovodećih pozicija među različitim stranačkim skupinama. U Ukrajini, sve do nedavno, rukovodeće pozicije bile su podijeljene između tri supredsjedateljske osobe, od kojih je svaka istodobno bila i predstavnik druge stranačke struje unutar parlamenta. Ovakav način podjele vlasti unutar radnih tijela ima za cilj promicanje međustranačke suradnje u politički složenom okruženju. Slično tome, Upravni odbor radnih tijela osnovanog u Skupštini Kosova broji sedam članova, po jednog iz svake političke skupine, dok predsjednik, koji se bira na mandat istovjetan mandatu parlamenta, vrši dužnosti lidera Kluba.

Mogućnosti glede članstva u ovim parlamentarnim tijelima, također su raznovrsne. Dok neka radna tijela nastoje osigurati sudjelovanje svih žena (kao što je to slučaj u Klubu parlamentarki pri Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije), druga radna tijela okupljaju u svom sastavu samo zainteresirane zastupnike (ili istomišljenike, kao što je to slučaj u primjeru Kluba za život (Pro-Life) u Sjedinjenim Američkim Državama). Muškarci su članovi brojnih ranih tijela parlamentarki, iako se njihova brojnost razlikuje u različitim parlamentarnim tijelima ove vrste. Studija slučaja iz Ukrajine pokazuje važnu ulogu koju su odigrali muškarci u sastavu Skupine za jednake mogućnosti u borbi protiv negativnih predodžbi i stereotipa o ženama na javnim funkcijama. U drugim slučajevima, ograničavanje članstva samo na žene omogućilo je ženama da artikuliraju svoje prioritete i pitanja koja su za njih značajna, u okruženju koje stvara povoljnije pretpostavke za ostvarenje ciljeva i zadataka radnih tijela.

Konačno, u ovom Poglavlju bilo je riječi i o nadležnostima različitih radnih tijela. Uočeno je da su radna tijela parlamentarki u najvećem broju slučajeva posvećena ostvarenju utjecaja na kreiranje politika rada i propisa sa stanovišta ostvarenja ravnopravnosti spolova, te na lobiranje u sferi ostvarenja ravnopravnosti spolova. Također je važno istaknuti da ova radna tijela uglavnom ne uživaju iste ovlasti koje uživaju parlamentarna povjerenstva, što bi im omogućilo pokretanje procedure donošenja novih ili izmjena postojećih propisa.

Bez obzira na organizacijsku i strukturnu raznolikost radnih tijela parlamentarki u državama članicama OEES-a, iz navedenog je moguće izvući određene zaključke. Prije svega, veoma je važno da parlamentarno tijelo istakne zajednički cilj ili svrhu postojanja, koja se namjerava ostvariti osnivanjem radnih tijela. Osim toga, postoje određene prednosti koje proistječu iz uspostave procesa rukovođenja, a koje dovode do jačanja povjerenja, suradnje i dijaloga među različitim strankama. Konačno, odredbe o članstvu (kojima se precizira pravo na pridruživanje tijelu) trebale bi biti povezane s nadležnostima i ciljevima radnih tijela.

5. Ostvarivanje pozitivnih rezultata

Koji je razlog osnivanja radnih tijela parlamentarki? Ovo Poglavlje bavi se aktivnostima o kojima su se izjasnila radna tijela parlamentarki obuhvaćena Studijom, odabranim pozitivnim rezultatima, te utjecaju političke polarizacije i stranačke discipline na sposobnost navedenih radnih tijela da realiziraju planirane aktivnosti.

U Poglavlju se, također, razmatra i pitanje jesu li radna tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a imala priliku organizirati aktivnosti u cilju osposobljavanja i osnaživanja svojih članova.

Aktivnosti

U najvećem broju slučajeva, rana radna tijela parlamentarki obuhvaćena Studijom u regiji OESS-a navela su da provode aktivnosti koje za cilj imaju ostvarenje utjecaja na izradu politika rada i propisa, te su također navela da navedene aktivnosti smatraju „prilično učinkovitima“ (vidi Tabelu 5.1.). U Albaniji, primjerice, Zakon o ravnopravnosti spolova prihvaćen je u albanskom društvu kao važan zakon, a do njegovog usvajanja došlo je nakon upornog lobiranja Kluba žena u suradnji sa Vladom i koalicijama udruga žena. 2008. godine, nakon 18 godina lobiranja i zagovaranja uvođenja kvote, Klub žena uspio je u proceduru uvesti i amandman Izbornog zakona, kojim se traži zastupljenost od najmanje 30% žena i muškaraca u svim zakonodavnim, izvršnim i drugim organima javne uprave, kao i zastupljenost najmanje 30% žena na svim listama kandidata.

Tabela 5.1 Aktivnosti koje realiziraju radna tijela parlamentarki

<i>Ostvarenje utjecaja na izradu politika rada i zakona (n=13)</i>	2.1
<i>Formiranje koalicija u zagovaranju određenog pitanja (n=12)</i>	1.8
<i>Razvijanje svijesti o pitanju ravnopravnosti spolova među biračima (n=13)</i>	1.8
<i>Organiziranje konferencija za tisak (n=13)</i>	1.7
<i>Organiziranje rasprava s predstavnicima građanskoga društva, poslovnih krugova, akademske zajednice, i institucija vlasti o pitanjima ostvarenja ravnopravnosti spolova (n=13)</i>	1.7

<i>Organiziranje rasprava s ministrima o pitanjima ostvarenja ravnopravnosti spolova (n=14)</i>	1.6
<i>Razvijanje svijesti o pitanjima ostvarenja ravnopravnosti spolova među osobljem parlamenta (n=12)</i>	1.3
<i>Zagovaranje stvaranja radne kulture bez diskriminacije, uz uvažavanje potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova (n=12)</i>	1.2
<i>Praćenje i procjena politika rada i propisa vlade (n=14)</i>	1.2
<i>Povezivanje na međunarodnom planu (n=13)</i>	1.1
<i>Lobiranje za imenovanje žena na rukovodeće pozicije u parlamentu</i>	0.9
<i>Organiziranje društvenih okupljanja za članove (n=13)</i>	0.9
<i>Naručivanje istraživanja u svrhu pripreme rasprava u parlamentu na osnovu informacija (n=12)</i>	0.6
<i>Mentorstvo postojećih i budućih zastupnika u parlamentu (n=12)</i>	0.5
<i>Usklađivanje financiranja iz donacija i pomoći međunarodnih organizacija (n=12)</i>	0.5
<i>Prikupljanje sredstava (n=12)</i>	0.3

Skala: Na osnovu gornje tabele utvrđen je indeks vrednovanja, prema kojem ocjena 3 označava „vrlo učinkovito“, ocjena 2 „prilično učinkovito“, ocjena 1 „donekle učinkovito“, dok ocjena 0 označava „nimalo neučinkovito“.

Drugo područje rada ovih parlamentarnih radnih tijela ogleda se u komunikaciji s vanjskim akterima, a očituje u konkretnim aktivnostima razvijanja svijesti među biračima (ova aktivnost ocijenjena je kao prilično učinkovita), medijima (također ocijenjena kao prilično učinkovita), građanskim društvom, predstavnicima poslovnog sektora i akademske zajednice (također ocijenjena kao prilično učinkovita) i ministrima vlade (prilično učinkovita). U Danskoj, Mreža političarki koja je djelovala u Parlamentu u razdoblju od 2002. do 2007. godine, ocijenila je da je jedna od uspješno provedenih inicijativa bila i ona za uspostavu fonda za potrebe financiranja porodiljnog odsustva.

Nešto manje učinkovite bile su aktivnosti usmjerene na razvijanje svijesti o potrebi ostvarenja ravnopravnosti spolova među osobljem parlamenta; zagovaranje stvaranja radne kulture bez diskriminacije, uz uvažavanje potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova; praćenje i procjena politika rada vlade i zalaganje za imenovanje žena na rukovodne pozicije unutar parlamenta. Izjašnjavanje ispitanika o ovim pitanjima navodi na zaključak da u velikom broju država članica OEES-a postoji otpor prema ovoj vrsti promjena.

Aktivnosti prikupljanja sredstava najmanje su zastupljene. U realizaciji ovih aktivnosti moguće su izvjesne teškoće. Osim toga, postoji i mogućnost da postoji predodžba da takve aktivnosti predstavljaju sukob interesa, ili da nisu jednako značajne u usporedbi s ostalim aktivnostima. U slučaju Švedske, navedeno je da se Referentna skupina često bavi temama od zajedničkog interesa, ili temama koje se smatraju temama od interesa za veće skupine, uključujući tu i zaposlene Parlamenta.

Kako to pokazuje i Studija slučaja iz Estonije, navedena u nastavku teksta, neka radna tijela parlamentarki opredjeljuju se za aktivnosti zagovaranja, posebno u suradnji s organizacijama građanskoga društva, sveučilištima, istraživačkim centrima. U Estoniji, ta je pojava djelomično uzrokovana snažnom vezom koja je uspostavljena između Unije žena i šireg pokreta žena unutar građanskog društva. Zbog takve snažne veze, Uniji je povjeren mandat za provedbu aktivnosti zagovaranja i lobiranja u ime žena i izvan granica samog Parlamenta.

Studija slučaja 6: Unija žena pri Parlamentu Estonije

Unija žena (Riigikogu Naisteuhendus) osnovana je 1998. godine, u razdoblju uspona političkog aktivizma žena u Estoniji, nakon ponovne uspostave neovisnosti države. U tom razdoblju, osnovane su mnogobrojne udruge žena, kako u političkoj sferi rada, tako i izvan nje. Svojim radom, navedene udruge ukazivale su na brojna pitanja u sferi ravnopravnosti spolova i jednakih mogućnosti, kako unutar građanskog društva, tako i u političkom životu. S povećanjem obujma sudjelovanja žena u javnom životu, Parlament Estonije organizirao je okrugli stol, uz sudjelovanje predstavnika udruge žena. Navedeni okrugli stol, dao je temeljni poticaj za osnivanje stalne višestranačke strukture, Unije žena, unutar samog Parlamenta, za vrijeme njegovog VII. saziva.

Uniju žena trenutano čini 20 zastupnica u Parlamentu, izabranih nakon izbora iz 2011. godine. Tijelosesastajeredovito, jednom mjesečno. Kao i druge parlamentarne asocijacije, (u okviru Parlamenta trenutano djeluje 47 takvih asocijacija), Unija radi sukladno Poslovniku Parlamenta i internom Pravilniku. Budući da nije formalno priznata od strane Parlamenta, Unija djeluje kao neformalna skupina, a pozicije predsjedateljice i zamjenice predsjedateljice rotiraju se svaka dva mjeseca, te se na tim pozicijama smjenjuju članice iz različitih političkih stranaka. Ovaj proces rotacije omogućava usvajanje i razvijanje vještina rukovođenja svih članica Unije žena, te doprinosi uzajamnom uvažavanju i razumijevanju među članicama Unije. Iako ne postoje nikakva formalna organičenja glede sudjelovanja muškaraca u radu Unije, ili njihovog učlanjenja u Uniju, niti jedan muškarac dosad nije izrazio želju za tim.

Budući da Unija nije osnovana odlukom Parlamenta, ona ne uživa iste ovlasti kakve uživaju druga parlamentarna radna tijela, glede ostvarivanja formalne uloge u zakonodavnom procesu. Osim toga Parlament Uniji ne pruža nikakvu administrativnu pomoć, niti pomoć u obavljanju poslova istraživanja. Ne postoji strateški plan, niti godišnji plan rada Unije, a Unija se uglavnom bavi aktualnim pitanjima, koja se sama po sebi nameću kao prioritetna u datom trenutku. Članice Unije promoviraju pitanja žena i obitelji, te o njima vode raspravu među svim političkim strankama zastupljenim u Uniji. Na web-stranici Parlamenta redovito se objavljuju priopćenja Unije, a mediji Estonije redovito prate aktivnosti Unije i o njima informiraju javnost.

Budući da Unija ne prima sredstva od Parlamenta Estonije, uglavnom se bavi aktivnostima zagovaranja ostvarenja interesa žena, obitelji i djece, u partnerstvu s organizacijama građanskoga društva, sveučilištima i istraživačkim centrima, nastoji potaknuti javne rasprave o pitanjima od značaja za ostvarenje ravnopravnosti spolova, te uglavnom ne nastoji ostvariti izravan utjecaj na izradu politika rada i propisa. U radu Unije uobičajeno je angažiranje sveučilišnih centara i instituta građanskog društva za potrebe izrade istraživanja i studija. Primjer te suradnje ogleda se u nedavno pokrenutoj inicijativi, organiziranoj u suradnju s nevladinom organizacijom ETNA Eestimaal (čiji rad financira Fondacija „Otvorena Estonija“), koja je za cilj imala pružanje podrške malim poduzećima za žene u ruralnim područjima zemlje. Iako ova inicijativa neće nužno dovesti do izmjene zakona, ova suradnja dovela je do poboljšanja uvjeta života žena- birača.

Od ispitanika je također bilo zatraženo da navedu primjere rezultata rada ovih tijela (vidi Tabelu 5.2). U najvećem broju slučajeva, ispitanici su navodili primjere u kojima su tijela nastojala izvršiti utjecaj na izradu propisa i politika rada, te organizirala rasprave sa relevantnim akterima

Tabela 5.2 Ostvareni rezultati parlamentarnih radnih tijela zastupnica u regiji OESS-a	
Ostvarenje utjecaja na donošenje propisa i politika rada	
Finska	Mreža je igrala aktivnu ulogu u procesu uvođenja univerzalnog prava na smještaj u vrtićima za djecu dobi do 7 godina, i usvajanje zakona o dodjeli mikrokredita za žene poduzetnice. Mreža je, također, aktivno radila na promoviranju izrade proračuna parlamenta uz uvažavanje potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova.
Gruzija	Savjetodavna skupina igrala je presudnu ulogu u lobiranju za usvajanje Zakona o ravnopravnosti spolova (26.3.2010.)
Ukrajina	Skupina za jednake mogućnosti pomogla je u organizaciji niza okruglih stolova u cilju razvijanja svijesti, uključujući tu i okrugli stol o jačanju političkih stranaka kroz angažman žena, 1. ožujka 2012. godine, okruglog stola o pobačaju i planiranju obitelji, 27. travnja 2012. godine i okruglog stola o suradnji žena na parlamentarnim izborima 2012. godine, 31. svibnja 2012. godine. Skupina se, također, zalagala za usvajanje nacrtu zakona o izmjenama i dopunama zakona o prekršajima, u cilju davanja odgovora na pitanje odgovornosti za nasilje u obitelji.
Kirgistan	Radno tijelo zastupnica u Parlamentu Kirgistana igralo je ključnu ulogu u lobiranju za usvajanje Zakona o obitelji, Zakona o djeci, te zalaganju za donošenje izmjena i dopuna Krivičnog zakona te Ustavnog zakona o izboru predsjednika Republike Kirgistan i zastupnika u Parlamentu Republike Kirgistan.
Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija	Klub je odigrao veoma važnu ulogu u procesu usvajanja Zakona o jednakim mogućnostima žena i muškaraca 2012. godine. Klub je pružio podršku promoviranju tri nacionalna strateška plana o izradi proračuna uz uvažavanje potrebe ostvarenja ravnopravnosti spolova, nasilju u obitelji i nasilju nad ženama i Rezoluciji UN-a broj 1325 o ženama, miru i sigurnosti.

Albanija	Aktivnosti lobiranja Kluba žena pri Parlamentu Albanije pomogle su u donošenju izmjena i dopuna Izbornog zakona, koji je uveo odredbe o obveznim kvotama kojima se propisuje minimalni postotak zastupljenosti manje zastupljenog spola na kandidatskim listama.
Organiziranje rasprava sa relevantnim akterima	
Estonija	Unija žena organizirala je konferenciju o pitanjima od značaja za lokalnu upravu, a ideje koje su proistekle iz konferencije predložene su povjerenstvima Parlamenta.
Francuska	Delegacija je objavila mnogobrojna izvješća o pitanjima o kojima je raspravljala Skupština, kao što su: političke stranke i njihov rad, građanska prava (primjerice u domeni Zakona o nasljeđivanju, razvoda, itd.), socijalna prava (primjerice, pravo na jednaka novčana primanja, ravnopravnost između muškaraca i žena u profesionalnoj sferi, žene i umirovljenje, rad sa skraćenim radnim vremenom, itd.), zaštita od nasilja u obitelji, položaj žena u kazneno-popravnim ustanovama, prava žena (primjerice, kontracepcija i pobačaj). Delegacija objavljuje godišnje izvješće o svojim preporukama za promicanje propisa i pravila iz svoje nadležnosti. Primjerice, navedena izvješća odnose se na područja rada, kao što su ravnopravnost između muškaraca i žena u profesionalnoj sferi, rad sa skraćenim radnim vremenom, žene-imigranti i pobačaj. Delegacija, također, organizira i rasprave, te može organizirati sastanke sa sličnom skupinom koja djeluje pri Senatu.
Poljska	Radno tijelo parlamentarki Poljske suorganiziralo je konferencije i rasprave u suradnji s organizacijama građanskoga društva i drugim srodnim tijelima o pomjeranju dobi za umirovljenje za žene i prevenciji raka grlića materice, a članice tijela sudjeluju u radu godišnjeg Kongresa žena Poljske. Tijelo također pomaže u organizaciji ceremonije dodjele nagrada za žene s invaliditetom, u suradnji s parlamentarnim skupinama osoba s invaliditetom.

Uloga parlamentarnih sustava i sustava političkih stranaka

Sustav političkih stranaka može imati znatan utjecaj na razinu suradnje ostvarenu u međustranačkim tijelima, te na sposobnost tih tijela da ostvare svoje ciljeve i zadatke. Pri davanju ocjene o utjecaju političkih stranaka na učinkovitost rada radnih tijela parlamentarki, ispitanicima je postavljeno pitanje o tome da li bi radna tijela parlamentarki u njihovom parlamentu mogla dobiti podršku svih političkih stranaka za angažman u različitim sferama rada, te je od njih zatraženo da daju ocjenu svoje učinkovitosti (vidi Tabelu 5.3). Studija je ukazala na brojna područja rada u kojima su žene uspjele dobiti podršku svih političkih aktera. Ta područja uglavnom su, borba protiv diskriminacije, jednake mogućnosti, nasilje nad ženama i ravnopravna zastupljenost žena u parlamentu (navedena područja uglavnom su bila ocijenjena kao „prilično učinkovita“). Razlog tome, možda, leži u činjenici da ova područja ne polariziraju u velikoj mjeri političku arenu, što je dovelo do stvaranja mogućnosti za pronalaženje razumijevanja i prihvatanje tih pitanja unutar političkih stranaka, kojima žene angažirane u ovim tijelima pripadaju.

Rezultati također ukazuju na činjenicu da je parlamentarnim radnim tijelima zastupnica bilo teže postići sporazum među svim političkim strankama o

pitanjima koja se odnose na žensko tijelo (postizanje sporazuma o pitanjima u svezi s reproduktivnim pravima, prostituciji i trgovinom ljudima ocijenjeno je, u prosjeku kao „donekle učinkovito“).

Tabela 5.3 Razina učinkovitosti u pridobijanju međustranačke političke podrške	
<i>Zabrana diskriminacije/jednake mogućnosti (n=13)</i>	1.9
<i>Nasilje nad ženama (n=13)</i>	1.8
<i>Sudjelovanje žena u političkom životu (posebne mjere) (n=13)</i>	1.6
<i>Doprinosi i prava iz radnog odnosa/zaposlenja (n=11)</i>	1.5
<i>Zdravstvena zaštita (n=13)</i>	1.3
<i>Jednaka novčana primanja (n=11)</i>	1.3
<i>Izmjene poslovnika o radu parlamenata (n=12)</i>	1.3
<i>Reproduktivna prava (n=11)</i>	1.1
<i>Prostitucija/trgovina ljudima (n=13)</i>	1.1
<i>Prava djece (n=13)</i>	0.8
<i>Zakon o državljanstvu/statusu (n=11)</i>	0.5
<i>Prava nasljeđivanja (n=11)</i>	0.4

Skala: Na osnovu gornje tabele utvrđen je indeks vrednovanja, prema kojem ocjena 3 označava „vrlo učinkovito“, ocjena 2 „prilično učinkovito“, ocjena 1 „donekle učinkovito“, dok ocjena 0 označava „nimalo učinkovito“.

U pet parlamenata (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Mađarska i Kirgistan), ispitanici su naveli da priroda funkcioniranja političkih stranaka u parlamentu može imati utjecaja na mogućnost parlamentarnih tijela žena da ostvare pozitivne rezultate rada. U tom smislu, jedna od ispitanica u upitniku je navela da je politička kultura političkih stranaka u Albaniji veoma restriktivnog karaktera, što onemogućava članovima i članicama političkih stranaka i zastupnicima, odnosno zastupnicama, da ostvare međusobnu suradnju glede različitih pitanja (vidi Studiju slučaja 1, u gornjem tekstu). Zastupnice iz Kanade govorile su o sličnom problemu.

Žene su decenijama pokušavale [raditi zajedno]; no ukoliko se ne radi o krizi nacionalnih razmjera, nema suradnje (Kanada).

Budući da je podrška rukovodstva stranke često potrebna za uključivanje pripadnica stranke (zapravo, svih članova stranke) u međustranačke inicijative, političko okruženje u kojem vlada visoka razina stranačke discipline može otežati, ali ne i onemogućiti ženama da se udružuju u zajedničke inicijative, bez obzira na stranačku pripadnost. Visokopolarizirano političko okruženje, s druge strane, može imati veoma štetan utjecaj na mogućnosti struktura zastupnica da se istinski angažiraju, pa čak može i onemogućiti osnivanje takvih struktura. Politička polarizacija može dovesti do stvaranja ekstremnih oblika stranačke discipline koji izlaze iz okvira uobičajene demonstracije odanosti stranci. Pod normalnim okolnostima, odanost određenoj stranačkoj struji može doprinijeti

stvaranju stabilnosti i stimulirati raspravu u zakonodavnom tijelu. U polariziranom okruženju, stranačka disciplina može spriječiti sve oblike komunikacije među različitim političkim strankama, te onemogućiti dijalog i suradnju.

Jedna od strategija za otklanjanje negativnih posljedica stranačke discipline i političke polarizacije na međustranačku suradnju jeste i usmjeravanje na suradnju u određenom pitanju. U tom slučaju, parlamentarna tijela žena ili zastupnice zainteresirane za uspostavu međustranačke suradnje, mogu ostvariti veću učinkovitost ukoliko odaberu pitanja o kojima njihove stranke nisu izrazile snažne stavove. Slično tome, na samom početku međustranačkog dijaloga, može se desiti da žene žele izbjeći pitanja koja su snažno ideološki obojena, prema kojima se stranke međusobno diferenciraju (primjerice pitanje pobačaja). Neka su parlamentarna povjerenstva u praksu uvela procese koji omogućavaju izdavanje izvješća u kojima je navedeno izdvojeno mišljenje o pitanjima kojima se povjerenstvo bavilo.

Radna tijela parlamentarki također bi mogla uvesti mehanizam koji bi omogućio da se takvo izdvojeno mišljenje artikulira i razmotri.

Čak i u onim parlamentima u kojima je međustranačku suradnju lakše ostvariti, i dalje je važno da postoji podrška rukovodstva političkih stranaka. Upravo podrška stranke međustranačkom dijalogu između žena može zastupnicama dati višu razinu slobode i samostalnosti glede njihovog sudjelovanja u zakonodavnim aktivnostima, te aktivnostima donošenja politika rada i zagovaranja. U isto vrijeme, prevelik pritisak rukovodstava političkih stranaka može otežati međustranački dijalog unutar parlamentarnih struktura žena.

Osposobljavanje članica

Sukladno ranije iznesenom zaključku da su radna tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a u velikom broju slučajeva manje zainteresirane za aktivno uključivanje u osposobljavanje svojih članica, manje od polovice ispitanica obuhvaćenih studijom pozitivno se izjasnilo o potrebi provedbe edukativnih aktivnosti (vidi tabelu 5.4). Tamo gdje je zabilježeno takvo izjašnjenje, u najvećem broju slučajeva isticana je potreba za obukom o značenju i primjeni ravnopravnosti spolova, *urodnjavanju* javnih politika i rodno odgovornom parlamentu. Neke parlamentarne strukture žena bile su zainteresirane za razvoj vještina rada u parlamentu, primjerice predsjedanja sastancima i primjene parlamentarnih procedura. Veoma mali broj ispitanika zanimalo je kako izgraditi biračku bazu (samo u Albaniji) ili kako stvoriti koaliciju zasnovanu na određenom pitanju (samo u Armeniji).

Tabela 5.4 Potrebe jačanja kapaciteta	
<i>Značenje i primjena ravnopravnosti spolova, 'urodnjavanje' javnih politika i rodno odgovorni parlamenti</i>	6
<i>Predsjedanje sastancima i ostale vještine rukovođenja</i>	5
<i>Parlamentarne procedure</i>	4
<i>Javna obraćanja, pregovaranje i uvjeravanje</i>	3
<i>Izrada nacрта propisa</i>	2
<i>Predstavljanje i zalaganje za interese birača i biračica u parlamentu</i>	2
<i>Rješavanje sukoba</i>	2
<i>Izgradnja biračke baze</i>	1
<i>Uspostava koalicija zasnovanih na određenom pitanju</i>	1

Napomena: ukupan broj odgovora veći je od 'n', jer su ispitanice imale mogućnost odabira jedne ili više opcija.

Mreža žena Finske primjer je parlamentarnog radnog tijela koje provodi mnogobrojne aktivnosti, među kojima većina ima za cilj stvaranje povoljnijeg ozračja unutar Parlamenta glede ravnopravnosti spolova, te stvaranje povoljnijeg radnog okruženja i procedura, kako je to opisano u Studiji slučaja broj 7, u nastavku teksta. U zalaganju za ostvarenje svog najvažnijeg cilja - promicanja ravnopravnosti spolova, također treba istaknuti da Mreža žena Finske surađuje s velikim brojem drugih aktera, uključujući tu predstavnike građanskoga društva, međunarodne partnere i Mrežu zastupnika, koja također aktivno djeluje unutar Parlamenta Finske.

Studija slučaja 7: Mreža žena zastupnica u Parlamentu Finske

Parlament Finske u svom sastavu imao je Mrežu zastupnica od 1991. godine, koja je djelovala pod nazivom Mreža žena. Mreža je osnovana u vrijeme kada je rekordni broj žena (77 od ukupno 200 osoba) izabrano u Parlament nakon Općih izbora 1991. godine. Imajući u vidu te okolnosti, zastupnice su osjetile da je došao pravi trenutak za osnivanje posebne parlamentarne strukture, kako bi se u maksimalnoj mjeri mogla iskoristiti velika zastupljenost žena u Parlamentu. Od tada, Mreža je nastavila djelovati kao neformalna dobrovoljna mreža kojoj zastupnice pristupaju po automatizmu, bez obzira na stranačku pripadnost, i koja svoje aktivnosti realizira sukladno vlastitim internim pravilima rada.

Primarni je cilj Mreže okupiti žene zastupnice iz svih političkih stranaka u cilju raspravljanja pitanja od posebnog značaja za žene, te promovirati ravnopravnost između žena i muškaraca, kao i prava žena. Na konkretnom planu, članice Mreže nastoje osigurati uvažavanje ženske perspektive u svim zakonodavnim aktivnostima općenito, te osigurati da prijedlozi zakona budu usklađeni s načelima

ravnopravnosti spolova. Često se organiziraju seminari i sastanci o pitanjima, poput ravnopravnosti i suradnje među ženama. Tijekom proteklih godina, Mreža je bila uspješna u izradi amandmana na Zakon o ravnopravnosti spolova (1994.), te Zakon o pravu djece na predškolski odgoj (1997.).

Mreža, također, svoje članice upućuje na međunarodne konferencije na temu ravnopravnosti i prava žena, te naglašava međunarodnu suradnju kao ključno sredstvo povezivanja među ženama zastupnicama. U tom smislu, Mreža blisko surađuje s organizacijama građanskoga društva i zastupnicama parlamenata drugih država. Predsjedateljima se, također, upućuju pozivi za nazočnost sastancima Mreže kako bi zastupnice, tom prilikom, mogle saznati više o prevladavajućim političkim pitanjima. Mreža povremeno organizira susrete s Mrežom muškaraca zastupnika u Parlamentu, koja je u Parlamentu Finske osnovana 2010. godine. Jedna od tema kojima se bavila Mreža zastupnika bilo je i osposobljavanje muškaraca za prevenciju i borbu protiv nasilja u obitelji, dok je Mreža žena zastupnica aktivno djelovala na razvijanju svijesti o nasilju u obitelji i nasilju nad ženama.

U cilju davanja doprinosa uspješnom organiziranju aktivnosti, Mreža priprema i usvaja operativni plan i proračun za svaku godinu, zahvaljujući angažiranosti osobe zaposlene na pola radnog vremena izvan Parlamenta. Interna služba Parlamenta za obavljanje poslova istraživanja, kao i Odjel za međunarodne poslove pri Parlamentu, stoje na raspolaganju Mreži. U isto vrijeme, kao što je to slučaj i s drugim mrežama suradnje koje na sličnom temelju djeluju unutar Parlamenta Finske, Mreža od Parlamenta prima novčana sredstva za potrebe organizacije sastanaka i drugih sličnih događaja.

Za vrijeme mandata prve žene koja je predsjedala Parlamentom (na dužnosti od 1994. do 2003. godine), usvojeni su amandmani u svezi s uvjetima rada u Parlamentu. Kao rezultat te inicijative, postignut je interni sporazum o vremenu trajanja parlamentarnih rasprava, čime je ograničeno trajanje plenarnih sjednica, kako bi se i zastupnicama i zastupnicima u Parlamentu omogućilo da usklade svoje profesionalne obveze u Parlamentu sa svojim obiteljskim obvezama. Ove parlamentarne reforme, kojima se uvažava potreba ostvarenja ravnopravnosti spolova, doprinijele su boljem stupanju usklađenosti između profesionalnog i privatnog života u Parlamentu Finske.

Kao što je to slučaj i u drugim državama za koje je karakteristična visoka razina ravnopravnosti spolova, u političkom se životu Finske pristup pitanjima od značaja za žene promijenio u posljednjih nekoliko godina, uz veći naglasak na posebne propise, poput *rodno odgovornog proračuna*. Zastupnice u Parlamentu uključuju se više u ciljne aktivnosti za ravnopravnost spolova, dijelom zahvaljujući visokom stupnju rodne osviještenosti u finskom društvu i politici.

Zaključak

Aktivnosti koje za cilj imaju utjecaj na javne politike i propise, kao i aktivnosti koje uključuju konzultacije s izvanparlamentarnim akterima ocijenjene su kao najučinkovitije od svih aktivnosti struktura parlamentarki u državama članicama OESS-a. Ispitanici i ispitanice su svoja mišljenja potkrijepili brojnim primjerima izmjena zakona, koje su pokrenula upravo ova tijela, posebno u izbornom zakonodavstvu, regulativom ravnopravnosti spolova, te zakonima za sprečavanje nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.

Možda zbog činjenice da su ova tijela u velikom broju slučajeva osnovana uz podršku pokreta žena, neka od radnih tijela parlamentarki uspješno su se konzultirala sa stručnjacima i stručnjakinjama za ravnopravnost spolova. To svakako vrijedi za primjere Estonije i Poljske.

Stranačka disciplina može otežati ženama ostvarenje suradnje između pripadnica različitih političkih stranaka, no ona sama po sebi ne predstavlja prepreku. Politička polarizacija, međutim, može gotovo u potpunosti onemogućiti komunikaciju između različitih stranaka. Istraživanje je, također, pokazalo da je veća vjerojatnoća nepostizanja sporazuma kada međustranačke strukture međusobno komuniciraju ili lobiraju za pitanja vezana uz žensko tijelo, poput reproduktivnog zdravlja, prostitucije i/ili trgovine ljudima. Tamo gdje su političke tenzije evidentne, žene parlamentarke mogu razmatriti alternative formalnoj uspostavi međustranačkih klubova (čak i ako je krajnji cilj omogućavanje međustranačke suradnje i povjerenja), poput neformalnih mreža i suradnje s izvanparlamentarnim akterima, poput građanskog društva. Također postoji i mogućnost usmjerenja na pitanja o kojima političke stranke članica nisu zauzele snažne ideološke ili političke stavove.

6. Razvijanje snažnih odnosa

Često naglašavani ključ uspjeha parlamentarnih struktura žena zastupnica ogleda se u snazi njihovog odnosa sa drugim strukturama, kako izvan parlamenta, tako i unutar njega.

U ovom Poglavlju bit će riječi o prirodi odnosa između ovih struktura i drugih organizacija. U raščlanjenju tih odnosa, ovim Poglavljem bit će pojašnjeno imaju li strukture parlamentarki mogućnost da se povezuju izravno s drugim parlamentarnim tijelima, ili s organizacijama izvan parlamenta, te ukoliko je to slučaj, je li ta mogućnost iskorištena za *urodnjavanje* javnih politika i/ili pokretanje *rodno odgovornih* parlamentarnih reformi.

Povezivanje s interesnim skupinama

Od ispitanica obuhvaćenih Studijom bilo je zatraženo da ocijene učinkovitost njihove interakcije s tijelima i organizacijama, kako unutar parlamenta, tako i izvan njega. Rezultati upućuju na zaključak da su ovi odnosi utemeljeni na dva ključna zahtjeva, koji se postavljaju pred parlamentarnim strukturama zastupnica, i to potrebi za informiranjem i otvorenošću prema javnosti, te potrebi za izgradnjom partnerskih odnosa koji će omogućiti promjene.

U većini slučajeva, parlamentarne strukture zastupnica obuhvaćene studijom ocijenile su svoju interakciju s organizacijama građanskog društva veoma učinkovitom. To upućuje na zaključak da su organizacije građanskog društva i dalje veoma važan i pouzdan izvor informacija i podrške za parlamentarne strukture zastupnica, te da bez podrške tih organizacija, parlamentarne strukture zastupnica nisu u mogućnosti djelovati s istim stupnjem učinkovitosti. Kao što je to navedeno i u Poglavlju 3, parlamentarne strukture parlamentarki iz svoje veze s pokretima žena crpe snažan osjećaj legitimnosti svoje borbe. Često se dešava da je upravo zbog zasluga proisteklih iz rada tih pokreta došlo do izbora žena u parlament, te postoji potreba za nastavljanim, a u nekim slučajevima i za formaliziranjem tog odnosa, kada žene zauzmu javne funkcije.

Ostali izvori informacija i osiguranja javnosti rada struktura, koji su ocijenjeni učinkovitima, svakako su mediji (2,2), nacionalni pokret žena (1,7), ostala parlamentarna tijela koja se bave pitanjem ravnopravnosti spolova (1,6), te sveučilišta i istraživački instituti (1,5).

Potrebna nam je intenzivna kampanja u medijima koja bi kontinuirano razvijala svijest o ravnopravnosti spolova i upoznavala javnost s najboljim primjerima iz prakse i uspješnim međunarodnim inicijativama (Albanija).

Tabela 6.1. Interakcija s drugim tijelima i organizacijama	
<i>Organizacije građanskoga društva (n=14)</i>	2.3
<i>Mediji (n=13)</i>	2.2
<i>Političke stranke zastupljene u vlasti (n=13)</i>	1.9
<i>Ostale strukture parlamenta (primjerice, izvršno tijelo) (n=13)</i>	1.8
<i>Nacionalni pokret žena (n=12)</i>	1.7
<i>Ostale parlamentarne strukture koje se bave ravnopravnošću spolova u parlamentu (primjerice povjerenstva) (n=14)</i>	1.6
<i>Oporbene političke stranke (n=13)</i>	1.6
<i>Sveučilišta i istraživački instituti (n=13)</i>	1.5
<i>Međunarodne organizacije (n=14)</i>	1.5
<i>Neovisni akteri (n=13)</i>	1.4
<i>Ženske parlamentarne strukture drugih država (n=12)</i>	1.3
<i>Institucija ombudsmana (n=13)</i>	1.2
<i>Ostala parlamentarna radna tijela žena na nižim razinama (n=13)</i>	1

Skala: Prema indeksu vrednovanja, ocjena 3 označava „vrlo učinkovito“, ocjena 2 „prilično učinkovito“, ocjena 1 „nimalo učinkovito“, dok ocjena 0 sugerira da „ne postoji nikakav odnos“.

Primjer iz Slovenije o kojem je bilo riječi u Poglavlju 3 naglašava veliku važnost rada s organizacijama žena izvan parlamenta, uključujući tu i ogranke žena formirane unutar političkih stranaka i širi pokret žena. Isti primjer, također, ukazuje da je lakše uspostaviti koaliciju aktera, koji dijele isto mišljenje na međuinstitucionalnoj razini, nego među ženama u parlamentarnim strankama, koje su na različitim stranama političkog spektra. Nadalje, suradnja s organizacijama građanskoga društva također može doprinijeti jačanju legitimiteta parlamentarnih radnih tijela žena u očima javnosti. Primjerice, kao što je to istaknuto u Studiji slučaja 8, sudjelovanje parlamentarne skupine žena, koja djeluje unutar Parlamenta Poljske u radu godišnjeg Kongresa žena Poljske, najvećoj i najmnogoljudnijoj inicijativi za ostvarenje ravnopravnosti spolova u zemlji, omogućio je parlamentarnoj skupini žena bolje predstavljanje u javnosti i jačanje kredibiliteta skupine.

Studija slučaja 8: Skupina parlamentarki u Parlamentu Poljske⁴⁸

U travnju 1991. godine, zastupnice u Parlamentu Poljske osnovale su Parlamentarnu skupinu žena u cilju snažnijeg zalaganja, kako unutar Parlamenta, tako i na razini građanskoga društva, za usvajanje propisa od značaja za ostvarenje jednakog statusa muškaraca i žena.

Ovo službeno priznato parlamentarno radno tijelo čine zastupnice iz svih političkih struja. Tijelo se svaki put iznova službeno formira nakon parlamentarnih izbora. Skupina prima podršku Parlamenta, a svoje predstavnike ima i u donjem (Sejm) i u gornjem (Senat) domu Parlamenta. Zbog zastupljenosti svih političkih stranaka i struja unutar Skupine, u prvim godinama postojanja zahvaljujući inkluzivnoj, međustranačkoj prirodi članstva, Skupina je bila u mogućnosti otvoriti raspravu o teškim pitanjima, poput pobačaja i nasilja nad ženama, uspostavljajući istodobno plodonosnu suradnju s organizacijama građanskoga društva. U svezi s tim, na inicijativu Skupine osnovan je i Forum za suradnju između Skupine i organizacija žena. Na Forumu je, između ostalog, vođena i rasprava o prijedlogu Zakona o jednakom statusu žena i muškaraca, odredbama u svezi s razvodom braka, te su realizirane i pripreme za usklađivanje poljskih zakona sa standardima EU u sklopu procesa pristupanja Poljske Europskoj uniji.⁴⁹

Nakon dugogodišnjeg zalaganja za uvođenje kvota zastupljenosti spolova u Parlamentu, Skupina je ponovno osnovana u siječnju 2012. godine, nakon parlamentarnih izbora održanih u listopadu 2011. godine. Novi saziv skupine obuhvatio je 50 članica iz svih političkih stranaka (iako u sastavu Skupine nisu zastupljene predstavnice najveće konzervativne oporbene stranke pod nazivom : „Zakon i pravda“). Prema svojoj deklaraciji, Skupina namjerava raditi na izmjenama zakona Poljske i njihovom usuglašavanju s međunarodnim standardima u oblasti ravnopravnosti spolova, a posebno s odredbama Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Pekinške platforme za akciju. U lipnju 2012. godine Skupina je pružila podršku ministrici za ravnopravan tretman u njenom zalaganju unutar Vlade Poljske za potpisivanje Konvencije Vijeća Europe o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.

Osim toga, poljske zastupnice u Parlamentu uporno su se trudile ostvariti suradnju s pokretima žena u Poljskoj. Nekoliko članica Skupine sudjeluje u radu godišnjeg Poljskog kongresa žena koji okuplja Poljakinje, aktivistice za ravnopravnost spolova iz svih dijelova poljskog društva. Kada je organiziran prvi put 2009. godine, Kongres je okupio tisuće žena (i muškaraca), koje su izrazile svoje nezadovoljstvo zbog nedovoljne zastupljenosti žena u političkom životu Poljske. Tada je predloženo uvođenje načela pariteta pri izradi kandidatskih

48 Za više informacija o Skupini, posjetite stranicu: <http://www.sejm.gov.pl/SQL2.nsf/zesp?OpenAgent&126>

49 Sve do izbora 2005. godine, Skupinom su dominirale zastupnice iz vladajućih političkih stranaka. Međutim, u razdoblju od 2005. do 2007. godine, ovo tijelo izgubilo je svoj inkluzivni karakter, te su se javile podjele između onih koje su se zalagale za progresivnije vrijednosti i onih koje su ostale vjerne tradicionalnim vrijednostima. To je dovelo do ograničavanja aktivnosti Skupine, koja je bila prinuđena usuglasiti kratkoročni pristup, te time postati forum za razmjenu mišljenja, a ne skupina za pokretanje zakonodavnih inicijativa. Tijekom sljedećega parlamentarnog saziva, u razdoblju od 2007. do 2011. godine, unatoč nazočnosti žena, koje su imale progresivnije stavove, Skupina je zauzela prilično pasivan stav, te se bavila temama poput zdravstvene zaštite žena i razlike u iznosu osobnih primanja muškaraca i žena, a izbjegavala kontroverznije teme, poput reproduktivnih prava i pobačaja. Kada je Skupina predložila niz amandmana na procedure Donjeg doma, koje se odnose na osnivanje stalnoga povjerenstva za ravnopravan položaj žena i muškaraca, Donji je dom odbio prijedlog Skupine o osnivanju Povjerenstva, što je još jedan dokaz slabljenja utjecaja Skupine u Parlamentu.

listi, što bi ženama osiguralo polovicu mjesta na listama. Nakon niza političkih i parlamentarnih rasprava o ovoj inicijativi, nije postignut dogovor oko predloženog pariteta (50% žena i 50% muškaraca na listama). Međutim, ideja o izjednačavanju mogućnosti za žene i muškarce kandidirane na izborima ostala je važan cilj za koji se zalažu ženske nevladine organizacije. Zahvaljujući njihovoj spremnosti i suradnji sa Skupinom parlamentarki, uvedena je kvota obvezne zastupljenosti manje zastupljenog spola od 35 posto. Novi Izborni zakon iz 2011. godine jamči i ženama i muškarcima zastupljenost od najmanje 35 posto mjesta na kandidatskim listama. Ukoliko neki politički subjekt ne zadovolji ovaj zahtjev, lista tog političkog subjekta ne može biti ovjerena za sudjelovanje na izborima.

U jednoj od najnovijih inicijativa Skupina je podržala prijedlog Donjeg doma u svezi s nacrtom izmjena i dopuna Izbornog zakona kojim bi se u primjenu uvodio tzv. „zipper“ sustav. Ovaj sustav, uz obveznu kvotu od 35 posto, također zahtijeva i naizmjenični slijed žena i muškaraca na listi. Ovaj amandman smatra se konkretnim pozitivnim korakom prema ispunjenju očekivanja pokreta žena i aktivistkinja i aktivista koji se u Poljskoj zalažu za ravnopravnost spolova.

Iskustvo iz Poljske ističe važnost suradnje između parlamentarnih struktura žena i građanskoga društva općenito, a posebno organizacija žena. Parlamentarne strukture žena mogu omogućiti uvođenje stavova i mišljenja predstavnica građanskoga društva u parlamentarnu raspravu. Slično tome, građansko društvo, uključujući tu i skupine žena i članice pokreta žena, može doprinijeti jačanju legitimiteta i kredibiliteta parlamentarnih struktura žena. Zajedno, ova dva sektora mogu se učinkovitije zalagati za pitanja od zajedničkog interesa.

Studija slučaja iz Poljske, također, pokazuje da parlamentarne strukture žena trebaju graditi odnose s utjecajnim interesnim skupinama unutar parlamenta. Tabela 6.1. u gornjem tekstu, pokazuje da su odnosi s političkim strankama zastupljenim u vladi (1,8), s izvršnim organima (1,7) i oporbom (1,5) ocijenjeni kao „donekle učinkoviti“. Davanjem relativno visoke ocjene za ove odnose, parlamentarna radna tijela žena izražavaju svoju suglasnost s potrebom da parlament i ostale javne institucije realiziraju promjene, koje ovakva tijela mogu samo predložiti.

Izazove je moguće prevazići koordinacijom i suradnjom izvršnih i zakonodavnih vlasti (Gruzija).

U Gruziji, gdje nacionalne strukture žena još uvijek nisu osnovane, Savjetodavnoj skupini za pitanja ravnopravnosti spolova pri Parlamentu Gruzije (također poznatom pod nazivom: Vijeće za ravnopravnost spolova), kojom je predsjedao zamjenik predsjedatelja Parlamenta, bilo je veoma važno uspostaviti i održavati odnose s izvršnom vlašću u radu na pitanjima ravnopravnosti spolova.

Izgradnja odnosa s rukovodstvima političkih stranaka, također je veoma važna. U Moldaviji, gdje je trenutačno u tijeku realizacija inicijative za uspostavu međustranačkog kluba žena, ispitanice su istaknule da se zastupnice u Parlamentu

zainteresirane za osnivanje Kluba žena pri Parlamentu prvo moraju konzultirati s rukovodstvom stranke kako bi mogle dobiti podršku stranke za realizaciju te inicijative. Ovaj proces doveo je do izrade deklaracije o zajedničkim načelima i ciljevima u svezi s institucionalizacijom komunikacije među parlamentarkama. Ostvarivanje sudjelovanja i dobijanje podrške stranačkih rukovodstava ocijenjeno je kao veoma važno za osnivanje Kluba žena u Moldaviji.

Osim toga, Studijom je utvrđeno da su mnoga radna tijela parlamentarki u državama članicama OESS-a imala koristi od suradnje s međunarodnim vladinim i nevladinim organizacijama i njihove podrške. Podrška može biti iskazana u obliku pružanja tehničke i financijske pomoći, ali može obuhvatiti i ostvarenje pristupa bazi stručnog znanja i iskustva. Primjerice, misije OESS-a pružale su podršku parlamentarnim radnim tijelima žena na Zapadnom Balkanu, u Istočnoj Europi i Južnom Kavkazu, uglavnom kroz aktivnosti realizirane u okviru programa podrške radu parlamenata.

Međunarodna podrška može biti važna, pa čak i presudna, za uspostavu i djelovanje parlamentarnih radnih tijela žena. Međutim, međunarodne organizacije daju najveći doprinos kada se ograniče na pružanje podrške i pomoći, odnosno kada ne djeluju kao pokretači inicijativa za osnivanje takvih tijela. Parlamentarke i/ili zagovornici i zagovornici ravnopravnosti spolova unutar parlamenta trebali bi biti glavni nositelji te inicijative, u suradnji sa stranačkim rukovodstvom, rukovodstvom parlamenta i građanskim društvom, ukoliko i za tim postoji potreba.

Izgradnja odnosa u cilju 'urodnjavanja' javnih politika

Od 1997. godine, značenje *gender mainstreaminga*, tj. urodnjavanje javnih politika prema Ujedinjenim narodima je:

...proces procjene implikacija bilo koje planirane aktivnosti na žene i muškarce, uključujući tu donošenje zakona, politika i programa, u svim oblastima i na svim razinama. To je strategija kojom sva pitanja i iskustava žena i muškaraca postaju integralna dimenzija dizajna, provedbe, praćenja i procjene politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim krugovima, kako bi žene i muškarci mogli ravnopravno uživati u prednostima ostvarenim njihovom realizacijom, i kako bi se prekinula neravnopravnost u praksi. Krajnji cilj je ostvarenje ravnopravnosti spolova. (OSAGI, 2001.).

Uloga parlamenata je presudna, a njegov zadatak je, ne samo osigurati da Vlada *urodnjavanje* politika primjenjuje u svom radu, već i pratiti i procjenjivati taj proces. Međunarodne organizacije već su dale preporuku za razvoj mehanizama koji bi parlamentima pomogli u provedbi ove nadzorne uloge.⁵⁰ Ti mehanizmi uključuju parlamentarna radna tijela žena, parlamentarna povjerenstva koja se bave ostvarenjem ravnopravnosti spolova, ili parlamentarna povjerenstva kojima su pitanja ravnopravnosti spolova/prava žena povjerena kao jedna od nadležnosti.

⁵⁰ Vidi, primjerice, Interparlamentarna unija, *The Role of Parliamentary Committees in Mainstreaming Gender and Promoting the Status of Women [Uloga parlamentarnih povjerenstava u ostvarenju ravnopravnosti spolova i poboljšanju položaja žena]*. Izvješće i dokumenti br. X. Ženeva: Interparlamentarna unija, 2007. godine

Tabela 6.2 Mehanizmi za urodnjavanje javnih politika u parlamentu

Parlamentarno povjerenstvo sa više nadležnosti (primjerice povjerenstvo za socijalna pitanja, ljudska prava i ravnopravnost spolova/prava žena)	14	<i>Albanija, Armenija, Kanada, Bugarska, Estonija, Finska, Gruzija, Njemačka, Kazahstan, Kirgistan, Norveška, Poljska, Portugal, Srbija, Tadžikistan</i>
Inicijativa zastupnika ili zastupnice u (primjerice suadnja sa građanskim društvom)	11	<i>Albanija, Belgija, Kanada, Bugarska, Finska, Kazahstan, Kirgistan, Poljska, Srbija, Slovačka, Tadžikistan</i>
Specijalizirano parlamentarno povjerenstvo za ravnopravnost spolova ili prava žena	8	<i>Austrija, Belgija, Kanada, Danska, Estonija, Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija, Rumunjska, Švedska, Ukrajina*</i>
Povjerenstvo za ravnopravnost spolova	7	<i>Austrija, Bosna i Hercegovina, Češka, Francuska, Lihtenštajn, Slovenija, Španjolska</i>
Struktura koja okuplja žene	7	<i>Albanija, Kanada, Estonija, Finska, Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija, Norveška, Poljska</i>
Tijelo za ravnopravnost spolova osnovano pri tajništvu/administraciji parlamenta	3	<i>Austrija, Finska, Njemačka</i>
Istraživačko tijelo za raščlambu podataka iz rodne perspektive	3	<i>Kanada, Estonija, Slovačka</i>
Mehanizam za prikupljanje i/ili raščlambu podataka razvrstanih po spolu	3	<i>Kanada, Kirgistan, Slovačka</i>

*U Ukrajini je osnovano potpovjerenstvo za ravnopravnost spolova.

Parlamenti obuhvaćeni ovom Studijom u većini slučajeva navodili su da je *gender mainstreaming*, odnosno *urodnjavanje* politika prepušteno parlamentarnim povjerenstvima s mješovitim nadležnostima (primjerice povjerenstvu koje u djelokrugu svog rada ima i socijalna pitanja, ljudska prava i ravnopravnost spolova), i/ili inicijativama pojedinačnih zastupnika ili zastupnica u parlamentu (vidi Tabelu 6.2). Parlamenti obuhvaćeni Studijom u velikoj se mjeri razlikuju glede parlamentarnih sustava koji se primjenjuju u njihovim državama, stupnju razvoja parlamenata (mehanizmi za ostvarenje ravnopravnosti spolova uspostavljeni su u razvijenim parlamentima kakvi su parlamenti : Kanade, Finske, Norveške i Portugala, ali i u manje razvijenim parlamentima, kao u Kazahstanu, Kirgistanu i Tadžikistanu), ali i glede stupnja zastupljenosti žena u tim parlamentima (od 12 posto u Gruziji , do 42 posto u Finskoj).

Stupanj razvoja parlamenata, kako se čini, zaista ima utjecaja na postojanje nešto složenijih mehanizama za ostvarenje ravnopravnosti spolova, kao što su

specijalizirana parlamentarna povjerenstva za ravnopravnost spolova ili tehnička tijela osnovana u sustavu administracije parlamenta. Ova tijela postoje u Austriji (gdje zastupljenost žena u parlamentu iznosi 28 posto), Belgiji (38 posto), Danskoj (39 posto), Finskoj (42 posto), Njemačkoj (33 posto), Španjolskoj (36 posto), Kanadi (24 posto) Francuskoj (27 posto) i Švedskoj (46 posto). U navedenim državama stopa zastupljenosti žena je visoka, te postoji trajno opredjeljenje za ostvarenje ravnopravnosti spolova, kako u parlamentu, tako i u društvu u cjelini.

Niti jedan od parlamenata obuhvaćenih Studijom nije naveo da u njegovom sastavu djeluje privremeno parlamentarno povjerenstvo za ostvarenje ravnopravnosti spolova ili prava žena, a tri parlamenta navela su da u njihovom sastavu postoji tijelo zaduženo za prikupljanje različitih vrsta podataka razvrstanih po spolu. Radna tijela parlamentarki ni u jednom slučaju nisu bila istaknuta kao jedini mehanizam unutar parlamenta nadležan za *orodnjavanje* javnih politika. Kako je već navedeno, osim struktura parlamentarki, postoje i drugi mehanizmi poput parlamentarnih povjerenstava s više nadležnosti ili specijaliziranih parlamentarnih povjerenstava nadležnih za ravnopravnost spolova.

Glede politika ravnopravnosti spolova, među zakonodavnim tijelima obuhvaćenim Studijom, parlamenti Austrije, Kanade, Kirgistana i Španjolske naveli su da kod njih postoje politike ravnopravnosti spolova, dok su postojanje strateškog plana istaknuli parlamenti Austrije, Gruzije, Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, Slovenije i Švedske. Tih okvirni dokumenti su važni, ne samo zbog toga što propisuju ciljeve i zadatke parlamenata u *urodnjavanju* javnih politika, već i zato što se njima zacrtava jasan smjer djelovanja koji će omogućiti parlamentu, kroz primjenu različitih mehanizama koji mu stoje na raspolaganju, da djeluje kao cjelina u ostvarenju ravnopravnosti spolova. U ovom području mnogo je prostora za poboljšanje. Referentna skupina predsjedatelja za pitanje ravnopravnosti spolova osnovana u Švedskoj (vidi Studiju slučaja 9, u nastavku teksta) predstavlja pozitivan primjer u ovoj oblasti.

Razmatranje rodne perspektive mora biti neizostavni dio svakodnevnog političkog djelovanja, u suprotnom će rezultati izostati (Finska).

Studija slučaja 9: Referentna skupina predsjedatelja Parlamenta Švedske za pitanja ravnopravnosti spolova

Referentna skupina predsjedatelja za pitanja ravnopravnosti spolova je parlamentarna skupina koja djeluje u okviru Parlamenta Švedske (Riksdag). Sastoji se od predsjedatelja i osam zastupnika ili zastupnica, po jedno iz svake od političkih stranaka zastupljenih u Parlamentu, uz po jednog zamjenskog člana ili članicu. Ključni zadatak tijela je pokrenuti raspravu o pitanju ravnopravnosti spolova u svim aspektima rada Parlamenta.

Referentnu skupinu prvobitno je, kao Mrežu parlamentarki 1995. godine uspostavila predsjedateljica Birgitta Dahl (Socijaldemokratska stranka) nakon sastanka na koji je pozvala predstavnice sedam političkih stranaka zastupljenih

u Parlamentu u tom razdoblju. Mreža je isprva imala zadatak da povede razgovor o tome kako na najbolji način iskoristiti visoku zastupljenost žena u Parlamentu Švedske (u to vrijeme, zastupljenost žena bila je 41%), u cilju upoznavanja javnosti s pitanjima ravnopravnosti spolova i osposobljavanja zastupnica u Parlamentu. U tom razdoblju organizirani su brojni jutarnji sastanci - radni doručci, te seminari o nizu pitanja u domeni ravnopravnosti spolova i demokracije. 2006. godine, Mreža je promijenila naziv i postala Referentna skupina predsjedatelja o pitanjima ravnopravnosti spolova, na inicijativu predsjedatelja Pera Westerberga (Umjereni stranka), u namjeri da se tim činom pokaže promjena orijentacije Skupine od poimanja pitanja ravnopravnosti spolova kao tzv. ženskog pitanja, do razumijevanja da se radi o pitanju koje se tiče i muškaraca i žena.

Pravila o radu i aktivnostima Referentne skupine propisana su u sklopu *Akcijskoga plana Parlamenta Švedske za ostvarenje ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2006. do 2010. godine i Akcijskoga plana Parlamenta Švedske za ostvarenje ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2010. do 2014. godine*. U tim akcijskim planovima, Referentna skupina je prepoznata kao ključno radno tijelo Parlamenta za promoviranje ravnopravnosti spolova. Također je navedeno da tijelo na raspolaganju ima i Tajništvo za ostvarenje ravnopravnosti spolova, u čijem sastavu rade dva službenika Parlamenta (državni službenici) koji su stručno osposobljeni za rad na pitanjima ostvarenja ravnopravnosti spolova, a koji obavljaju poslove istraživanja i pružaju administrativnu podršku radu Referentne skupine. Osim toga, Parlament za potrebe djelovanja Referentne skupine izdvaja sredstva u okviru vlastitog proračuna.

Svakog od osam članova Referentne skupine nominirale su njihove političke stranke, a izabrani su na mandat koji se u smislu trajanja podudara s njihovim zastupničkim mandatom. U trenutnom sazivu 2010. - 2014. godine, sve članice Referentne skupine su žene. Kako bi se promovirala ravnopravnija zastupljenost oba spola, od svih stranaka se traži da nominiraju dva člana, od kojih će jedan biti redoviti član, dok će drugi biti njegov zamjenik. Prema tome, trenutno skupini pripada osam redovitih članova (sve žene) i osam zamjenika (od kojih su tri muškarci, dok su pet žene).

Referentna skupina zakazuje redovite sastanke; uobičajeno je da se sastanci održavaju dva puta u tijeku razdoblja od šest mjeseci, kako bi skupina mogla planirati svoje aktivnosti. Sastanci se održavaju u uredu predsjedatelja ili predsjedateljice, a ta osoba i predsjedata sastancima. O datumima održavanja sastanaka i seminara odlučuje se prilikom prvog sastanka na početku svakog mandata, a obavijest i dnevni red distribuiraju se putem e - pošte, tjedan prije sljedećeg sastanka. U slučaju da redoviti član ili članica nije u mogućnosti nazočiti sastanku, sastanku nazoči zamjenik ili zamjenica.

Referentna skupina nema nikakve službene ovlasti; ne može praviti nacрте novih ili izmjene i dopune postojećih propisa, predlagati stavke za raspravu koje će biti uvrštene u dnevni red parlamenta ili pratiti provedbu politika rada vlade. Umjesto toga, Referentna skupina je prerasla u forum za razmjenu mišljenja između zagovornika ostvarenja ravnopravnosti spolova, te diskusiju i razvijanje

svijesti unutar parlamenta o pitanjima ravnopravnosti spolova. Uobičajeno je da Skupina odlučuje o temama različitih seminara koji će biti organizirani. Odluke se donose na osnovu rasprave i konsenzusa. Prema tome, u okviru Skupine ne donose se nikakve službene odluke, niti se odlučuje na osnovu izjašnjavanja glasovanjem. Iako ne postoji službeni zapisnik sa sastanaka Skupine, Tajništvo vodi neslužbene zabilješke o održanim sastancima.

Jedna članica Referentne skupine izjavila je da je Skupina „odlična arena ... za ukazivanje na probleme u ostvarenju ravnopravnosti spolova koji bi se mogli javiti u parlamentu, ali istodobno i izvrsna platforma za upoznavanje s problemima na planu ostvarenja ravnopravnosti spolova koji su prisutni u društvu, a o kojima bi trebalo povesti raspravu u Parlamentu.“ Druga članica skupine rekla je da za nju ovo tijelo predstavlja osnovu za angažman u ulozi zagovornice ostvarenja ravnopravnosti spolova.

Referentna skupina predsjedatelja ili predsjedateljice u svom radu realizira aktivnosti u sljedeće tri skupine: organizacija seminara i radionica u oblasti ravnopravnosti spolova za članove i članice Parlamenta, političkih stranaka ili parlamentarne administracije, organiziranje javnog seminara u Almedalenu, i obavljanje drugih poslova, uključujući tu i pružanje podrške zastupnicima i zastupnicama u pitanjima ravnopravnost spolova. Skupina se također sastaje sa stranim delegacijama.

Referentna skupina razvila je odnose i uspostavila kontakt s drugim tijelima, kako unutar tako i izvan Parlamenta. Skupina s vremena na vrijeme surađuje s Mrežom muškaraca pri Parlamentu Švedske i Mrežom za borbu protiv diskriminacije i ugnjetavanja u ime časti.

Četiri od osam članica Referentne skupine također su i članice Povjerenstva za tržište rada, jednoga od ukupno 15 parlamentarnih povjerenstava. Jedna od najvažnijih nadležnosti Povjerenstva za tržište rada odnosi se na ravnopravnost između žena i muškaraca, budući da ta pitanja ne ulaze u djelokrug rada drugih povjerenstava. Povjerenstvo, također, predlaže izdvajanja u kategoriji troškova 13, koja se odnosi na integraciju i ravnopravnost spolova.

Članstvo u više tijela znači i da većina članica Referentne skupine imaju priliku dati doprinos donošenju zakona u oblasti ravnopravnosti spolova, te sudjelovati u odlučivanju o izdvajanjima iz državnog proračuna za aktivnosti na polju ostvarenja ravnopravnosti spolova.

Referentna skupina također intenzivno surađuje s međunarodnim partnerima, uključujući tu i Povjerenstvo za prava žena i ravnopravnost spolova pri Europskom parlamentu i Europski institut za ravnopravnost spolova, sa sjedištem u Vilnius u Litvi.

Referentna skupina, također, prima posjete iz inozemstva, uključujući zastupnike, državne službenike i novinare. Primjerice, u travnju 2012. godine, članovi su se skupine sastali sa zastupnicima i državnim službenicima iz Indonezije, a u svibnju 2012. godine, skupina se sastala s novinarima iz regije Bliskog istoka i Sjeverne Afrike. U proteklim godinama, među ostalima, Skupština je ugostila zastupnice iz Skupštine Kosova i iz Vijetnama.

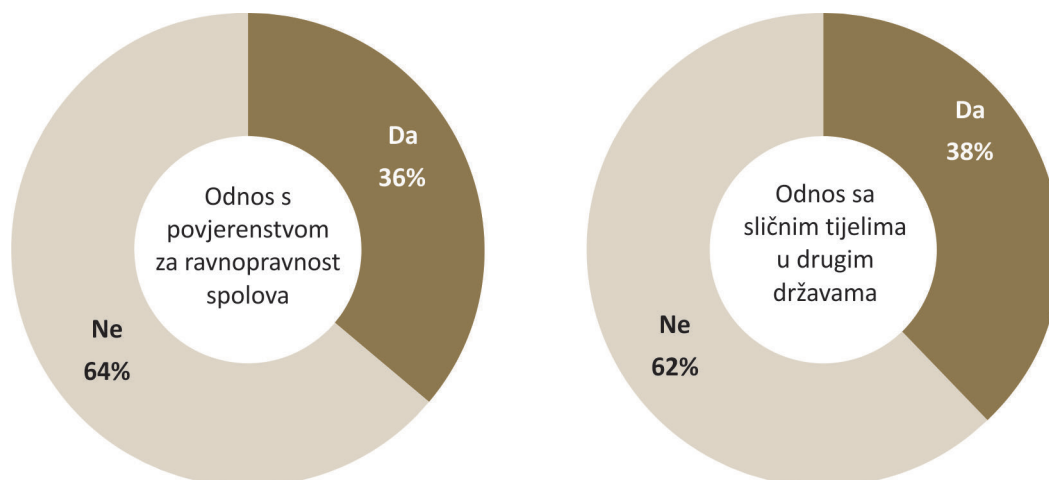
Kao što je naglašeno u gore navedenoj studiji slučaja iz Švedske, četiri članice Referentne skupine predsjedatelja Parlamenta također su članice Stalnoga povjerenstva za pitanja tržišta rada, koje ima zadatak inicirati donošenje zakona o ravnopravnosti spolova i drugim pitanjima. To znači da ono što Referentna skupina ne može uraditi, neko srodno tijelo može. Štoviše, taj odnos je koordiniran sukladno Akcijskom planu za ravnopravnost spolova koji se revidira sa svakim novim sazivom parlamenta. U Akcijskom se planu konstatira da Kolegij Riksdaga treba izraditi plan za ravnopravnost spolova za svaki mandat i da će biti uspostavljeno tajništvo za ravnopravnost spolova. U Akcijskom su planu naznačene aktivnosti za svaku godinu rada parlamenta, konstatira se tko je odgovoran za provedbu aktivnosti i opisuju se načini na koje će se vršiti monitoring i ocjena Akcijskoga plana. Glavni je tajnik parlamenta odgovoran za Plan, a provedbu vrši osoblje parlamenta s iskustvom u oblasti ravnopravnosti spolova. Izrada strateških dokumenata politike djelovanja, kao i institucionalizacija odnosa s ključnim organima Švedskog parlamenta zaduženim za ravnopravnost spolova, sasvim jasno pojačava utjecaj tog tijela na proces uključivanja žena u rad Parlamenta.

Dakle, ostaju pitanja kako ova tijela mogu na najbolji način međusobno surađivati, kako razmjenjivati informacije i kako raspoređivati zadatke u svezi s uključivanjem žena u rad parlamenta.

Ozvaničenje odnosa s parlamentom

Polovica parlamentarnih struktura žena uključenih u ovu studiju, nisu institucionalizirala odnos s parlamentarnim povjerenstvom za ravnopravnost spolova (u onim državama u kojima takva povjerenstva postoje). Institucionaliziran odnos može biti u obliku redovitih sastanaka između ta dva tijela ili u obliku plana rada u oblastima u kojima je dogovorena suradnja. Gore opisana švedska Referentna skupina predstavlja primjer parlamentarne strukture žena koja je institucionalizirala odnose s parlamentarnim povjerenstvima, u ovom slučaju sa Stalnim povjerenstvom za pitanja tržišta rada, i konstatirala da je taj službeni odnos poboljšao utjecaj i rezultat rada Referentne skupine. Institucionalizirani odnosi između parlamentarnih struktura, koje okupljaju žene, i nadležnih parlamentarnih povjerenstava također su konstatirani u slučaju Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije i nedavno uspostavljenog parlamentarnog radnog tijela koje okuplja žene u Bosni i Hercegovini (vidjeti dolje Studiju slučaja br. 10).

Slika 6.1 Odnos parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene s povjerenstvima za ravnopravnost spolova i sličnim strukturama u drugim državama

U smislu odnosa tih tijela sa sličnim tijelima u drugim državama, rezultati sugeriraju da je regionalna suradnja dobro funkcionirala na Zapadnom Balkanu i u nekim državama na južnom Kavkazu (primjerice, u Gruziji). U tim regijama postoji osjećaj da parlamenti mogu mnogo toga ponuditi jedni drugima na osnovu zajedničke društvene i političke kulture i razine parlamentarnog razvoja. Ti parlamenti su, također, zainteresirani da zadrže vezu s Europskim parlamentom.

Drugi je oblik međunarodne suradnje evidentan između parlamenata sa dužom tradicijom, kao, primjerice, finskog i austrijskog, s onima u kojima je parlamentarna demokracija u fazi razvoja. Finska mreža je, putem uspostave odnosa s međunarodnim organizacijama, bila u mogućnosti podijeliti neka svoja iskustva s drugim parlamentima država članica OEES-a. Isto tako, parlamenti su dobili podršku drugih zakonodavnih tijela, putem aktivnosti, kao što su studijska putovanja i razmjena iskustava među parlamentarkama, što je omogućilo razmjenu dobrih primjera iz prakse i naučenih lekcija.

Mogući trend koji se pojavljuje sve više, uspostava je radnih parlamentarnih tijela, koja okupljaju žene na lokalnoj ili općinskoj razini, koja su na neki način povezana s državnim tijelima. Na Zapadnom Balkanu postoje inicijative da se razviju odnosi između centralne i općinske razine. U tom smislu, kao što je ilustrirano u Studiji slučaja br. 3, Klub zastupnica Skupštine Kosova predstavlja uspješan primjer suradnje između nacionalne razine i lokalne razine, na kojoj su uspostavljeni lokalni klubovi zastupnica. Putem organiziranja konferencija, okruglih stolova i drugih aktivnosti, članice nacionalnog kluba zastupnica i članice lokalnih klubova zastupnica mogu razmjenjivati svoja gledišta o pitanjima od zajedničkog interesa, a također i međusobno se informirati o konkretnim događajima i pitanjima koja se javljaju na lokalnoj ili nacionalnoj razini.

Nedavno je, u ožujku 2013. godine, uspostavljeno parlamentarno radno tijelo koje okuplja žene na entitetskoj razini u Bosni i Hercegovini (u Federaciji Bosne i Hercegovine), dok parlamentarno radno tijelo koja okuplja žene na državnoj razini još ne postoji (vidi dolje Studiju slučaja br. 10).

Studija slučaja 10: Klub parlamentarki na entitetskoj razini u Bosni i Hercegovini

U ožujku 2013. godine zastupnice u entitetskom Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) uspostavile su parlamentarno radno tijelo, koje okuplja žene, pod nazivom Klub parlamentarki. Nasuprot drugim primjerima predstavljenim u ovoj studiji, Klub je uspostavljen na entitetskoj, a ne na državnoj razini, što oslikava specifičan sustav vladavine u Bosni i Hercegovini.⁵¹ Prva je struktura takve vrste uspostavljena u državi, i ta inicijativa okuplja zastupnice različitih stranaka i uživa jaku podršku međunarodne zajednice, naročito Internacionalnog republikanskog instituta (IRI) i Veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država. Klub parlamentarki okuplja 21 zastupnicu, koje sada imaju mandat u Zastupničkom domu Parlamenta FBiH.

Klub je parlamentarki službeno predstavljen javnosti 4. ožujka 2013. godine, tijekom okupljanja, koje je zajednički organizirano s različitim međunarodnim organizacijama, uključujući Misiju OEES-a u Bosni i Hercegovini i Agenciju za međunarodni razvoj Sjedinjenih Američkih Država (USAID). Više od 200 zastupnika, političara i predstavnika međunarodnih organizacija i građanskoga društva nazočilo je tom događaju, uključujući veleposlanika Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini. Klub je glasovanjem na plenarnoj sjednici Parlamenta FBiH, održanoj krajem travnja 2013. godine, priznat kao službeno radno parlamentarno tijelo. Međutim, kao što je slučaj i s drugim tijelima predstavljenim u ovoj studiji, Klub trenutačno ne prima nikakva proračunska sredstva, ni administrativnu pomoć od parlamenta. Da bi se pozabavio ovim nedostatkom resursa, Klub ima namjeru dostaviti prijedlog za financiranje u sljedećem proračunskom ciklusu. U međuvremenu će međunarodni donatori, uključujući Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država i IRI pružati podršku tom tijelu. Pored toga, Klub će imati podršku jednog asistenta, koji će biti odgovoran za omogućavanje rada tog tijela.

Rukovodna struktura Kluba oslikava jedinstveno političko ustrojstvo Bosne i Hercegovine, uz podjelu ovlasti između tri različita konstitutivna naroda u državi. Trenutačno je predsjedateljica zastupnica najveće oporbene stranke, gospođa Hafeza Sabljaković. Pozicije dvije zamjenice predsjedateljice rezervirane su za predstavnice ostale dvije etničke skupine. Sve su pozicije zamišljene da traju u razdoblju cijelog saziva parlamenta.

Klub parlamentarki je, također, u procesu izrade nekoliko radnih dokumenata, uključujući Strateški plan i Godišnji akcijski plan. Taj proces izrade dokumenata ima podršku IRI-ja, građanskog društva i nekoliko NVO aktivnih u oblasti ravnopravnosti spolova. Glavni cilj Kluba je promocija žena kao kandidatkinja za zastupnice. Primjerice, Klub ima namjeru zastupati uvođenje mjesta rezerviranih za zastupnice, kako bi se osigurala njihova buduća zastupljenost u parlamentu. U isto vrijeme, članice Kluba su, također, odlučile da zastupaju veće sudjelovanje žena na izvršnim funkcijama, pošto postotak sudjelovanja žena na tim funkcijama ostaje naročito nizak u Bosni i Hercegovini.

51 Bosna i Hercegovina sastoji se od parlamenta na državnoj razini (Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine), dva parlamenta na entitetskoj razini (Narodna skupština Republike Srpske i Parlament Federacije Bosne i Hercegovine), Skupštine Distrikta Brčko (Skupština Brčko distrikta Bosne i Hercegovine) i parlamenata koji funkcioniraju u svakom od deset kantona.

Klub, također, ima namjeru blisko surađivati s nadležnim parlamentarnim povjerenstvima, naročito Povjerenstvom za ravnopravnost spolova, Odborom za rad i socijalnu zaštitu i Odborom za povratak izbjeglih i raseljenih osoba. Svim tim povjerenstvima i odborima trenutačno predsjedaju žene, koje su također članice Kluba.

Od te suradnje se očekuje da pruži podršku procesu uvođenja izmjena i dopuna zakona, kao i da politički učinkovitije uzme u razmatranje pitanje ravnopravnosti spolova u Parlamentu i Vladi FBiH. Klub će, također, zastupati formiranje sličnih tijela u drugim parlamentarnim institucijama u državi.

Imajući u vidu nedavnu uspostavu Kluba, njene članice su u procesu prikupljanja informacija o uspješnim primjerima iz prakse drugih država regije. S tim ciljem, već su zakazani sastanci sa zastupnicama iz Srbije i Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije. Paralelno tome, seminari i događaji će i dalje biti organizirani uz pomoć međunarodne zajednice, iskorištavajući povoljnu medijsku sliku i veliki interes za Klub tijekom njegovih prvih političkih koraka.

Iskustvo Kluba parlamentarki u Bosni i Hercegovini sugerira da parlamentarno radno tijelo može biti uspostavljeno na razini ispod državne i/ili na lokalnoj razini. Iako posebno institucionalno ustrojstvo države ide u prilog pojavi decentraliziranih tijela za ravnopravnost spolova, isti pristup mogu razmotriti i druge države, naročito one u kojima politiku na državnoj razini karakterizira visoka razina političke polarizacije.

Zaključak

Studijom je utvrđeno da uspostava odnosa između pokreta žena i parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene može biti od koristi za obje strane. Ženski NVO-i i aktivistice za ravnopravnost spolova mogu pružiti članicama parlamentarnih radnih tijela, koja okupljaju žene, važne podatke, istraživanja i statističke podatke, dok parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene mogu pomoći u usmjeravanju pitanja, koja su od važnosti za građansko društvo, ka parlamentarnim procesima.

Međutim, parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene, također trebaju izgraditi odnose s glavnim akterima u parlamentu (uključujući kolegij i oporbu) i s parlamentarnim povjerenstvom nadležnim za pitanje ravnopravnosti spolova. To je važno zato što parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene rijetko imaju nadležnost za ostvarenje promjena kojima teže. Stoga se ozvaničenje odnosa parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene iz nadležnih povjerenstava ili drugih organa parlamenta, može pokazati kao uspješna strategija za uključivanje žena u rad parlamenta. Referentna skupina predsjedatelja ili predsjedateljice Parlamenta Švedske za pitanja ravnopravnosti spolova predstavlja dobar primjer skupine koja blisko surađuje s drugim tijelima za ravnopravnost spolova u Riksdagu, a posebno sa Stalnim povjerenstvom za pitanja tržišta rada.

7. Prepreke na putu ka napretku: Koji su izazovi preostali?

Bez obzira na značajna dostignuća određenog broja parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene u smislu promoviranja ravnopravnosti spolova i političkog predstavljanja žena, ostaju određeni izazovi. U ovom su poglavlju predstavljene neki od izazova, koje su u okviru ankete zapazile predstavnice parlamentarnih radnih tijela, koja okupljaju žene. Oni uključuju nedostatak resursa, uvriježene stereotipe o ulozi žena u društvu i utjecaj političke polarizacije.

Tabela 7.1: Izazovi za rad parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene

<i>Nedostatak resursa (n=14)</i>	2.1
<i>Kulturološke norme i stereotipi o ženama u društvu (n=14)</i>	2
<i>Nedostatak podrške stranačkih lidera za međustranački rad (n=14)</i>	1.7
<i>Nedostatak solidarnosti među ženama (n=13)</i>	1.7
<i>Nedostatak osoblja za podršku (n=15)</i>	1.3
<i>Diskriminatorno ili seksističko radno okruženje u parlamentu (n=13)</i>	1.1
<i>Nedostatak pouzdanih informacija/istraživanja o ravnopravnosti spolova, uključujući nedostatak podataka razvrstanih prema spolu (n=14)</i>	0.8

Skala: Prema razvijenom indeksu vrednovanja, 3 predstavlja ocjenu „veoma značajan“, 2 predstavlja ocjenu „prilično značajan“, 1 predstavlja ocjenu „malo značajan“, a 0 predstavlja ocjenu „nimalo značajan“.

Najčešće navedeni izazov s kojim se suočavaju anketirana tijela, su resursi. Kao što smo već naveli (vidjeti Poglavlje 4), parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene ne dobijaju dovoljno financijskih sredstava, koja bi im omogućila da budu prisutna u javnosti ili da obavljaju istraživački rad onako kako bi to željela. Izazov koji je u svezi sa tim, mada nije rangiran jednako visoko, nedostatak je osoblja za podršku. Kao i bilo koja druga parlamentarna struktura, tim radnim tijelima je potrebno osoblje, koje će im pružiti pomoć u oblasti logistike, planiranja, administracije i kontinuiteta rada.

Nedostatak parlamentarne podrške, i financijske i logističke, može predstavljati veliku teškoću u obavljanju aktivnosti parlamentarnog radnog tijela koje okuplja žene. Takvom tijelu je potrebno da ima, u najmanju ruku, prostoriju u kojoj se njegove članice mogu sastajati, u najboljem slučaju u zgradi parlamenta, ali i vrijeme za sastanke koje se ne kosi s radom parlamenta. Zastupnica iz Skupština Savezne Države Wisconsin u svom je odgovoru navela da se sjednice Doma sustavno zakazuju u isto vrijeme, kao i sastanci zastupnica. Odgovor iz Skupštine Kosova je također ilustrativan:

Jedan od glavnih preostalih izazova za Klub zastupnica sastoji se u tome da on ne dobija dovoljno financijskih sredstava od Skupštine Kosova kako bi bio održiv. To znači da podrška Klubu, uglavnom, dolazi od međunarodnih organizacija, kao što su OESS, UNDP i NDI. [Ta financijska sredstva su] važna za provedbu aktivnosti Kluba.

U tim slučajevima, strukture za pružanje podrške zastupnicama mogu razmotriti i druge tipove podrške: primjerice, da traže nematerijalnu podršku od parlamenta u obliku sale za sastanke, prikaz informacija o aktivnostima te strukture na internet stranici parlamenta, uključujući prikaz aktivnosti tog tijela u materijalima koji služe parlamentu da ostvari kontakt s javnošću ili dodjeljivanje dijela parlamentarnog proračuna za nabavku istraživačkih materijala i alata u svezi s pitanjima ravnopravnosti spolova, koji mogu biti lako dostupni članovima tog tijela i drugim zastupnicima.

Vrlo mali broj struktura za pružanje podrške zastupnicama izvijestio je o postojanju tajništva za ravnopravnost spolova, kao što je onaj koji pruža podršku Referentnoj skupini predsjednika Parlamenta Švedske za pitanja ravnopravnosti spolova. Iako anketirane osobe nisu smatrale da je nedostatak pouzdanih informacija ili istraživanja od naročitog značaja, ako osoblje i resursi nisu dodijeljeni skupini, oni neće biti sposobni da raščlane podatke razvrstane prema spolu ili druga istraživanja, koja im budu na raspolaganju, zbog vremenskog ograničenja i velikog obujma posla.

Drugi izazov ogleda se u suočavanju sa stereotipima o ulozi, odgovornostima i sposobnosti žena. Mnogim je zastupnicama teško da se bore sa kulturološkim stereotipima, koji ih opisuju kao manje učinkovite i manje legitimne u toj ulozi, od muškaraca. Taj je otpor naveden u odgovorima iz Albanije i Ukrajine:

Postoje snažni kulturološki stereotipi o ženama, čak i među zastupnicima i unutar parlamenta. Političke stranke, čak i kada su deklarativno za sudjelovanje žena, opiru se izmjenama i dopunama izbornog zakona kojim bi se zahtijevalo da jedna trećina kandidata budu drugog spola (Albanija).

Žene su nedovoljno zastupljene u tijelima odlučivanja u strankama i na izabranim funkcijama u Ukrajini. Neravnopravnost spolova ostaje značajna karakteristika ukrajinske politike. Ovo se dešava bez obzira na određeni broj usvojenih zakona, ratificiranih međunarodnih pravnih instrumenata, stotina okruglih stolova i radionica. Potreban je rad u zajednici kako bi se prevazišli

postojeći patrijarhalni stereotipi. Političke stranke trebaju biti odgovorne za podizanje svijesti o pitanjima ravnopravnosti spolova u biračkom tijelu putem obuka, okruglih stolova, javnih rasprava. Izuzetno je važno pokazati da su žene jednake sa muškarcima, da one mogu predstavljati birače i da obavljaju liderske funkcije (Ukrajina).

Politička polarizacija predstavlja treći izazov. I zaista, politička polarizacija, koja često rezultira mnogo striktnijom stranačkom disciplinom, može imati negativan ujecaj na suradnju međustranačkih tijela, ili da ih spriječi da uopće budu uspostavljena. To se događa zato što su žene, na prvom mjestu, članice svojih političkih stranaka od kojih, na kraju krajeva, ovisi njihova buduća politička karijera. To je slučaj tamo gdje je izborna politika dio žestoke borbe stranaka, koje se žele razlikovati od drugih stranaka po pitanju politike djelovanja i koje ne pridaju vrijednost kompromisu i konsenzusu. Žene, kao i muškarci, mogu da se ne slažu u svezi s političkom ideologijom i mogu odlučiti dati prioritet drugim političkim pitanjima, a ne pitanju ravnopravnosti spolova.

Tamo gdje je stupanj političke polarizacije visok, a političke stranke zahtijevaju od svojih članova da glasuju sukladno pripadnošću stranki i u suprotnom prijete tim članovima isključenjem iz stranke, mala je mogućnost za žene (i muškarce) da surađuju na pitanjima ravnopravnosti spolova. Štoviše, u onom obujmu u kome to političke stranke ne dozvoljavaju, žene neće biti u mogućnosti da pokažu 'solidarnost' po pitanju ravnopravnosti spolova. Međutim, kao što je utvrđeno ranije (vidjeti Poglavlje 5) i kao što je jasno iz dolje navedenih odgovora, lojalnost stranki ima prednost nad suradnjom po nekim pitanjima više nego po nekim drugim.

Jedan od glavnih izazova je to što snažne stranačke strukture i snažna podjela između vlasti i oporbe ponekad otežava međustranačku suradnju. U svezi s nekim pitanjima jednakosti može se lako doći do konsenzusa, a u svezi s drugim ne može (Finska).

Klub zastupnica uspostavljen u četvrtom sazivu Parlamenta Armenije bio je veoma pasivan. Po mom mišljenju, to je bilo zbog snažne političke prirode i stranačke pripadnosti zastupnica. Rješenje je u tome da se nađu oblasti od zajedničkog interesa (pitanja društva, ravnopravnosti spolova, obitelji, obrazovanja i službe u oružanim snagama) i da se počne s aktivnim sudjelovanjem u tim oblastima (Armenija).

Iskustvo Albanije s parlamentarnim strukturama koje okupljaju žene, također naglašava ulogu koju politička polarizacija i visoka razina stranačke discipline, koja iz nje proistječe, mogu igrati u sprečavanju međustranačke suradnje. Kao što je opisano u Studiji slučaja br. 1, u veoma konkurentnom političkom okruženju, žene u Albanskom parlamentu nisu bile u mogućnosti ponovno uspostaviti Klub zastupnica. U sličnim uvjetima, razina formalnosti strukture, kao i način njenog organiziranja, dobija poseban značaj. Zapravo, parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene uspjela su tamo gdje su mogla osmisliti strukturu, koja olakšava izazov, koji predstavljaju političke stranke, tražeći od svojih članova i članica da

se pridržavaju njihove ideologije. U nekim tijelima, to se postiže aktivnošću po pitanjima koja nisu politički osjetljiva ili oko kojih stranački lideri nisu zauzeli čvrst stav. Štoviše, parlamentarna radna tijela, koja okupljaju žene, koja su sposobna razjasniti (a u nekim slučajevima i staviti na papir) jednu viziju ili strateški plan, dokazala su se kao uspješna u smanjenju negativnih učinaka ekstremne stranačke discipline.

Otpor parlamentarnim radnim tijelima, koja okupljaju žene, može doći i od zastupnika i od zastupnica, koje imaju kritički stav prema tijelima, čiji članovi trebaju biti pripadnici određenog spola. Primjerice, jedna zastupnica u skupštini jedne od saveznih država u Sjedinjenim Američkim Državama navela je sljedeće: "Bila bih veoma uvrijeđena ako bi moje muške kolege u Senatu imale klub zastupnika u kome ne bih mogla da sudjelujem. Moji saveznici su ljudi s istim stavovima o određenim pitanjima".⁵²

To je pitanje, koje parlamentarne strukture, koje okupljaju zastupnice, trebaju uzeti u razmatranje, kako bi osigurale da uspostava tijela s članstvom ograničenim na pripadnike određenog spola, ne podriva ostvarenje šireg cilja promocije ravnopravnosti spolova. U tim situacijama, moguće rješenje je da se razmotri uključivanje muškaraca, kao članova parlamentarnog radnog tijela koje okuplja žene. Kao što pokazuje primjer Ukrajine (Studija slučaja br. 4), omogućavanje da muškarci budu članovi može predstavljati jedan od načina da se odgovori na gore izraženu zabrinutost, naročito ako je to tijelo uključeno u podizanje svijesti i zastupanje ravnopravnosti spolova u društvima, u kojima su duboko ukorijenjeni stereotipi i diskriminacija, ili gdje postoji potreba da se naglasi da ravnopravnost spolova nije samo 'žensko pitanje'. Dopuštanje muškarcima da se učlane može, također, pomoći da se zaštite takve parlamentarne strukture od pritužbi za nepravdu.

Preveliki naglasak na strukturi i organizaciji parlamentarnog radnog tijela koje okuplja žene u smislu liderstva ili praktične organizacije (utvrđivanje dnevnog reda, rješavanje pitanja logistike, interna komunikacija, itd.), može predstavljati prepreku njegovoj sposobnosti da obavlja svoje funkcije, pri čemu većina dostignuća dolazi kao rezultat inicijative (i ponekad osobnog požrtvovanja) pojedinaca u parlamentu. Međutim, bez obzira na gore navedeno, nedostatak dogovora o procedurama rukovođenja unutar međustranačkih klubova pogotovo može ugušiti konkretne aktivnosti.⁵³ U takvim slučajevima, sustav podjele rukovođenja među predstavnicima različitih stranaka može ponuditi učinkovito rješenje, omogućavajući zastupnicama da se fokusiraju na ciljeve i aktivnosti.

Još jedan izazov sa kojim su se suočile, tiče se obujma posla i političkih prioriteta parlamentaraca. Obujam posla zastupnica je često zahtjevan i ostavlja manje vremena koje mogu posvetiti nečemu što se može smatrati 'dodatnim aktivnostima'. "Zastupnice su često veoma zauzete, a posvećivanje vremena koordinaciji putem kluba zastupnica može biti luksuz koji one smatraju da ne mogu sebi

⁵² Vidjeti Kanthak i Krause, op.cit.

⁵³ Agora i iKNOW Politics, 2011, "Women's Caucuses" [Klubovi zastupnica], Sažetak elektronskog foruma za diskusiju, 9–20. svibanj 2011. godine.

priuštitu”.⁵⁴ Pomoć koju nude međunarodne organizacije, ženski pokreti i NVO-i, mogu predstavljati učinkovito sredstvo kojim će se smanjiti razina opterećenja zastupnica u svezi sa zastupanjem stava o ravnopravnosti spolova ili reformom politike djelovanja, tako da sav teret ne padne samo na njihova pleća.

Na kraju, ponovna uspostava parlamentarnih struktura, koje okupljaju žene, nakon što se završi rad jednog saziva parlamenta, može također predstavljati značajan izazov. To je u bliskoj vezi s prirodom takvih struktura, koje su često fleksibilne i nisu službeno priznate od strane parlamenta, ostavljajući odgovornost za ponovnu uspostavu tog tijela na njegovim članicama. Međutim, što je još važnije, parlamentarni izbori mogu rezultirati time da zastupnice iz prethodnog mandata, koje su članice parlamentarnog radnog tijela, koje okuplja žene, ne budu ponovno izabrane u parlament, što je djelomično bio slučaj u Danskoj. Nove žene mogu preuzeti parlamentarne mandate, ali one možda neće nužno željeti da se pridruže ili da ponovno uspostave to tijelo. S druge strane, kao što se može vidjeti iz dolje navedene studije slučaja iz Litve, zastupnice koje preuzmu vlast u parlamentu možda neće imati vremena posvetiti se parlamentarnom radnom tijelu, koje okuplja žene, ili mogu smatrati da takvo tijelo, koje zastupa političko napredovanje žena, možda više nije potrebno. Parlamentarne strukture žena koje vode računa o svojim dostignućima i koje bilježe praktična razmišljanja u svezi sa funkcioniranjem tog tijela mogu stvoriti zaostavštinu, koja može poslužiti tome da ubijedi nove zastupnice da obnove to tijelo, ili da na minimum svedu ometanje aktivnosti tog tijela između dva saziva parlamenta.

Studija slučaja br. 11: Skupina za parlamentarnu suradnju zastupnica u Litvi

Iako je parlamentarna skupina koja okuplja žene djelovala u Litvi između 2002. godine i 2010. godine, pokazalo se da je teško ponovno uspostaviti tu skupinu u sljedećim sazivima parlamenta.

Dvanaest žena izabranih u 8. saziv parlamenta u listopadu 2002. godine formiralo je parlamentarnu skupinu koja okuplja žene. Iako je u parlament, koji broji 100 izabranih osoba izabrano 17 žena, neke su imenovane za ministrice, te nisu mogle nastaviti obavljati svoj parlamentarni mandat. Preostalih 12 žena predstavljalo je sve političke stranke u parlamentu, uz izuzetak jedne stranke, koja nije imala nijednu zastupnicu.

Glavni cilj parlamentarne skupine, koja okuplja žene, bio je da omogući suradnju sa zastupnicama iz drugih država, uključujući sudjelovanje svojih članica u međunarodnim forumima žena. Drugi su ciljevi uključivali poboljšanje dijaloga s NVO-ima, kao i promociju pitanja ravnopravnosti spolova u javnosti.

Tijekom 8. saziva parlamenta, ta skupina žena imala je status ‘parlamentarne skupine prijateljstva’. Nema službenih zapisa mnogih njenih aktivnosti, osim jednog pisma upućenog diplomatskim predstavništvima različitih država akreditiranih u

⁵⁴ Vidjeti Kanthak i Krause, op.cit.

Litvi, u kojem ih informiraju o formiranju skupine. Iako je ta skupina službeno izabrala predsjedateljicu i njenu zamjenicu, čini se da je nedostajalo liderstva u uspostavi prioriteta rada, kao i u ostvarenju onoga što joj je bila svrha. Skupina nije imala bilo kakve zakonodavne ovlasti, a nema ni zapisa o njenoj suradnji s Potpovjerenstvom za ravnopravnost spolova Povjerenstva za društvena pitanja i ljudska prava.

Nakon izbora 9. saziva parlamenta (2006–2010. godine), parlamentarna skupina koja okuplja žene ponovno je uspostavljena i imala je više članica: 20 od ukupno 21 zastupnice postale su njene članice. Skupina je izabrala novo rukovodstvo koje je unijelo novu energiju u rad tog tijela. Predsjedateljica skupine je dobrovoljno obavljala tu funkciju, bez ikakve nadoknade. Članice su nastavile oslikavati sastav parlamenta, uz izuzetak jedne stranke, koja nije imala nijednu zastupnicu.

Tijekom tog razdoblja, skupina je ostvarila blisku suradnju s organizacijom za prava žena *Ožujak* koja je promovirala usvajanje Zakona o ravnopravnosti spolova. O tom zakonu je raspravljano u cijelom tijeku saziva parlamenta (2006.–2010. godine), iako je na kraju u prvi plan izbio prioritet uključivanja ravnopravnosti spolova u sve javne politike i važeće zakone. Skupina je, također, bila aktivno angažirana u suradnji s malim poduzetnicama iz ruralnih sredina i promovirala inicijative, koje su bile usmjerene ka pružanju podrške samozapošljavanju i cjeloživotnom učenju. Pored toga, skupina se fokusirala na zdravlje žena, s posebnim naglaskom na reproduktivno zdravlje žena. Članice su bile aktivno angažirane u diskusijama sa socijalnim partnerima i NVO-ima, s ciljem stavljanja pitanja od važnosti za građansko društvo na dnevni red parlamenta. U gore navedenim oblastima, skupina je uspjela podići svijest i postići, u nekim slučajevima, pozitivne zakonodavne i proračunske promjene.

Među ostalim aktivnostima skupine bila je uspostava foruma, koji okuplja članice skupine i poduzetnice, koje su predstavile konkretne prijedloge nadležnim ministarstvima o tome kako promovirati žensko poduzetništvo putem omogućavanja pristupa grantovima i drugim oblicima financiranja.

U 2010. godini, 22 žene su izabrane u 10. saziv parlamenta, ali s obzirom na to da su sljedeći izbori raspisani za manje od godinu dana, skupina nije bila u mogućnosti nastaviti sa svojim radom. Sljedeći, 11. saziv parlamenta, izabran je 2011. godine i uključivao je 23 žene. Međutim, zaključno s krajem 2012. godine, parlamentarna skupina, koja okuplja žene, još nije bila u mogućnosti obnoviti svoj rad.

Dva glavna faktora su utjecala na to. Prvo, mali je broj zastupnica, koje su ponovno izabrane nakon 9. saziva parlamenta, pošto su mnoge od sadašnjih zastupnica izabrane u parlament po prvi put. Drugo, bez obzira na njihov relativno mali broj (23 od 100 osoba izabranih u Parlament), žene su dobro zastupljene na vodećim pozicijama u parlamentu: obnašaju dužnost predsjednice i zamjenice predsjednice parlamenta. Od devet zakonodavnih povjerenstava, četiri imaju žene za predsjedateljice, dok dvjema od šest nadzornih povjerenstava predsjedaju žene. Žena je zamjenica predsjednika drugog po veličini kluba zastupnika, a tri žene su zamjenice predsjedatelja povjerenstava. Dakle, od 23 zastupnice u

sadašnjem sazivu parlamenta, 11 žena, ili skoro polovica, zauzimaju vodeće pozicije u kolegiju, povjerenstvima ili klubovima zastupnika.

Čak i kada se parlamentarno radno tijelo, koje okuplja žene pokazalo uspješnim i postiglo željene ciljeve, može biti teško obnoviti njegov rad u budućim sazivima parlamenta. Kao što pokazuje gore navedena studija slučaja iz Litve, pokazalo se preteškim ponovno uspostaviti parlamentarno radno tijelo, koje okuplja žene u slučaju kada prvobitne članice nisu ponovno bile izabrane, a kada je ionako mali broj izabranih žena bivao naknadno imenovan na rukovodne pozicije u parlamentu ili na političke funkcije.

U tom slučaju, može biti korisno potanuti članice parlamentarnih radnih tijela, koja okupljaju žene, da redovito pišu sveobuhvatna izvješća o svojim aktivnostima, naučenim lekcijama i izazovima s kojima su se susrele. To bi se moglo učiniti krajem svake godine, kao mehanizam ocjene postignutog napretka i dostignuća. Dokumentirani dokaz utjecaja parlamentarnih radnih tijela, koja okupljaju žene, može predstavljati poticaj da se obnove takva tijela, čak i kada mnoge zastupnice ne budu ponovno izabrane, ili u najmanju ruku da predstavlja zaostavštinu dostignuća tog tijela, koja mogu biti od koristi budućim parlamentarkama.

8. Zaključci i buduće aktivnosti

Demokracija pretpostavlja jednako sudjelovanje žena i muškaraca. Pa ipak, u državama članicama OESS-a, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u političkom i javnom životu, naročito na funkcijama odlučivanja. Da bi se ispravile povijesne predrasude parlamenata u korist muškaraca, potrebno je da dođe do značajne promjene. Ta promjena ne bi samo značila uključivanje više žena u parlament, već bi i sami parlamenti više uvažavali probleme, potrebe i interese žena. Parlamenti bi postali rodno osjetljiviji.

Parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene mogu odigrati kritičnu ulogu u pomicanju tereta odgovornosti za izgradnju rodne osjetljivosti parlamenta s pleća isključivo zastupnica, na cijeli parlament, uključujući kolegij. „Infrastruktura za *urodnjavanje* javnih politika“, kao što su parlamentarna radna tijela, koja okupljaju žene, često ima za cilj da osigura da ravnopravnost spolova bude dio svih oblasti rada parlamenta.

Ova je studija istražila postojanje parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene u državama članicama OESS-a. Prvi je doprinos studije izrada tipologije parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene. Tipologija ima za cilj da sistematizira mnoštvo organizacijskih tipova koji potpadaju pod kategoriju parlamentarnog radnog tijela, koje okuplja žene. Klasificirajući svaki od tipova sukladno tome je li formalno ili neformalno strukturirano i je li fokusirano na zastupanje određene javne politike i *urodnjavanje* javnih politika u širem smislu, ili je fokusirano na parlament (s ciljem temeljitog razmatranja i ujecaja na zakone putem amandmana ili promocija pitanja ravnopravnosti spolova unutar parlamentarnih aktivnosti), studija je identificirala najzastupljenije tipove parlamentarnih radnih tijela u državama članicama OESS-a. Parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene, koja su fokusirana na parlament, kao što su međustranački klubovi zastupnica i dobrovoljne mreže ili udruge, predstavljaju najčešće oblike.

Potom su razmatrani organizacija, aktivnosti i odnosi između tih tijela. Studijom je utvrđeno da su parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene u državama članicama OESS-a uglavnom 'neformalna' po svojoj prirodi (tj. nisu službeno

registrirana radna tijela parlamenta), ali imaju formalne operativne mehanizme (dnevni red, poslovnik, stalna rukovodna struktura). Mehanizmi podjele vlasti (tj., podjela rukovođenja između političkih stranaka, bilo putem zajedničkih članova odbora, ili putem rotacije predsjedanja) mogu biti od pomoći u prevazilaženju stranačkih tenzija. Muškarci su sudjelovali konstruktivno u nekim parlamentarnim radnim tijelima koja okupljaju žene.

Većina parlamentarnih radnih tijela, koja okupljaju žene, formirana su uz postojanje zajedničke namjere da utječu na javne politike i zakone iz rodne perspektive. Međutim, zanimljivo je da ta tijela često nemaju parlamentarne ovlasti, koje bi im omogućile da podnose inicijative za donošenje zakona ili amandmana. Kako bi to postigla, moraju izgraditi odnose s donositeljima odluka u parlamentu i s infrastrukturom za rodnu ravnopravnost (primjerice, stalnom povjerenstvu za ravnopravnost spolova ili s relevantnim mrežama), a funkcioniranje tih odnosa predstavlja mjeru ukupne učinkovitosti tog tijela.

Drugi znak uspjeha je odnos koji parlamentarno radno tijelo, koje okuplja žene, ima sa širim pokretom žena, građanskim društvom i stručnjacima za ravnopravnost spolova koji djeluju izvan parlamenta. Ti odnosi pružaju parlamentarnom radnom tijelu, koje okuplja žene, neophodne informacije i znanje koje im služi u postizanju napretka.

Okvir od osam koraka za uspostavu radnih tijela parlamentarki

Kao što je naglašeno u ovoj studiji, isti oblik uspostave parlamentarnog radnog tijela, koje okuplja žene, ne odgovara svima. U državama članicama OESS-a postoje različiti tipovi tijela koje okupljaju zastupnice. Ona se uveliko razlikuju po svojim aktivnostima, mandatima, članstvu, resursima i stupnju službenoga djelovanja. Štoviše, takva tijela imaju tendenciju da se adaptiraju na (i da oslikavaju) političku dinamiku karakterističnu za njihove parlamentarne skupštine i državni kontekst, često postižući politički uspjeh bez obzira na značajne izazove, zbog neumornog rada svojih članica.

Studija je identificirala mnoštvo pozitivnih primjera iz prakse kojima se pruža podrška uspostavi parlamentarnih struktura žena i kojima se pomaže da se izbjegnu potencijalni izazovi i prepreke koje su ovdje predstavljene. Priznajući činjenicu da je kontekst svake države jedinstven, u ovoj studiji razvijen akcijski okvir od osam koraka, koje trebaju poduzeti parlamenti i zastupnice zainteresirane je za uspostavu ili revitalizaciju parlamentarnih struktura žena. Važno je napomenuti da, iako su strategije prezentirane određenim redom, zastupnice koje su zainteresirane za uspostavu takvih tijela, mogu odabrati one strategije koje najviše odgovaraju njihovom političkom kontekstu.

1. Uspostaviti široke konzultacije. Prvi korak se sastoji od iniciranja konzultacija među zastupnicama, sa ciljem što veće inkluzivnosti. U početku neformalne, te konzultacije trebaju poslužiti tome da identificiraju postojanje *zajedničkog interesa* za uspostavu parlamentarne strukture koja okuplja žene.

Iskorištavajući *povoljno vremensko razdoblje*, kada se parlamenti formiraju nakon izbora, zastupnice trebaju pokušati izgraditi *međustranačku podršku* za svoju inicijativu, uključujući predstavnice svih političkih stranaka u diskusije. Kada zastupnice preuzmu zajedničku obvezu da uspostave takvu strukturu, trebaju se održati *službene konzultacije*, koje mogu, ako to bude primjereno, također uključivati kolegij, druga radna tijela parlamenta zadužena za ravnopravnost spolova, ženske pokrete, zainteresirane NVO-e, međunarodne organizacije i/ili rukovodstva političkih stranaka.

- 2. Naznačiti zajedničke ciljeve.** Jednom kada se identificira zajednički interes za uspostavu takvog radnog tijela, parlamentarke trebaju utvrditi zajedničke ciljeve koji mogu, s jedne strane, ujediniti ih u njihovoj međustranačkoj aktivnosti i, s druge strane, pomoći im u sagledavanju strateškog pravca. Pogotovo u politički izazovnim okruženjima, članice mogu odabrati *nekontroverzna pitanja javne politike* (primjerice, promociju ravnopravnosti spolova, napredovanje zastupnica u karijeri, pružanje boljih usluga ženama u društvu) kao sredstva izgradnje međustranačke suradnje, a također i da bi izgradile podršku vanjskih tijela, kao što je kolegij. Možda će htjeti izbjeći pitanja u kojima stranke zastupaju snažan politički ili ideološki stav tijekom prvih koraka u izgradnji međustranačke suradnje. Izrada će *Strateškog plana* također pružiti zastupnicama čvrst temelj za nastavak aktivnosti.

Ako je sam parlament izradio politiku ravnopravnosti spolova, to tijelo treba uzeti taj dokument u obzir i identificirati načine na koje aktivnosti tijela mogu doprinijeti politici ravnopravnosti spolova parlamenta.

- 3. Identificirati resurse.** Osiguravanje financijskih resursa, kao i administrativne i logističke podrške, predstavlja jedan od glavnih izazova za parlamentarna tijela koja okupljaju žene. Iz tog razloga, važno je da parlamentarke identificiraju glavne izvore podrške, koji bi u najboljem slučaju trebali biti srednjoročno održivi. Istodobno, parlamentarke trebaju identificirati nematerijalne ili druge tipove resursa, koje im parlamenti mogu pružiti, kao što je administrativna pomoć, sale za sastanke ili pristup sredstvima za komunikaciju s javnošću. Isto tako, članice parlamentarnog tijela koje okuplja žene mogu razmotriti mogućnost komunikacije s međunarodnim organizacijama, kao i s NVO-ima, kako bi osigurale financijsku i nematerijalnu podršku.
- 4. Definirati strukturu.** Jednom kad se naznače ciljevi, a zastupnice potvrde svoju opredijeljenost za uspostavu parlamentarne strukture žena, četvrti korak uključuje odlučivanje o najboljoj organizacijskoj strukturi, koja odgovara ciljevima i svrsi tog tijela. Taj korak može biti politički osjetljiv (primjerice, naročito kada se bude odlučivalo o pitanjima rukovođenja) i treba se njime pozabaviti sukladno tome, kako bi se izbjegao krah ili prekid suradnje u ovoj fazi procesa. Kao što su pokazale mnoge studije slučajeva prezentirane u ovom dokumentu, rukovođenje može biti uređeno na različite načine i ono treba imati za cilj poboljšanje međustranačkog povjerenja. Isto tako, o *članstvu* u tom tijelu može se odlučivati sukladno različitim formulama, ali ono treba oslikavati krajnje ciljeve, koje to tijelo želi postići. Tijelo treba, također, uzeti

u razmatranje *institucionalne uvjete* za registraciju, ozvaničenje ili djelovanje takve strukture. Ti uvjeti se razlikuju od parlamenta do parlamenta. Kako bi pronašle najučinkovitiji način strukturiranja parlamentarnog tijela koje okuplja žene i izbjegle zastoj, bilo bi preporučljivo *učiti iz uspješnih iskustava* drugih država članica OESS-a. Sudjelovanje na međunarodnim ili regionalnim konferencijama o tom pitanju, kao i studijska putovanja u druge države u kojima su parlamentarne strukture, koje okupljaju žene, aktivne već nekoliko godina, moglo bi predstaviti zastupnicama širok spektar opcija i sugestija o tome kako učinkovito definirati strukturu tijela i izraditi sveobuhvatan *Poslovník*.

5. Dogovoriti se o aktivnostima. Nakon postizanja dogovora o zajedničkim ciljevima i strukturi tijela, sljedeći korak zahtijeva identifikaciju aktivnosti kojima se to tijelo želi baviti. Sukladno dogovorenim ciljevima, zastupnice bi se mogle fokusirati na aktivnosti koje relativno brzo donose *rezultate koji se politički mogu iskoristiti za promociju*, tako da se pokaže i unutar i izvan tog tijela što je ono sposobno postići. Te aktivnosti trebaju također biti osmišljene tako da pomognu zastupnicama da dobiju političku podršku birača, tako da korist od njihove političke aktivnosti bude opipljiva za građane. Ženski pokret, NVO-i, međunarodne organizacije, kao i zastupnice na lokalnoj razini, mogli bi sudjelovati u izradi *Godišnjeg plana rada*, dijeleći troškove i odgovornosti za aktivnosti, kad god je to moguće. Ti planovi rada mogu, također, biti podneseni političkim strankama i parlamentu, tako da kolegij i lideri stranaka mogu predvidjeti podršku tim tijelima u svojim proračunima, ili pružiti druge, nematerijalne resurse, po potrebi. Takav će inkluzivan pristup pomoći zastupnicama da razviju učinkovitije aktivnosti, a parlamentarna struktura, koja okuplja žene, postat će poznata raznim interesnim skupinama.

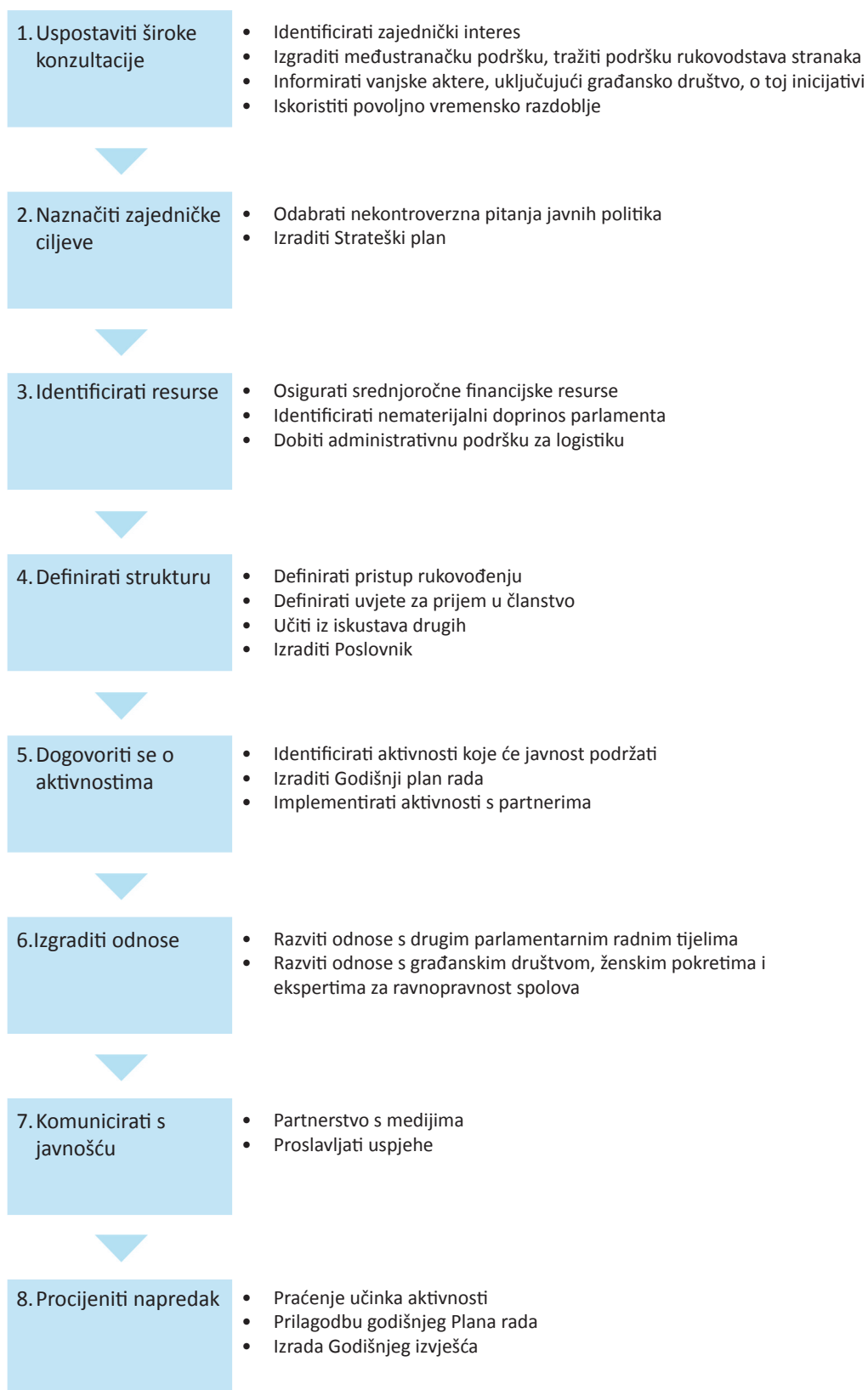
6. Izgraditi odnose. U ovoj fazi, parlamentarna struktura koja okuplja žene bi će spremna provesti aktivnosti. Kako bi to učinila na djelotvoran način, članice te strukture trebaju imati za cilj uspostavu službenih *odnosa s drugim parlamentarnim radnim tijelima*, naročito s parlamentarnim povjerenstvom za pitanja ravnopravnosti spolova, ako takvo postoji. To će omogućiti članicama da bolje zastupaju izmjene zakona i da dobiju parlamentarne ovlasti neophodne za ulaganje amandmana na zakone. Istodobno, odnose treba njegovati i sa sličnim strukturama prisutnim na lokalnoj razini, kao i sa širim pokretom žena, građanskim društvom i ekspertima za ravnopravnost spolova koji djeluju *izvan parlamenta*. Ti će odnosi, zajedno uz pomoć koju pružaju međunarodne organizacije, pružiti novouspostavljenoj parlamentarnoj strukturi, koja okuplja žene, neophodnu ekspertizu, kako bi bila u mogućnosti uspješno provesti svoje politike i aktivnosti.

7. Izraditi komunikacijsku strategiju. Imajući i vidu nedovoljnu zastupljenost parlamentarki u medijima u mnogim državama članicama OESS-a, važno je da parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene razmotre izradu djelotvorne strategije komuniciranja s javnošću. To može uključivati *partnerstva s državnim ili lokalnim TV kanalima/novinama*, kako bi se izvješćivalo o dostignućima tog tijela, čineći rad tijela vidljivim široj javnosti. Promocija rada tijela može se postići putem korištenja novih društvenih medija, kao što su Twitter, Facebook

i po mogućnosti internet stranica parlamenta. Štoviše, to tijelo treba *proslavljati svoja dostignuća*, uključujući građansko društvo u javne događaje i promotivne inicijative.

8. Procijeniti napredak i ocijeniti rezultate. Na kraju krajeva, svaka parlamentarna struktura koja okuplja žene, treba uspostaviti mehanizme *za ocjenu ujecaja svojih aktivnosti*, posebno ako je ona novouspostavljena. Koristeći usvojeni Godišnji plan rada kao mjerilo, zastupnice će imati koristi od izrade Godišnjeg izvješća, raščlanjenja napretka i nedostataka u provedbi svojih inicijativa, a iskoristit će te rezultate za učinkovitije planiranje aktivnosti sljedeće godine. Takvo će izvješće predstavljati nasljeđe, koje će moći iskoristiti buduće zastupnice.

Slika 8.1: Okvir od osam koraka za djelovanje

9. Preporuke

Ova je studija identificirala mnoge faktore koji pružaju podršku uspostavi i učinkovitom funkcioniranju parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene u državama članicama OESS-a. Isto tako, u njoj su otkriveni neki od glavnih izazova s kojima se suočavaju parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene u državama članicama OESS-a. Oni se često odnose na nedostatak resursa, nedefinirane ili nejasne odnose s parlamentom, diskriminatorne institucionalne i kulturološke vrijednosti koje daju prednost muškarcima i jaku političku polarizaciju.

Kako bismo se pozabavili tim preprekama, predlažemo sljedeće preporuke postojećim parlamentarnim radnim tijelima koja okupljaju žene u državama članicama OESS-a, parlamentarkama zainteresiranim za uspostavu takvih tijela i uopće njihovim parlamentima. Ove preporuke oslikavaju 'Akcijski okvir od osam koraka' koji je s više detalja predstavljen u Poglavlju 8.

Preporuke strukturama parlamentarki

- 1. Uspostaviti konsenzus o pitanjima i prioritetima i proslavljati dostignuća.** Jasno je da su parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene imala neke uspjehe u ostvarivanju ujecaja na politike djelovanja i zakone u svezi s konkretnim pitanjima, uključujući jednakost spolova i izborni zakon. Ograničene i dobro artikulirane aktivnosti mogu biti učinkovitije nego pokušaji da se pozabave širokim spektrom pitanja. Štoviše, bez obzira na konkretno pitanje, važno je proslavljati dostignuća i održavati *kurs* promjena.
- 2. Izgraditi i održati snažne odnose.** Parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene trebaju izgraditi snažne veze sa zastupnicima, građanskim društvom, NVO-ima, koji rade na pitanjima ravnopravnosti spolova i širim pokretom žena. Njihov uspjeh leži u otvorenim kanalima komunikacije sa svim akterima voljnim da budu uključeni u promicanje ravnopravnosti spolova. Kao što je naznačeno u Poglavlju 6, treba izgraditi dvije vrste odnosa. Prvo, odnose kojima se tom tijelu pružaju prijeko potrebni izvori informacija i istraživanja, uključujući odnose s građanskim društvom, stranačkim organizacijama žena, državnim mehanizmima za ravnopravnost spolova i akademskom zajednicom.

Drugo, treba njegovati odnose s donositeljima odluka u parlamentu, što može omogućiti provedbu preporuka tog tijela, kao što su odnosi sa kolegijem, svim klubovima zastupnika i nadležnim parlamentarnim povjerenstvima (ne samo onim specijaliziranim za pitanja ravnopravnosti spolova).

3. Ostvariti ravnotežu između potrebe za pravilima i potrebe za pravičnošću.

Parlamenti su institucije zasnovane na procedurama. Oni se oslanjaju na poslovničke koji se jednoglasno dogovaraju kako bi se izbjegao nepotrební konflikt. Sa druge strane, nije iznenađenje da su parlamentarna radna tijela, koja okupljaju žene, razmatrana u ovoj studiji, bila također zasnovana na (neslužbenom) poslovniku, naročito u smislu izbora rukovodstva i donošenja odluka putem glasovanja.

Štoviše, s obzirom na to da razmatrana parlamentarna radna tijela imaju za cilj ostvariti međustranačku suradnju i da bi mogla biti smatrana 'izvanparlamentarnim' (pošto nisu službeni organi parlamenta), može postojati prostor za pravičniju rukovodnu strukturu. Predsjedatelj i zamjenici predsjedatelj mogli bi se na funkciji rotirati svake godine ili svakih šest mjeseci između parlamentarnih stranaka, ili se može uspostaviti sustav 'dopredsjedatelja'. Pored toga, mogli bi biti usvojeni modeli donošenja odluka uz postizanje konsenzusa.

U politički napetijem okruženju, parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene mogu razmotriti i strategije za suočavanje s političkim razlikama. Primjerice, parlamentarna su povjerenstva često sposobna izraziti stranačko neslaganje putem uključivanja 'izdvojenog mišljenja'. Ta tijela mogu poželjeti identificirati sopstvene mehanizme putem kojih će uvažiti razlike u stavovima i izaći im u susret, umjesto da se uvijek teži konsenzusu i jednoglasnosti.

4. Izraditi plan. Što je parlamentarno radno tijelo organiziranije, tim je vjerojatnije da ima neki akcijski plan. U strateškom planu, aktivnosti mogu biti opisane i planirane, naročito u smislu vremenskoga okvira i odgovornosti za njihovu provedbu. Mogu se izraditi kontrolne liste aktivnosti. Ti su strateški planovi važni, ne samo za funkcioniranje tog tijela, nego i kako bi pokazali vanjskim akterima da je izvršen monitoring i ocjenjivanje aktivnosti koje je poduzela skupina. To je od vitalne važnosti ako skupina treba tražiti financijska sredstva, bilo od parlamenta ili iz vanjskih izvora. Također, članice parlamentarnih radnih tijela koje okupljaju žene trebaju težiti tome da stvore institucionalnu memoriju svog rada, u obliku godišnjeg izvješća ili drugih sličnih dokumenata. Takvi dokumenti mogu omogućiti članicama da ocijene napredak i da proslave dostignuća.

5. Tražiti pomoć od međunarodnih organizacija. Međunarodne organizacije, uključujući OESS, u dobroj su poziciji pružiti podršku parlamentarnim radnim tijelima koja okupljaju žene. OESS može pružiti podršku putem svojih programa za podršku parlamentima, koje provode terenske operacije OESS-a, kao i putem ODIHR-a, koji služi kao 'baza znanja' o dešavanjima u radu parlamenta u regiji.

U isto vrijeme, potičemo parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene da zatraže ekspertizu koju mnoge druge međunarodne organizacije i NVO-i mogu ponuditi, uključujući, ali se ne ograničavajući, na institucije, kao što su Nacionalni demokratski institut (NDI), Internacionalni republikanski institut (IRI), Program za razvoj Ujedinjenih naroda (UNDP), Vijeće Europe, UN Women, Interparlamentarna unija (IPU), Internacionalni institut za demokraciju i pomoć u izborima (IDEA), kao i bilateralne donatorske agencije i veleposlanstva. One mogu osigurati obuku zastupnica, kao i da omoguće da stručnjaci za ravnopravnost spolova rade unutar tog tijela.

Preporuke parlamentima

- 1. Provesti proaktivne javne politike u cilju povećanja broja zastupnica i njihovog promicanja na rukovodne pozicije u parlamentu.** Zastupljenost žena u parlamentu i na rukovodnim pozicijama je pitanje zastupničke demokracije: bez žena, parlament se ne može opisati zastupničkim ili demokratskim. Odlukom Ministarskog vijeća OESS-a, br. 7/09 o suradnji žena u političkom i javnom životu, donesenom u Ateni 2009. godine, pozivaju se države članice da izrade zakonodavne mjere kojima se omogućava sudjelovanje žena u donošenju odluka u svim sferama političkog i javnog života.
- 2. Osigurati resurse parlamentarnim radnim tijelima koja okupljaju žene.** Parlamenti mogu podržati rad parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene putem pružanja adekvatnih resursa, kao što su financijski resursi, usluge podrške ili uredi i sale za sastanke. Parlament može i razmotriti mogućnost da prikazuje aktivnosti tog tijela na svojoj internet stranici, da otvori e-mail adresu tog tijela, ili da podrži aktivnosti tog tijela usmjerene ka javnosti i medijima, kako bi promovirao rad tijela u javnosti. Parlament bi mogao podržati tijelo svojim kadrovima, uključujući pripravnike ili drugo osoblje za parlamentarnu podršku. Prilikom utvrđivanja dnevnoga reda parlamentarnih aktivnosti, trebalo bi uzeti u obzir zakazane sastanke tog tijela, tako da članice ne izvršavaju istodobno razne obveze.
- 3. Njegovati jače i službene odnose s parlamentarnim radnim tijelima za ravnopravnost spolova.** Rad parlamentarnih radnih tijela koja okupljaju žene bit će i dalje marginaliziran ako ih druga radna tijela parlamenta ne budu smatrali ozbiljnim. Kako bi se izbjegla ta marginalizacija, parlamenti mogu uspostaviti jače i službenije odnose između parlamentarnog radnog tijela koje okuplja žene i kolegija (primjerice, putem redovitih javnih rasprava ili sastanaka), ili između parlamentarnog radnog tijela koje okuplja žene i specijaliziranih parlamentarnih povjerenstava (to se može učiniti definiranjem jasne podjele radnih zadataka, primjerice, u okviru Politike ravnopravnosti spolova u parlamentu ili u Poslovniku o radu).

Poslovníkom se može i dopustiti parlamentarnom radnom tijelu koje okuplja žene da bude službeno uključeno u zakonodavni proces, dajući mu ovlasti da inicira donošenje zakona, izrađuje amandmane na zakone i/ili da vrši monitoring provedbe zakona (uključujući proračun).

Odabrana literatura

Agora i iKNOW Politics, 2011, "Women's Caucuses" (Klubovi zastupnica), Sažetak elektronskog foruma za diskusiju, 9.–20. svibnja 2011. godine, dostupno na internet stranici: http://iknowpolitics.org/sites/default/files/ikp-agora_discussion_summary_caucuses_final.pdf

Ballington, J. 2008. *Equality in Politics: A Survey of Women and Men in Parliaments* (Jednakost u politici: Istraživanje o ženama i muškarcima u parlamentima), Izvješća i dokumenti, br. 54. Ženeva: Interparlamentarna unija.

Celis, K. i Childs, S. 2008. "Introduction: The Descriptive and Substantive Representation of Women: New Directions" (Uvod: Deskriptivno i suštinsko predstavljanje žena: novi pravci), časopis *Parliamentary Affairs* 61(3): 419–25.

Childs, S., Lovenduski, J. i Campbell, R. 2005. *Women at the Top: 2005 Changing Numbers, Changing Politics?* (Žene na vrhu 2005. godine: Promjena broja – promjena politike?), London: nakladnik Hansard Society.

Costa, M. P. 2009. "The Voice and Experiences of Women Parliamentarians' Caucus in Promoting Gender Equality and Women's Empowerment in the National Parliament of Timor-Leste" (Glas i iskustva klubova parlamentarki u promociji rodne ravnopravnosti i jačanja uloge žena u državnom parlamentu Istočnog Timora), Obraćanje na Drugoj međunarodnoj konferenciji „Žene za mir“, Glas za promjene: Glasovi žena u politici i donošenju odluka u postkonfliktnim društvima, Dili, 5.–6. ožujka.

Dahlerup, D. 1988. "From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics" (Od male do velike manjine: Žene u skandinavskoj politici), časopis *Skandinavian Political Studies* 11(4): 275–98.

Franceschet, S. i Piscopo, J. 2008. "Gender Quotas and Women's Substantive Representation: Lessons from Argentina" (Kvota u zastupljenosti spolova i suštinsko predstavljanje žena: Iskustva iz Argentine), časopis *Politics & Gender* 4: 393–425.

Gomez, J. i Koppell, C. 2008. "Policy Brief: Advancing Women's Caucuses in Legislatures" (Kratki prikaz politike djelovanja u svezi s jačanjem klubova zastupnica), Institut za inkluzivnu sigurnost.

Gonzalez, K. i Sample, K. 2010. *One Size Does Not Fit All: Lessons Learned from Legislative Gender Commissions and Caucuses*. (Jedna veličina ne odgovara svima: Naučene lekcije proistekle iz rada povjerenstava i klubova za ravnopravnost spolova) Lima: Međunarodni

institut za demokraciju i pomoć pri izborima (IDEA) i Nacionalni demokratski institut (NDI) za međunarodne odnose.

Grace, J. 2011. "Parliament with a Purpose: Holding the Canadian Government Accountable to Women (Parlament sa svrhom: Pozivanje kanadske vlade na odgovornost prema ženama)". Obraćanje na Drugoj europskoj konferenciji o politici i ravnopravnosti spolova, Budimpešta, 13.–15. siječnja.

Hall, N. 2009. "East Timorese Women Challenge Domestic Violence (Žene iz Istočnog Timora se suprotstavljaju nasilju u obitelji)", časopis *Australian Journal of Political Science* 44: 309.–25.

Hammond, S., Mulholland, D. i Stevens, Jr. A.G. 1985. "Informal Congressional Caucuses and Agenda Setting" (Neformalni klubovi zastupnika u Kongresu i donošenje dnevnog reda), časopis *Western Political Science Quarterly* 38(4): 583.–605.

iKNOW Politics. 2008. "Women's Caucuses and Their Impact on the Political Culture of Latin America" (Klubovi zastupnica i njihov ujecaj na političku kulturu Latenske Amerike). Dokument internet portala iKNOW Politics.

Interparlamentarna unija. 2007. *The Role of Parliamentary Committees in Mainstreaming Gender and Promoting the Status of Women, (Uloga parlamentarnih povjerenstvo u ravnopravnosti spolova i promociji statusa žena)* Izvješća i dokumenti, br. x. Ženeva: Interparlamentarna unija.

Interparlamentarna unija.. 2011. „Žene u državnim parlamentima“, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (pristup stranici ostvaren u veljači 2013.).

Interparlamentarna unija, PARLINE Baza podataka o državnim parlamentima, <http://www.ipu.org/parline/> (ožujak 2013).

Ivanova, C. 2007. "Klub zastupnica u Sbranju Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije". Dokument portala iKNOW Politics.

Kanter, R. 1977. "Neki učinci proporcija na život skupine: Asimetrične proporcije zastupljenosti spolova i reakcija na simboličnu nazočnost žena", časopis *American Journal of Sociology* 82(5): 965.–990.

Kanthak, K. i Krause, G. 2010. "Mogu li klubovi zastupnica riješiti probleme koordinacije, koji se javljaju među zastupnicama. Logika, lekcije i dokazi parlamenata saveznih država SAD-a. Obraćanje na godišnjem sastanku Američke udruge političkih znanosti, Washington.

McLoughlin, C. i Khan, S. 2009. "Istraživačko izvješće: Mješoviti klubovi zastupnika različitih stranaka". Resursni centar za pitanja uprave i društvenog razvoja.

Mahoney, A. 2011. "Politika prisustva: Studija klubova zastupnica u 50 saveznih država SAD-a, Konferencija o politici saveznih država SAD-a, Dartmouth, Hannover, New Hampshire.

Nacionalni demokratski institut. 2008. "Osnovne informacije o klubovima zastupnica". Washington: NDI.

Norris, P. i Krook, M. 2011. *Ravnopravnost spolova izabranih dužnonika: Akcijski plan u šest koraka*). OESS/ODIHR.

Olivier, L. 2005. "Klubovi zastupnica", Nacionalna konferencija parlamenata saveznih država SAD-a, Kratki prikaz važnih pitanja današnjice 13(29).

Ured osebno savjetnika za pitanja ravnopravnosti spolova i promicanje položaja žena (OSAGIAW). 2001. *Strategija promocije ravnopravnosti spolova*. New York: Ujedinjeni narodi. <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet1.pdf> (pristup stranici ostvaren 5 studenoga 2012.).

Palmieri, S. 2011. Parlamenti svjesni važnosti ravnopravnosti spolova: Globalni pregled najboljih primjera iz prakse Izvješća i dokumenti, br. 65. Ženeva: Interparlamentarna unija.

Reys, C. 2002. "Institucionaliziranje Inicijative za ravnopravnost spolova i razvoj, u monografiji Judd, K. (urednik) Proračunske inicijative za ravnopravnost spolova: Strategije, koncepti i iskustva – Obraćanja na konferenciji na visokoj razini „Jačanje ekonomske i financijske uprave putem donošenja proračuna, koje uzima u obzir ravnopravnost spolova), Bruxelles 16.–18. listopada 2001., str. 140.–6. New York: UNIFEM.

Sawer, M. 2006. "Kada žene podržavaju žene... Lista EMILY i suštinsko predstavljanje žena u Australiji), u monografiji Sawyer, M., Tremblay, M. i Trimble, L. (urednici) *Predstavljanje žena u parlamentu: komparativna studija*, str. 103.–19. London: nakladnik Routledge.

Sawer, M. 2012. "Što čini suštinsko predstavljanje žena mogućim u jednom westminsterskom parlamentu: Priča o lijeku RU486 u Australiji", časopis *International Political Science Review* 33(3): 319–35.

Siemienska, R. 2008. „Predstavljanje žena u Parlamentu Poljske i odrednice njihove učinkovitosti“. Varšava: Sveučilište u Varšavi.

Steele, J. 2001. "Djelotvorni sudionik u parlamentarnom procesu: Klub zastupnica Liberalne stranke 1993.–2001.), Institut za upravu: Ottawa. www.iog.ca/publications/alfhales2001.pdf

Steele, J. 2002. "Klub zastupnica Liberalne stranke", časopis *Canadian Parliamentary Review*, ljeta: 13.–19.

Tripp, A. M. 2001. „Novi politički aktivizam u Africi“, časopis *Journal of Democracy* 12(3): 141.–55.

Ujedinjeni narodi. 2007. "Women's Political Platform of Women's Organizations in Political Parties for the Parliamentary Elections 2007 (Ženska politička platforma ženskih organizacija u političkim strankama za parlamentarne izbore 2007. <http://www.unifem.org/attachments/stories/200707> (pristup stranici ostvaren 5. studenoga 2012.).

Waylen, G. 2011. "Gendered Institutional Analysis: Understanding Democratic Transitions" (Raščlamba institucija zasnovana na ravnopravnosti spolova), u monografiji Krook, M. and Mackay, F. (urednici) *Gender, Politics and Institutions: Towards a Feminist Institutionalism (Spol, politika i institucije: Ka feminističkom institucionalizmu)*, str. 147.–62. Chippenham: nakladnik Palgrave Macmillan.

Weldon, L. 2002. "Zastupnička tijela i više od toga: Institucionalni izvori predstavljanja žena u demokratskom kreiranju politika djelovanja, časopis *Journal of Politics* 64(4): 1153.–74.

Dodatak 1:
Odluka Ministarskog vijeća OESS-a, br. 7/09
o suradnji žena u političkom i javnom životu,
Atena, 2009. godine

Odluka je Ministarskog vijeća iz 2009. godine usvojena kao odgovor na kontinuiranu zabrinutost zbog nedovoljne zastupljenosti žena u državama članicama OESS-a u strukturama u kojima se donose odluke unutar zakonodavnih, izvršnih i pravosudnih tijela vlasti.

U Odluci se pozivaju države članice da učine sljedeće:

- Izrade zakonodavne mjere kojima se omogućava sudjelovanje žena u donošenju odluka u svim sferama političkog i javnog života;
- Poduzmu mjere kojima se osigurava uravnoteženo zapošljavanje, zadržavanje i promicanje žena i muškaraca u sigurnosnim službama, uključujući oružane snage;
- Promoviraju zajednički rad i roditeljske odgovornosti žena i muškaraca, kako bi se ženama pružila prilika da imaju jednake mogućnosti da učinkovito sudjeluju u političkom i javnom životu.

U Odluci se naročito pozivaju države članice da učine sljedeće:

(...)

2. Razmotre mogućnost usvajanja zakonodavnih mjera, koje bi doprinijele uravnoteženijoj suradnji žena i muškaraca u političkom i javnom životu, a naročito u donošenju odluka;
3. Potaknu sve političke aktere da promoviraju jednako sudjelovanje žena i muškaraca u političkim strankama, u cilju postizanja uravnoteženije zastupljenosti spolova na izabranim javnim funkcijama na svim razinama odlučivanja;
5. Pokrenu, po potrebi, otvoreno i aktivno sudjelovanje u procesima kojima se poboljšava sudjelovanje žena i muškaraca u svim fazama izrade zakona, programa i politika djelovanja;
6. Poduzmu neophodne korake ka uspostavi odgovarajućih djelotvornih državnih mehanizama za mjerenje jednakog sudjelovanja i predstavljanja žena;
7. Promoviraju zajednički rad i roditeljske odgovornosti žena i muškaraca, kako bi se ženama pružila prilika da imaju jednake mogućnosti učinkovito sudjelovati u političkom i javnom životu.

Dodatak 2: Popis ispitanika⁵⁵

Albanija	Diana Culi, predsjednica Neovisnog foruma za albanske žene
Andora	Jordi Puy, tajnik delegacije Andore u Parlamentarnoj skupštini OESS-a
Armenija	Elinar Vardanyan, predsjedateljica Stalnoga povjerenstva za zaštitu ljudskih prava i javne poslove Ermine Nagdalyan, zamjenica predsjednika Parlamenta
Austrija	Gisela Wurm, predsjedateljica Povjerenstva za ravnopravnost spolova
Belgija	Thibaut Cardon, Europski poslovi i interparlamentarni odnosi, Senat Belgije
Bosna i Hercegovina	Davorin Semenik, tajnik Povjerenstva za ostvarivanje ravnopravnosti spolova
Bugarska	Penka Lyubenova, savjetnica, Povjerenstvo za ljudska prava, religiju i žalbe građana
Kanada	Nancy Ruth, senatorica
Češka Republika	Karel Hlaváček, istraživač
Danska	Gro Iversen, tajnik Povjerenstva za pitanja ravnopravnosti spolova
Estonija	Laine Randjärv, prva zamjenica predsjednika Parlamenta Estonije
Finska	Gunilla Carlander, savjetnica za međunarodna pitanja
Francuska	Isabelle Labernadie, Tajništvo delegacije za prava žena i jednake mogućnosti muškaraca i žena Nacionalne skupštine
Gruzija	Rusudan Kervalishvili, zamjenica predsjedatelja Parlamenta Gruzije, predsjednica Vijeća za jednakost spolova
Njemačka	Sibylle Laurischk, predsjedateljica Povjerenstva za pitanja obitelji, starih osoba, žena i mladeži
Mađarska	Katalin Ertsey, zastupnica, Stranka zelenih

⁵⁵ A response was also received from Teuta Sahatqija, MP and Chairwoman of the Women's Caucus of the Assembly of Kosovo.

Italija	Emma Bonino, dopredsjednica Senata Italije
Kazahstan	Svetlana Ferho, zastupnica u Medžlisu (Donjem domu Parlamenta)
Kirgistan	Ainuru Altybaeva, zastupnica, zamjenica predsjednika Parlamenta Roza Aknazarova zastupnica i zamjenica predsjedatelja Povjerenstva za ekonomska pitanja, znanost, tehnologiju i ekologiju u Parlamentarnoj skupštini OESS-a
Litva	Vineta Porina, voditeljica Delegacije Litve u Parlamentarnoj skupštini OESS-a
Lihtenštajn	Marion Kindle-Kuehnis, zastupnica, članica Delegacije u Parlamentarnoj skupštini OESS-a
B.J.R. Makedonija	Liljana Popovska, predsjednica Povjerenstva za jednake mogućnosti žena i muškaraca
Moldavija	Liliana Palihovici, zamjenica predsjednika Parlamenta Republike Moldavije
Nizozemska	Arjen Westerhoff, tajnik Delegacije Nizozemske u PS OESS-a
Norveška	Hotvedt Bjørnar, „viši savjetnik, Međunarodni tajništvo
Poljska	Jolanta Cichocka, viša administrativno/projektna asistentica, OESS/ODIHR
Portugal	Elza Pais, predsjedateljica Potpovjerenstva za jednakost
Rumunjska	Anca Constantin, parlamentarna savjetnica, tajnica Delegacije Rumunjske u PS OESS-a (Senat)
Srbija	Sanja Pecelj, tajnica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost spolova
Slovačka	Anna Okruhlicova, viša savjetnica
Slovenija	Andrej Eror, Istraživački sektor, tajnik
Španjolska	Maria Del Carmen Quintanilla Barba, predsjednica Povjerenstva za jednakost
Švedska	Ingrid Tollin, tajnica Delegacije Švedske u PS OESS-a
Tadžikistan	Bibidavlat Avzalshoeva, zastupnica
Ukrajina	Olena K. Kondratyuk, zastupnica
SAD	Robert A. Hand, tajnik Delegacije SAD-a u PS OESS-a

Dodatak 3: Upitnik

Osnovne informacije

Ovaj je upitnik pripremljen za OESS-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) kao dio tekućeg projekta na temu : “Jačanje parlamentarnih struktura koje okupljaju zastupnice u državama članicama OESS-a”.

Parlamentarne strukture koje okupljaju žene prepoznate su kao važni forumi za predstavljanje interesa žena, a često i za ostvarivanje ujecaja na političke teme od značaja unutar parlamenata. Sukladno tome, u suradnji s Parlamentarnom skupštinom (PS) OESS-a i posebnom povjerenicom Parlamentarne skupštine OESS-a za pitanja ravnopravnosti spolova, OESS ODIHR ima za cilj identificirati široki spektar parlamentarnih struktura, koje postoje u državama članicama OESS-a u svezi s radom zastupnica, prikupiti dobre primjere iz prakse u svezi s uspostavom i funkcioniranjem takvih struktura i naglasiti ujecaj tih struktura na političke teme od značaja i radno okruženje unutar parlamenata. **Vaša podrška i informacije su od ključnog značaja za uspjeh ovog projekta i unaprijed vam zahvaljujemo na suradnji!**

Ciljna publika

Preporučujemo da upitnik popune parlamentarci na sljedećim funkcijama:

- Predsjedatelj, dopredsjedatelj, zamjenici predsjedatelja i/ili organizatori tijela koja okupljaju parlamentarke (tj. iz međustranačkih skupina, klubova zastupnica ili drugih organizacija žena);
- U slučaju da takva tijela ne postoje, predsjedatelj, dopredsjedatelj ili zamjenici predsjedatelja parlamentarnoga povjerenstva za ravnopravnost spolova i/ili pitanja žena;
- U slučajima za zastupanje ravnopravnosti spolova.

Cilj

Ova anketa u svezi s parlamentarnim strukturama koje okupljaju zastupnice u državama članicama OESS-a ima za cilj identificirati mandate, strukture, članstvo i aktivnosti tih parlamentarnih radnih tijela.

Naša namjera, prilikom raščlambe tih tijela, jeste da prikupimo informacije o različitim modelima, dobrim primjerima iz prakse, primjerima postignutog uspjeha, izazovima

i naučenim lekcijama u svezi s uspostavom i funkcioniranjem tih tijela. Ova će anketa predstavljati osnovu za jedno komparativno izvješće o parlamentarnim klubovima zastupnica i sličnim tijelima u državama članicama OESS-a.

Treba napomenuti da nema 'ispravnih odgovora' na bilo koje od postavljenih pitanja, niti se vrši ocjenjivanje postojećih parlamentarnih radnih tijela. Odgovori na ovaj upitnik bit će korišteni kako bi se identificirali načini za bolje pružanje podrške parlamentima, koji se suočavaju s pitanjima jednakosti spolova i zaštite interesa žena u državama članicama OESS-a.

Instrukcije

Ovaj upitnik sadrži **23 pitanja**. Procjenjujemo da će biti potrebno oko sat vremena za popunjavanje. **Postoje dva odjeljka. Molimo SVE PARLAMENTE, čak i one koji nemaju parlamentarne strukture koje okupljaju žene, da odgovore na pitanja koja se nalaze u ODJELJKU I. Parlamenti SA strukturama koje okupljaju zastupnice trebaju odgovoriti na pitanja koja se nalaze u Odjeljcima I i II.**

Zahtjevi za razjašnjenje pitanja

Molim vas da pošaljete popunjene upitnike NAJKASNIJE DO 25. LIPNJA 2012. GODINE izravno OESS ODIHR-u na e-mail adresu psw@odihhr.pl. U slučaju da anketiranim osobama budu potrebni dodatni detalji ili ako budu imali pitanja, treba se obratiti Kristin van der Leest pri OESS ODIHR-u, na e-mail adresu Kristin.Vanderleest@odihhr.pl.

Informacije o anketiranoj osobi

Država	
Popunjava:	Ime:
	Funkcija:
Kontakt e-mail:	
Datum:	

Parlamentarni kontekst

1. Je li parlament jednodomni ili dvodomni?	☐ Jednodomni ☐ Dvodomni
2. Postotak zastupnica u parlamentu:	----- %
3. Postoje li neke specijalne privremene mjere kojima se osigurava predstavljanje žena u parlamentu?	☐ Ne ☐ Da
4. Ako je odgovor „da“, jesu li to:	☐ Rezervirani mandati? ☐ Imenovanja na izvršne funkcije? ☐ Zakonom propisane stranačke kvote? ☐ Dobrovoljne stranačke kvote?

ODJELJAK I: ZA SVE PARLAMENTE

Postojanje mehanizama za uključivanje žena u rad parlamenta

1. Je li parlament usvojio dokumente politika ravnopravnosti spolova ili strateški plan za ravnopravnost spolova?	☐ Ne ☐ Da, Politiku ravnopravnosti spolova (datum usvajanja _____) ☐ Da, Strateški plan za ravnopravnost spolova (datum usvajanja _____)
2. Ima li parlament mehanizam putem koga se bavi/osigurava ravnopravnost spolova, uključivanje žena u rad parlamenta ili promovira bilo koje interese žena? (Označite sve točne odgovore)	☐ Specijalizirano parlamentarno povjerenstvo za ravnopravnost spolova ili pitanja žena ☐ Multifunkcionalno parlamentarno povjerenstvo (primjerice povjerenstvo za socijalna pitanja, ljudska prava i ravnopravnost spolova/pitanja žena) ☐ Privremeno parlamentarno povjerenstvo za ravnopravnost spolova ili pitanja žena ☐ Povjerenstvo za ravnopravnost spolova ☐ Tijelo za ravnopravnost spolova uspostavljeno unutar Tajništva/ Administracije parlamenta ☐ Istraživačko tijelo osposobljeno za raščlambu podataka iz perspektive ravnopravnosti spolova ☐ Mehanizam za prikupljanje i/ili raščlambu podataka razvrstanih prema spolu ☐ Lična inicijativa parlamentarca (primjerice suradnja sa građanskim društvom) ☐ Tijelo koje okuplja žene ☐ Drugo (navedite konkretan primjer):

Postojanje parlamentarnog radnog tijela zastupnica

3. Postoji li (ili je postojalo) tijelo u Vašem parlamentu koje okuplja žene?⁵⁶			
☐ Da, trenutno postoji jedno (ili više) <i>Navedite naziv i datum uspostavljanja</i>	☐ Da, postojalo je jedno <i>Navedite razdoblje u kojem je postojalo</i>	☐ Ne, ali postoje planovi da se uspostavi	☐ Ne postoji takvo tijelo

* Ako postoje planovi da se formira parlamentarno radno tijelo žena, molim Vas da se osvrnete na te planove prilikom odgovaranja na ostala pitanja.

⁵⁶ Pod pojmom "radno tijelo koje okuplja žene" podrazumijevamo bilo koji mehanizam uspostavljen unutar parlamenta sa širim ciljem da omogući zastupnicama da diskutiraju o pitanjima koja su od važnosti za njih. Takvi mehanizmi mogu se znatno razlikovati glede mandata, strukture, službenoga statusa, članstva i aktivnosti, a mogu uključivati muškarce, pripadnike građanskoga društva i druge.

4. Ako postoji (ili je postojalo) takvo tijelo, kako biste ga opisali? (Odaberite odgovor koji najbolje odgovara situaciji)

- Klub zastupnica
- Višestranački
- Interni stranački
- Studijska skupina koju je odobrio parlament
- Tematska skupina⁵⁷
- Stručna skupina (primjerice, biznis skupina)
- Parlamentarna skupina prijateljstva⁵⁸
- Dobrovoljna udruga, klub ili mreža⁵⁹
- Savjetodavna skupina⁶⁰
- Platforma koja uključuje građansko društvo/drugo
- Istraživačko tijelo
- Tijelo koje je dio međunarodne mreže/skupine žena
- Drugo: Molim opišite koji je to tip tijela:

5. Ako je postojalo takvo tijelo, zašto više ne funkcionira? (Označite sve točne odgovore i pružite detaljan opis po potrebi)

- Nedostatak liderstva među potencijalnim članicama
- Premalo zastupnica ili premalo zainteresiranih zastupnica
- Nedostatak podrške političke stranke
- Nedostatak resursa
- Mandat nije obnovljen
- Pronađeni drugi učinkovitiji mehanizmi (*navedite primjer*):
- Drugi razlog zašto tijelo više ne funkcionira (*navedite konkretan primjer*):

6. Sprečava li parlamentarni i/ili sustav političkih stranaka funkcioniranje parlamentarnog tijela žena? (Odaberite odgovor koji najbolje odgovara situaciji)

- Struktura političkih stranaka je premalo razvijena da bi podržala međustranačke inicijative
- Disciplina je u političkim strankama prejaka da bi podržala međustranačke inicijative
- Zastupanje pitanja ravnopravnosti spolova/pitanja žena je najučinkovitije putem parlamentarnih povjerenstava
- Zastupanje pitanja ravnopravnosti spolova/pitanja žena je najučinkovitije putem alijansi/mreža parlamentaraca, građanskog društva i predstavnika vladinog mehanizma
- Smatra se da parlamentarna tijela žena marginaliziraju žene
- Drugi razlozi:

57 Pod pojmom "tematska skupina" podrazumijevamo tijelo uspostavljeno da bi se pozabavilo nekim pitanjem ili pitanjima od značaja za njegove članove, primjerice, promoviranjem zakona o jednakom iznosu plaća, nasiljem nad ženama, ili jednakim mogućnostima.

58 Pod pojmom "parlamentarna skupina prijateljstva" podrazumijevamo neformalnu skupinu zastupnica koja je organizirana kako bi promovirala parlamentarne odnose između parlamenta države domaćina i parlamenata druge države ili država u svezi s konkretnim pitanjima, što može uključivati putovanja.

59 Pod pojmom "dobrovoljna udruga ili klub" podrazumijevamo neformalno tijelo s neodređenim brojem članova, koje ima društvenu ili neku drugu svrhu, ali ne predstavlja formalnu parlamentarnu skupinu zastupnica.

60 Pod pojmom "savjetodavna skupina", podrazumijevamo tijelo uspostavljeno da bi davalo savjete ili smjernice parlamentu o konkretnim pitanjima, sukladno stručnom znanju svojih članova.

ODJELJAK II: ZA PARLAMENTE SA PARLAMENTARNIM STRUKTURAMA KOJE OKUPLJAJU ZASTUPNICE

Odnos tog tijela prema parlamentu

1. Je li tijelo uspostavljeno rezolucijom ili formalnom odlukom parlamenta?

- Ne Da
 Datum: _____
 Tko je predložio rezoluciju: _____?

2. Traži li se rezolucijom ili odlukom da mandat tijela bude redovito obnavljan?

- Ne Da
 Koliko često: _____

3. Ako je tijelo priznato kao organ parlamenta, što je potrebno za njegovu registraciju? (Označite sve točne odgovore)

- Nije priznato Naziv?
 Lista članova i organizacijska struktura?
 Izjava o svrsi djelovanja?
 Neophodno osoblje?
 Imovinski karton članova?
 Interna pravila?
 Strateški plan?

4. Ako postoji povjerenstvo za ravnopravnost spolova, sastaje li se službeno s parlamentarnim radnim tijelom?

- Da Ne

5. Surađuje li parlamentarno radno tijelo žena sa sličnim tijelima u drugim državama?

- Ne Da
 U kojim državama?

 Je li to tijelo dio bilo koje međunarodne mreže? Ako je odgovor „da“, kojih?

Organizacija parlamentarnog radnog tijela koje okuplja žene

6. Koji su ciljevi ili mandat tog tijela? (Rangirajte odgovore koristeći kvadratiće s lijeve strane, pri čemu je "1" glavni ili najvažniji cilj/mandat. Označite brojem koliko god je potrebno.)

Da utječe na politiku djelovanja i zakone iz perspektive ravnopravnosti spolova
Da predlaže dodatne točke dnevnog reda sjednica parlamenta
Da izrađuje zakone i dostavlja ih na usvajanje parlamentu
Da lobira za podršku u svezi s pitanjima ravnopravnosti spolova
Da stvori prostor za okupljanje zastupnica i zastupnika i njeguje osjećaj solidarnosti
Da čuje mišljenja relevantnih aktera o pitanjima ravnopravnosti spolova
Da radi na podizanju svijesti unutar i izvan parlamenta o pitanjima ravnopravnosti spolova
Da osigura poštovanje međunarodnih obveza, primjerice obveza prema CEDAW-u, od strane parlamenta
Da promatra provedbu politika djelovanja/zakona
Da gradi kapacitet i osnažuje žene
Da obavlja ili naručuje istraživanja
Da vrši i/ili promatra proračun u svezi s ravnopravnošću spolova
Da zastupa stavove kod organizacija građanskoga društva
Drugo (Navedite konkretan primjer):

7. Kako je to tijelo strukturirano? (Odaberite odgovor koji najbolje odgovara situaciji i pružite detaljan opis)

	Pružite detaljan opis po potrebi
Sastanci	
☐ Redoviti sastanci zakazani tijekom svake parlamentarne sjednice	Koliko često?
☐ Sastanci zakazani samo po potrebi	
☐ Postoji službeni zapisnik	

Vodstvo i organizacija	
☐ Skupina bira vodeće pozicije (predsjedatelj, zamjenik predsjedatelja)	<i>Koja pozicija? Tko je trenutno predsjedatelj?</i>
☐ Naknade za vodeće pozicije	
☐ Rotacija vodećih pozicija među različitim strankama, različitim domovima parlamenta, starim/novim zastupnicima	<i>Kako se vrši rotacija?</i>
☐ Fiksno trajanje mandata predsjedatelja (primjerice 1 godina)	<i>Koliko dugo?</i>
☐ Moguće uspostaviti potpovjerenstvo	<i>Ako je odgovor „da“, za koje oblasti?</i>
☐ Uspostavljen organ rukovođenja	
☐ Tijelo ima svoj poslovnik	
☐ Tijelo ima uspostavljene funkcije (primjerice rizničar, tajnik, glasnogovornik, itd.)	<i>Koje funkcije?</i>
Dnevni red	
☐ Nema dostavljanja dnevnog reda	
☐ Dnevni red pripremljen i dostavljen svim članovima prije svakog sastanka	
Osoblje	
☐ Tijelo nema stalno osoblje	
☐ Parlament osigurava istraživačko osoblje	<i>Koliko?</i>
☐ Parlament osigurava administrativno osoblje	<i>Koliko?</i>
☐ Građansko društvo /međunarodne organizacije osiguravaju osoblje za podršku	<i>Koliko?</i>
Resursi	
☐ Članovi plaćaju članarinu tijelu	
☐ Parlament dodjeljuje tijelu financijska sredstva	
☐ Parlament dodjeljuje tijelu salu za sastanke	
☐ Tijelo dobija podršku građanskoga društva/ međunarodnih organizacija	
☐ Tijelo dobija proračunsku podršku političkih stranaka	

Ovlasti i funkcije navedene u poslovniku

☐ Tijelo može izrađivati zakone	
☐ Tijelo može postavljati pitanja o politici djelovanja i zakonima i može pozivati svjedoke i tražiti podneske	
☐ Tijelo može podnijeti izvješće parlamentu	

Procedure za donošenje odluka

☐ Odluke se donose konsenzusom	
☐ Odluke se donose glasovanjem	

8. Mislite li da struktura i organizacija parlamentarnog radnog tijela, koje okuplja žene, omogućava mu da djeluje učinkovito?

Objasnite Vaš odgovor

9a. Tko su članovi tijela? (Označite sve točne odgovore)

☐ Dobrovoljno članstvo	☐ Sve zastupnice	☐ Zastupnice iz jednog doma (ako je parlament dvodomni)	☐ Zastupnice jedne stranke ili kluba stranke
☐ Bivše zastupnice	☐ Predstavnice građanskoga društva	☐ Predstavnice međunarodnih organizacija	☐ Ostali
<i>Pružite detaljan opis</i>

9b. Postoji li službena ili pisana procedura za prijem u članstvo ?

- Ne

10. Mogu li muškarci postati članovi tijela?

- Ne Da *Ako je odgovor „da“, koliko muškaraca sudjeluje u radu tog tijela?*
-

Aktivnosti parlamentarnog radnog tijela

11. Je li tijelo organiziralo obuku iz oblasti izgradnje kapaciteta za svoje članove na sljedeće teme? (Označite sve točne odgovore)

- Definicije i primjena ravnopravnosti spolova, uključivanje žena u rad parlamenta i rodno osjetljivi parlamenti

- Govorničke vještine, vještine pregovaranja i ubjeđivanja

- Predsjedanje sastancima i druge liderske vještine

- Rješavanje sukoba

- Izgradnja biračke baze

- Predstavljanje i zastupanje interesa biračkog radnog tijela u parlamentu

- Parlamentarne procedure

- Pravljenje programskih koalicija

- Izrada zakona

12. Koliko je učinkovito tijelo u pridobijanju međustranačke političke podrške u sljedećim oblastima? (Odaberite odgovor koji najbolje odgovara situaciji u svakoj od oblasti)

	Veoma	Prilično	Malo	Nimalo	Ne znam
Nediskriminacija/jednake mogućnosti					
Političko sudjelovanje žena (posebne mjere)					
Nasilje nad ženama					
Prostitucija/trgovina ljudima					
Rad/zapošljavanje/beneficije					
Jednake plaće					
Pravo nasljedstva					
Zakon o državljanstvu/statusu					
Zdravstvena zaštita					
Reproduktivna prava					
Prava djece					
Reforma poslovnika parlamenta					

13. Koliko je učinkovito tijelo u svom radu u sljedećim oblastima? (Odaberite odgovor koji najbolje odgovara situaciji u svakoj od oblasti i dajte primjer)

	Veoma	Prilično	Malo	Nimalo	Primjer
Ujecaj na politiku djelovanja i zakone					
Monitoring i ocjenjivanje vladine politike djelovanja i zakona					

Izgradnja programskih koalicija				
Podizanje svijesti među biračima o pitanjima ravnopravnosti spolova				
Održavanje tisk. konferencija				
Naručivanje istraživanja kao osnove za parlamentarne debate				
Održavanje diskusija s građanskim društvom, poslovnom i akademskom zajednicom i vladinim odjelima za ravnopravnost spolova				
Održavanje diskusija s ministrima o ravnopravnosti spolova				
Mentorstvo zastupnika				
Lobiranje za promicanje žena na liderske pozicije u parlamentu				
Prikupljanje sredstava				
Harmonizacija podrške donatora i međunarodnih organizacija				
Društveni događaji za članove				
Podizanje svijesti među osobljem parlamenta o pitanjima ravnopravnosti spolova				
Zastupanje nediskriminatorne, rodno osjetljive radne prakse				
Međunarodno umrežavanje				

14. Koja su značajna dostignuća tijela od njegovog osnivanja?

Navedite inicirane/usvojene/izmijenjene zakone, održane skupove i organizirane aktivnosti nadzora.

Odnosi s drugim organizacijama

**15. Koliko učinkovito surađuje radno tijelo sa sljedećim tijelima i organizacijama?
(Odaberite odgovor koji najbolje odgovara situaciji za svaku od organizacija)**

	Veoma	Prilično	Malo	Nimalo	Nema odnosa
Druga parlamentarna radna tijela koja se bave ravnopravnošću spolova					
Druga parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene ispod državne razine					
Parlamentarna radna tijela koja okupljaju žene u drugim državama					
Drugi organi parlamenta (primjerice, kolegij)					
Političke stranke na vlasti					
Političke stranke u oporbi					
Neovisni zastupnici					
Mediji					
Udruge žena					
Organizacije građanskoga društva					
Sveučilišta i istraživački instituti					
Ombudsman					
Međunarodne organizacije					

Izazovi i prepreke

16. U kojoj mjeri sljedeće predstavlja izazove ili prepreke radu tijela? (Odaberite odgovor koji najbolje odgovara situaciji za svaki od izazova)

	Značajno	Prilično	Ne mnogo	Nikako
Kulturološke norme i stereotipi o ženama u društvu				
Diskriminatorno ili seksističko radno okruženje u parlamentu				
Nedostatak podrške stranačkih lidera za međustranački rad				
Nedostatak solidarnosti među ženama				
Nedostatak resursa				
Nedostatak osoblja za podršku				
Nedostatak pouzdanih informacija/ istraživanja o ravnopravnosti spolova, uključujući nedostatak podataka razvrstanih prema spolu				

Navedite dodatne izazove s kojima ste se suočili.

17. Po Vašem mišljenju, kako se ti izazovi mogu prevazići?

Napišite Vaš odgovor

Hvala Vam na posvećenom vremenu i promišljenim odgovorima!